MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA

JURGITA ČEPULĖNĖ

EUROPOS SĄJUNGOS STRUKTŪRINIŲ FONDŲ IR LIETUVOS BIUDŽETO PROGRAMŲ VERTINIMO SISTEMŲ PRIVALUMAI IR TRŪKUMAI

Magistro baigiamasis darbas

Vadovas
prof. habil. dr. S. Puškorius

VILNIUS, 2011

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS
POLITIKOS IR VADYBOS FAKULTETAS
VADYBOS KATEDRA

EUROPOS SĄJUNGOS STRUKTŪRINIŲ FONDŲ IR LIETUVOS BIUDŽETO PROGRAMŲ VERTINIMO SISTEMŲ PRIVALUMAI IR TRŪKUMAI

Veiklos audito magistro baigiamasis darbas
Studijų programa 621N20020

Vadovas
_____ prof. habil. dr. S. Puškorius
2011 m. _____ "_____"

Atliko
_____ J. Čepulėnė
2011 m. _____ "_____"

VILNIUS, 2011

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY
FACULTY OF POLITICS AND MANAGEMENT
DEPARTMENT OF MANAGEMENT

JURGITA ČEPULĖNĖ

ADVANTAGES AND DISADVANTAGES OF EUROPEAN UNION'S STRUCTURAL FUNDS AND LITHUANIAN BUDGET PROGRAMS EVALUATION SYSTEM

Master's Work

Supervisor
prof. habil. dr. S. Puškorius

VILNIUS, 2011

TURINYS

ĮVADAS 7
1. VERTINIMO REIŠKINYS 9
1.1. Vertinimo samprata ir esmė viešajame sektoriuje 9
1.2. Programų ir projektų vertinimas 10
1.2.1. Programos tikslai, vertinimo kriterijai 12
1.2.2. Programų vertinimas įvairiuose jų rengimo ir įgyvendinimo etapuose 15
1.2.3. Galimi viešųjų programų vertinimo modeliai 18
1.2.4. Poveikio vertinimas 20
1.2.5. Programų vertintojai 22
1.3. Vertinimo ir audito sąsaja 23
2. EUROPOS SĄJUNGOS FINANSUOJAMŲ IR BIUDŽETO PROGRAMŲ VERTINIMAS LIETUVOJE 25
2.1. Europos Sąjungos finansuojamų programų vertinimas Lietuvoje 25
2.1.1. 2007-2013 m. struktūrinės paramos Lietuvai administravimo tvarka 25
2.1.2. Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo planas 27
2.1.3. Vertinimo principai, kriterijai 31
2.2. Lietuvos biudžeto programų vertinimas 33
3. EUROPOS SĄJUNGOS FINANSUOJAMŲ IR LIETUVOS BIUDŽETO PROGRAMŲ VERTINIMO TYRIMAS 41
IŠVADOS IR SIŪLYMAI 58
LITERATŪRA 60
ANOTACIJA LIETUVIŲ IR ANGLŲ KALBOMIS 64
SANTRAUKA LIETUVIŲ KALBA 65
SANTRAUKA ANGLŲ KALBA 66
PRIEDAI 67

Lentelės

1 lentelė	Vertinimo kriterijai	13
2 lentelė	Vertinimo ir veiklos audito panašumai bei skirtumai	24
3 lentelė	Vertinimo tipai ir vertinimo sritys	30
4 lentelė	Vertinimo galimybių stiprinimo priemonės	33
5 lentelė	VORT projekto tikslai, uždaviniai ir etapai	34
6 lentelė	Vertinimo priemonių institucionalizavimas Lietuvoje 2010 metais	35
7 lentelė	Programų vertinimo principai	37
8 lentelė	Programų vertinimas pagal atlikimo būdą	38
9 lentelė	Klausimyno skalės	43
10 lentelė	Išvadų tikslumas	44
11 lentelė	Tinkamumo kriterijaus įvertinimas	46
12 lentelė	Vertinimo planavimo kriterijaus įvertinimas	47
13 lentelė	Duomenų patikimumo kriterijaus įvertinimas	48
14 lentelė	Nuodugnios analizės kriterijaus įvertinimas	49
15 lentelė	Rezultatų patikimumo kriterijaus įvertinimas	50
16 lentelė	Išvadų pagrįstumo kriterijaus įvertinimas	51
17 lentelė	Rekomendacijų naudingumo kriterijaus įvertinimas	51
18 lentelė	Ataskaitų aiškumo kriterijaus įvertinimas	52
19 lentelė	Kokybės kriterijų įvertinimas	53
20 lentelė	ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemų privalumai ir trūkumai	55
21 lentelė	Vertinimo kokybės kriterijai	57

Paveikslai

1 pav.	Programa, jos aplinka ir pagrindiniai vertinimo kriterijai	15
2 pav.	Programos vertinimo ciklas	16
3 pav.	2007-2013 m. ES struktūrinė parama pagal veiksmų programas	25
4 pav.	ES struktūrinės paramos 2007-2013 m. administravimo schema	26
5 pav.	Vertinimo projekto vykdymo etapai	39
6 pav.	Tyrime analizuojamų klausimynų pasiskirstymas pagal programų vertinimo projektus	45
7 pav.	ES finansuojamų ir biudžeto programų vertinimų kokybės kriterijų įvertinimas	54
8 pav.	Ekspertų nuomonių pasiskirstymas, atsakant į klausimą „Ar Europos Sąjungos struktūrinių fondų / Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistema atitinka Jūsų lūkesčius?“	56

ĮVADAS

Šiame magistriniame darbe nagrinėjama projektų, finansuotinų iš Europos Sąjungos (toliau – ES) struktūrinių fondų, ir Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistema. Projektų ir programų vertinimas itin svarbus ne tik realizavus programas, bet ir jas rengiant, kadangi tinkamai paruoštos programos gali prisidėti prie sėkmingesnio sprendimų formulavimo ir jų įgyvendinimo viešajame sektoriuje.

Lietuvai pereinant prie programinio valdymo tikimasi padidinti lėšų panaudojimo efektyvumą, taupyti biudžeto lėšas ir kuo efektyviau pasiekti jomis finansuojamus tikslus. **Tema aktuali**, nes Lietuvos programinio biudžeto formavimo principo silpnoji vieta – viešųjų programų ir projektų vertinimas, o tai svarbu šalies ekonominei, socialiniai plėtrai. Neturint daugumai valstybės institucijų nuoseklių, konkrečių, ilgalaikių strateginių planų, vieningos vertinimo metodikos, programų ir projektų vertinimas tampa subjektyvus ir neefektyvus. Ypatingai tai tapo svarbu įstojus į ES, kadangi Lietuva, gaudama paramą, įsipareigoja prisidėti prie šio finansavimo nacionalinio biudžeto lėšomis.

Šia tema nėra gausu **literatūros**, tema nėra pakankamai atskleista ir ištirta. Leidinyje „ Ką kaip ir kodėl vertiname?‘‘ dr. Vitalis Nakrošis, Neringa Jarmalavičiūtė ir Danutė Burakienė glaustai pristato pagrindinius ES finansuojamų programų vertinimo aspektus bei Lietuvoje taikomas viešosios politikos ar atskirų jos dalių ir procesų vertinimo priemones, susijusias ir nesusijusias su valstybės biudžeto procesu.[1] Apie viešosios politikos vertinimą Lietuvoje ir ES plačiau pasisako Ramūnas Vilpišauskas ir Vitalis Nakrošis knygoje „Ko verta politika“, kurioje vertinimas nagrinėjamas daugiau politiniu aspektu, taip pat Juozas Bivainis ir Algirdas Butkevičius savo straipsnyje „Valstybės biudžeto programų vertinimas“ nagrinėja valstybės finansinių išteklių pagrįstumo didinimo problemą.[2] Alvydo Raipos straipsnyje „Viešųjų programų ir projektų vertinimas“ į vertinimą žvelgiama kaip į politikos analizės procedūrą ir pasiektus rezultatus.[3] Apie strategijos įgyvendinimo vertinimą sisteminiu, politiniu ir programiniu kontekstu rašo Malvina Arimavičiūtė vadovėlyje „Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas“.[4] Viešojo sektoriaus infrastruktūros plėtros projektų vertinimo problematiką, skiriant finansavimą iš struktūrinių fondų, straipsnyje „Viešojo sektoriaus infrastruktūros plėtros projektų vertinimas“ nagrinėja Ieva Vilimienė, taip pat apie ES struktūrinius

[1] Ką kaip ir kodėl vertiname? : trumpai apie Europos Sąjungos finansuojamų programų vertinimą / parengė V. Nakrošis, N. Jarmalavičiūtė, D. Burakienė. – Vilnius: Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2007.
[2] Vilpišauskas R., Nakrošis V. Ko verta politika? : viešosios politikos vertinimas Lietuvoje ir Europos Sąjungoje. – Vilnius: Eugrimas, 2005; Bivainis J., Butkevičius A. Valstybės biudžeto programų vertinimas // Pinigų studijos, 2003, Nr. 1, p. 50-64.
[3] Raipa A. Viešųjų programų ir projektų vertinimas // Viešojo administravimo efektyvumas: monografija. – Kaunas: Technologija, 2007, p. 178-196.
[4] Arimavičiūtė M. Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005.

fondus, programavimą, projektus rašo Vitalis Nakrošis knygoje „Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas“.[5]

Šiame magistriniame darbe autorė rekomenduoja Lietuvai remtis ES programų vertinimo patirtimi, atsikratyti subjektyvaus vertinimo ir taip didinti Lietuvos vertinimo sistemos kokybę. Iki šiol biudžeto programų vertinimo sistema Lietuvoje nebuvo sukurta: ši veikla neturėjo aiškaus koordinatoriaus, funkcija buvo reglamentuota tik Strateginio planavimo metodikoje[6], nebuvo rengiamas vertinimo planas ir vertinimas nebuvo reguliariai atliekamas, nebuvo parengta vertinimo metodika. Perversmas įvyko 2011 m. rugpjūčio 16 d., kai buvo patvirtinta Programų vertinimo metodika.[7] Programų vertinimo metodika nustato Nacionalinės pažangos programos, vienos ar kelių valdymo sričių plėtros programų ir strateginio veiklos plano programų vertinimo, numatyto Strateginio planavimo metodikoje, procesą (planavimą, organizavimą, atlikimą, ataskaitų rengimą), principus, vertinimo būdus ir metodus.

Darbo **tyrimo objektas**: viešojo sektoriaus programų vertinimas.

Iškelta **hipotezė**: Lietuvos biudžeto programos vertinamos nepakankamai kokybiškai.

Tikslas: pasiūlyti Lietuvos biudžeto programų vertinimo tobulinimo priemones.

Šiam tikslui pasiekti pasirenkami įgyvendinti tokie **uždaviniai**:

- apibūdinti vertinimo reiškinį;
- išanalizuoti ir įvertinti ES struktūrinių fondų programų vertinimo sistemą;
- išanalizuoti ir įvertinti Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemą ir nustatyti iškilusias problemas;
- pateikti rekomendacijas kaip tobulinti Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemą.

Tyrimui taikyti **metodai**: sisteminė ir lyginamoji duomenų analizė, statistinių duomenų ir mokslinės literatūros apžvalgos analizė, ekspertinis vertinimas.

Išanalizavus literatūrą, autorė magistriniame darbe nagrinėja šiuos klausimus: pirmoje dalyje apibūdinamas vertinimas kaip reiškinys, vertinimo esmė viešajame sektoriuje; antrojoje dalyje analizuojama ES parama ir jos vertinimas, Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistema. Trečiojoje magistrinio darbo dalyje atliekamas ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimo Lietuvoje tyrimas. Rašant magistrinį darbą autorė analizavo Bendrąjį programavimo dokumentą (toliau – BPD), Biudžeto sandaros įstatymą, Strateginio plano metodiką, Europos Komisijos (toliau – EK) patvirtintas vertinimo metodologijas ir kt.

---

[5] Vilimienė I. Viešojo sektoriaus infrastruktūros plėtros projektų vertinimas // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, 2004, Nr. 32, p. 221-232; Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. – Vilnius: Eugrimas, 2003.

[6] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimas Nr. 827 “Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo” (nauja nutarimo redakcija nuo 2010 09 01 // Valstybės žinios, 2010, Nr. 102-5279.

[7] Lietuvos Respublikos finansų ministro 2011 m. rugpjūčio 16 d. įsakymas Nr. 1K-281 “Dėl programų vertinimo metodikos patvirtinimo” // Valstybės žinios, 2011, Nr. 104-4880.

1. VERTINIMO REIŠKINYS

1.1. Vertinimo samprata ir esmė viešajame sektoriuje

Vertinimo sąvoka sutinkama nuolat. Vertiname kasdien ir vertiname viską, pvz., prekes, darbus, poelgius, politiką, projektus ir t.t. Vertinimo būdų yra daug, pvz., vertinti galime viešąją politiką ir viešosios politikos dalį – projektą.

Vertinimo sąvoka apibūdinama įvairiai. ES programų Lietuvoje vertinimo gairėse vertinimas – tai kuo sistemingesnis ir objektyvesnis remiamos veiklos tinkamumas, našumas, efektyvumas, tęstinumas ir poveikio įvertinimas, atsižvelgiant į tos veiklos uždavinius.[8] Anot S. Puškoriaus, „vertinimas – objektyvaus, nepriklausomo, nešališko nustatytų tikslų įgyvendinimo lygio matas“.[9]

Vertinimas apima daug disciplinų ir kiekvienoje disciplinoje vertinimas apibrėžiamas savaip. Kaip antai socialiniuose moksluose vertinimas – tai viešosios politikos ar jos sudedamosios dalies vertės analizė, o pagal Tarptautinės aukščiausių audito institucijų organizacijos (angl. INTOSAI – *International Organization of Supreme Audit Institutions*) audito standartus vertinimas – tai skaidrumo ir objektyvumo principais pagrįstas mokslinis ir nepriklausomas tyrimas.[10] Bendrai autorė vertinimą apibūdina kaip procesą, vieną iš valdymo gerinimo būdų.

Vertinimo tikslai skiriasi priklausomai nuo vertinimo objekto. Pagrindinis bet kokio vertinimo tikslas – nustatyti, ar veiklos rezultatai atitinka tos sistemos paskirtį. Pvz., objektas – viešosios programos, vertinimo tikslas – pagerinti viešojo administravimo procesų supratimą, prognozes ir palengvinti sprendimų priėmimą.

Apibendrinus įvairius vertinimo turinio požiūrius vertinimo tikslą autorė apibūdina taip: sukurti ir naudoti patikimą, tam tikrą vertybių skalę, kuria remiantis galima būtų įvertinti kokios nors veiklos procesą ir pasiektus rezultatus, kaupti ir panaudoti įgytą patirtį.

Viešasis administravimas apibūdinamas kaip valdžios ir valdymo institucijų veikla, kuri orientuota į planavimą, vadovavimą, koordinavimą, išteklių telkimą ir naudojimą, valdžios veiklos kontrolę, apimanti politiką, viešąsias programas bei projektus.[11]

Vertinimas viešajame sektoriuje reikalingas siekiant pagerinti viešojo administravimo proceso supratimą, prognozes, sprendimų priėmimą, užtikrinti tobulėjimą kaupiant patirtį ir mokantis iš

---

[8] ES programų Lietuvoje vertinimo gairės, parengtos 2006 m. sausį, atnaujintos 2007 m. liepą. http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Atnaujintos_vertinimo_gaires.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

[9] Puškorius S. Veiklos auditas: monografija. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004, p. 283.

[10] Performance Audit Guidelines: ISSAI 3000 – 3100. http://www.issai.org/media%28890,1033%29/Performance_Audit_Guidelines_E.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

[11] Raipa A. Viešojo administravimo efektyvumo turinys // Viešojo administravimo efektyvumas: monografija. – Kaunas: Technologija, 2007, p. 8.

ankstesnių programų įgyvendinimo. Vertinimas tiesiogiai prisideda prie viešosios politikos formavimo, kadangi sprendimai priimami atsižvelgiant į veiklos, kuri įgyvendinama siekiant tam tikrų uždavinių, tyrimo rezultatus.

Daugelis valstybių turi sukūrę savo vertinimo sistemą viešajame sektoriuje ir ją nuolat tobulina. Vertinimas tapo ypač svarbiu, kai buvo pradėtos vertinti viešosios programos. Pirmosios programų vertinimą šeštajame dešimtmetyje pradėjo naudoti JAV, Kanada, Vokietija, Didžioji Britanija.

Nuo dešimtojo dešimtmečio vidurio ir EK vis daugiau dėmesio skiria vertinimui. ES finansuojamų programų vertinimas buvo viena iš pagrindinių EK 2000 metų patikimo ir efektyvaus valdymo (angl. *sound and efficient management*) iniciatyvos dalių. Šia iniciatyva siekiama kurti efektyvesnį bendradarbiavimą su ES valstybėmis narėmis ir gerinti programų priežiūrą bei vertinimą. EK regioninės politikos generalinis direktoratas (toliau – GD) buvo pirmoji institucija, kuri įkūrė specialų vertinimo veiklos koordinavimo padalinį. Šiandien visi EK GD turi atskirus vertinimo padalinius.

Analizuojant valstybės lėšų naudojimą vertinimas įgijo didelę reikšmę ir Lietuvos viešajame sektoriuje. Ypatingo dėmesio vertinimas susilaukė, kai ES struktūriniai fondai pradėjo dalinai (t.y. projektui finansuoti dažniausiai skiriama 75% iš ES struktūrinių fondų, kitos lėšos skiriamos iš nacionalinio biudžeto) arba visiškai finansuoti Lietuvos projektus. Reikėjo tinkamai paskirstyti biudžeto išlaidas, kad neprarasti iš ES skiriamo finansavimo ir neatmesi tinkamai parengtų Lietuvos biudžetinių programų nacionaliniams pinigams gauti. Pradėtas taikyti biudžeto sudarymo programinis principas, kurio sudėtinė dalis yra biudžeto programų vertinimas – svarbiausia priimant finansinių išteklių paskirstymo sprendimus. Lietuvoje kol kas vertinimo sistema viešajame sektoriuje nėra gerai išvystyta, todėl tenka spręsti daug problemų, susijusių su programų ir projektų kūrimu ir valdymu.

Autorė vertinimą viešajame sektoriuje apibūdina kaip procesą, siekiant atskirti vertingas programas nuo beverčių, naudingus sprendimus nuo niekam vertų, vertinimo pagalba ieškoti vis geresnio pasirinkimo tobulinti viešąją politiką ar jos dalį.

1.2. Programų ir projektų vertinimas

Programų terminu gali būti vadinama daug kas, pvz., partijų, vyriausybės, institucinės, investicinių projektų programos ir t.t. Programa – tai integruotas veiklų ir finansinių intervencijų derinys, skirtas konkretiems uždaviniams per tam tikrą laikotarpį pasiekti. Daugelį programų sudaro atskiri prioritetai ir priemonės bei skirtingi projektai, kuriais siekiama įgyvendinti tam tikrus

konkrečius (programos) uždavinius. Dažniausiai programos turi nustatyti įgyvendinimo grafiką ir biudžetą.[12]

Strateginis veiklos planas – veiklos planavimo dokumentas, kuriame atsižvelgiant į ilgos ir vidutinės trukmės planavimo dokumentų tikslus ir aplinkos analizės išvadas suformuluota misija, nustatyti strateginiai pokyčiai ir strateginiai tikslai, aprašomos vykdomos programos, siekiami rezultatai, numatomi asignavimai ir žmogiškieji ištekliai.[13]

Programa – tai planavimo dokumentas, kuriame nurodomi tikslai, uždaviniai, jų rezultatų vertinimo kriterijai, taip pat priemonės programai įgyvendinti bei laukiami rezultatai, poveikis visuomenei. Programų tikslai gali būti įvairūs. Kiekvienai konkrečiai programai iškeliami vis nauji tikslai, kurie susiję su programos įgyvendinimo rezultatais. Bendrieji programų tikslai turi nusakyti ketinimą ir įgyvendinimo alternatyvas.

Programos vertinimas – tai sistemingas visų valstybės finansuojamos programos aspektų vertinimas, pradedant finansiniu indėliu ir baigiant remiama veikla bei programų pasekmėmis.[14]

Vienose institucijose programos samprata platesnė nei projekto, nes programa dažniausiai aprėpia kelis projektus. Kitose institucijose programa ir projektas įvardijami kaip vienas ir tas pats. Pagal Projektų Valdymo Instituto (angl. PMI – *Project Management Institute*) pateikiamą apibrėžimą, projektas – tai laikina veikla, orientuota sukurti unikalų produktą ar paslaugą.[15] Rengiant projektą svarbu įvertinti:

- apimtį (veiksnius ar veiklas, kurias reiks atlikti norint sukurti produktą ar atlikti paslaugą);
- trukmę (laiką, per kurį tie veiksmai ar veiklos turės būti įgyvendintos);
- išteklius (žmogiškuosius, materialiuosius ir finansinius, kuriuos projekto vykdytojas turės gauti, kad per nustatytą laiką galėtų atlikti užsibrėžtus tikslus).

Projekto vertinimas gali būti kompleksinė veikla, apimanti finansinį, ekonominį vertinimą ir techninių, socialinių, institucinių bei kitų aplinkos aspektų analizę. Projekto efektyvumas iš nacionalinės perspektyvos yra vertinamas atliekant ekonominę analizę. Tuomet atsižvelgiama į

---

[12] ES programų Lietuvoje vertinimo gairės, parengtos 2006 m. sausį, atnaujintos 2007 m. liepą. http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Atnaujintos_vertinimo_gaires.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

[13] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. balandžio 20 d. nutarimas Nr. 480 "Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimo Nr. 827 „Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“ pakeitimo" // Valstybės žinios, 2011, Nr. 50-2444.

[14] ES programų Lietuvoje vertinimo gairės, parengtos 2006 m. sausį, atnaujintos 2007 m. liepą. http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Atnaujintos_vertinimo_gaires.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

[15] A Guide to the Project Management Body of Knowledge (PMBOK Guide). – Exton: Project Management Institute, 2008.

visuomenei teikiamą naudą ir patiriamas išlaidas arba į tai, kokį poveikį projektas turės realioms nacionalinėms pajamoms.[16]

Vertinimas reiškia kuo sistemingesnį ir objektyvesnį remiamos veiklos tinkamumo, našumo, efektyvumo, tęstinumo ir poveikio įvertinimą, atsižvelgiant į tos veiklos uždavinius. Vertinimo paskirtis:

- esamos programos ar jos dalies turinio kokybės bei valdymo tobulinimas, tame tarpe investicijų paskirstymas tarp priemonių įgyvendinimo metu;
- programos atitikimo esamiems ar būsimiems poreikiams vertinimas;
- indėlis į naujos kartos finansuojamas programas.[17]

Programas vertinti reikšminga, nes nusakomas programų naudingumas visuomenei ir vartotojams, programų koordinatoriai atsakingiau atlieka savo pareigas, programiniu pagrindu efektyviau naudojamos biudžeto lėšos, programų vertinimo rezultatai pasitarnauja tęstinėms ir naujai formuojamoms programoms.

1.2.1. Programos tikslai, vertinimo kriterijai

Prieš vertinant kokią nors programą, turėtų būti atsižvelgta į tai, ko siekiama tos programos įgyvendinimu, būtina nustatyti konkrečios programos *tikslus* ir jos *vertinimo kriterijus*.

Programų tikslai gali būti bendrieji ir specifiniai. Nustatant konkrečios programos tikslus reikia prisiminti bendruosius programų tikslus (apie kuriuos buvo minėta anksčiau) ir jais remiantis konkretizuoti konkrečios programos tikslus atsižvelgiant į aplinkybes. Pvz., konkretus programos tikslas gali skambėti taip: sukurti sistemą, kuria siekiama sumažinti kažkurios institucijos tam tikras išlaidas ir užtikrinti sistemos efektyvumą. Tikslai neturi būti formuojami pernelyg aukšti, nes jų pasiekti gali būti neįmanoma, net ir puikiai parengta programa gali būti neįvykdyta dėl pernelyg aukštų tikslų.

Programų vertinimas ir vertinimo kriterijai skirtingose šalyse – skirtingi. Taip pat konkrečioje šalyje vertinimo kriterijų pasirinkimas labai platus, jie priklauso nuo to kas konkrečiai bus vertinama arba nuo esamos padėties.

Vertinimo kriterijai – tai rodikliai, suteikiantys informaciją apie programas ir jų įgyvendinimo rezultatus.[18] Darbo autorė sutinka su E. Jančausko ir K. Rekertos nuomone ir mano, kad pagal tam

---

[16] Vilimienė I. Viešojo sektoriaus infrastruktūros plėtros projektų vertinimas // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, 2004, Nr. 32, p. 221-232.
[17] ES programų Lietuvoje vertinimo gairės, parengtos 2006 m. sausį, atnaujintos 2007 m. liepą. http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Atnaujintos_vertinimo_gaires.pdf [žiūrėta 2011 09 27]
[18] Jančauskas E., Rekerta K. Vidinis vyriausybinių institucijų veiklos koordinavimas strateginio planavimo procese. – Vilnius: LTU Leidybos centras, 2001, p. 25.

tikrus kriterijus vertinimas padeda nustatyti programos vertę. Autorės manymu, labai svarbu pasirinkti tinkamus vertinimo kriterijus, nes nuo jų priklauso ar programa bus tinkamai įvertinta. Netinkamai suformuoti kriterijai gali klaidingai įvertinti programą. Pvz., programai vertinti pasirenkami netinkami vertinimo kriterijai ir gera programa įvertinama netinkamai, t.y. blogai, o jei būtumėm pasirinkę kitus vertinimo kriterijus, ta pati programa galėjo būti įvertinta teigiamai.

Lietuvoje nėra numatytų pastovių vertinimo kriterijų, todėl vertinat programas kaskart atsižvelgiama į turinį, sudėtį, programos lyginamos su jau įgyvendintomis programomis. ES išskiriami vertinimo kriterijai ir jų apibrėžimai pateikiami 1 lentelėje. Rekomenduotina parinkti skirtingų tipų vertinimo kriterijus, tačiau visi jie turi būti grindžiami tam tikrais principais:

- tiksliai, minimaliomis sąnaudomis, suprantamai apibrėžti uždavinius bei visos programos rezultatus;
- būti realūs, teisingi, leisti daryti palyginimus;
- leisti vertinti sąnaudas, darbo krūvį, rezultatus ir naudą;
- būti nesudėtingi, riboto skaičiaus, kad būtų galima racionaliai įvertinti programų efektyvumą ir našumą.[19]

1 lentelė. Vertinimo kriterijai

Kriterijaus pavadinimas	**Kriterijaus apibrėžimas**	**Svarbiausi klausimai**
Tinkamumas (angl. *relevance*)	Programos vertinimo kriterijus, pagal kurį vertinamas programos tikslų, uždavinių ir tikslinių grupių poreikių atitikimas, tinkamumas siekiant spręsti socialines ir ekonomines regiono problemas. Vertinimas pagal tinkamumo kriterijų gali būti atliekamas programos rengimo (pradinis tinkamumas) ir programos įgyvendinimo metu (tęstinis tinkamumas).	Kokiu mastu viešosios politikos ar programos tikslai atitinka konkretaus regiono, tikslinės grupės ar visos visuomenės poreikius ir lūkesčius?
Suderinamumas (angl. *complementarity*)	Programos vertinimo kriterijus, pagal kurį vertinamas vidaus suderinamumas (kaip vienos programos prioritetai ir priemonės suderinti tarpusavyje?) ar išorės suderinamumas (kaip programa suderinta su kitomis programomis ar priemonėmis?).	Koks yra programos vidinis ir išorinis suderinamumas? Kokiu mastu, įgyvendinant kelias programas, pavyko sukurti sinergijas ir išvengti koordinavimo problemų?
Efektyvumas (angl. *efficiency*)	Programos vertinimo kriterijus, pagal kurį vertinamas programos ar jos dalies finansinių ir kitų personalo, laiko ir pan.) sąnaudų bei produktų ar rezultatų santykis.	Ar programos tikslai ir uždaviniai pasiekti mažiausiais kaštais? Ar galima pasiekti geresnių rezultatų tais pačiais kaštais? Kaip vyko programos ar jos sudedamosios dalies administravimas?

1 lentelės tęsinys kitame puslapyje

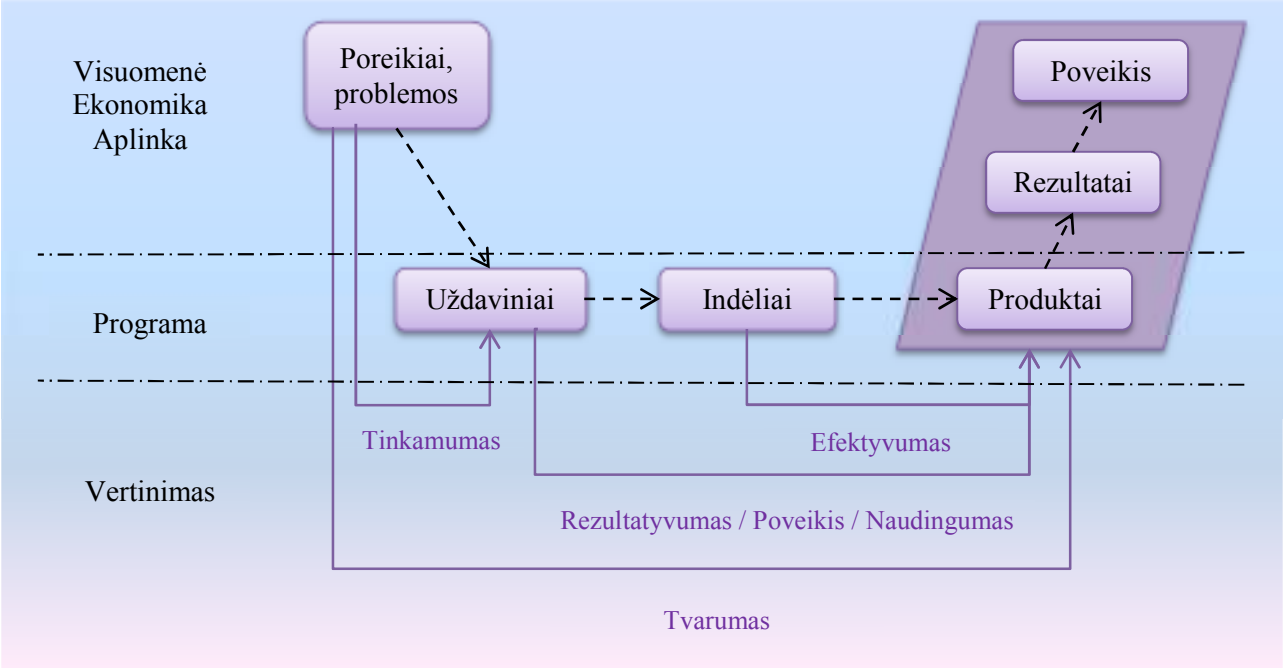
[19] Viešojo sektoriaus institucijų administravimas: monografija / ats. red. S. Puškorius. – Vilnius: LTU Leidybos centras, 2002, p. 134.

1 lentelės tęsinys

Rezultatyvumas (angl. *effectiveness*)	Programos vertinimo kriterijus, pagal kurį vertinamas numatytų ir įgyvendintų programos ar jos dalies tikslų bei uždavinių santykis, t. y. jų pasiekimo laipsnis. Programos rezultatyvumas gali būti matuojamas ne tik pasibaigus programos įgyvendinimui, bet ir programos įgyvendinimo metu (rezultatyvumo tikimybė). Pagal rezultatyvumo kriterijų dažniausiai vertinami programos produktai ir rezultatai, bet ne poveikis. Aukštesnio lygio tikslų pasiekimo laipsnis arba jo tikimybė matuojama poveikio kriterijumi.	Koks yra programos tikslų pasiekimo laipsnis? Kas buvo planuota ir kas pasiekta? Kokia rezultatų kokybė? Ar jais patenkinti tikslinių grupių atstovai?
Poveikis (angl. *impact*)	Programos vertinimo kriterijus, pagal kurį nustatomi tiesioginiai ir netiesioginiai programos padariniai (nauda arba žala). Programos poveikis pasireiškia po tam tikro laiko užbaigus programą. Galima skirti konkretųjį ir bendrąjį programos poveikį. Konkretusis programos poveikis yra tiesiogiai susijęs su įgyvendintais veiksmais ir pasireiškia tiesioginiams naudos gavėjams praėjus keliems mėnesiams po programos įgyvendinimo. Bendrasis programos poveikis yra ilgalaikio pobūdžio, jis pasireiškia vėliau platesniu makroekonominiu lygmeniu ir didesnei gyventojų daliai. Poveikis gali būti teigiamas ir neigiamas, planuotas ir neplanuotas.	Kokie yra (bus) ilgalaikiai programos įgyvendinimo socialiniai ir ekonominiai padariniai? Ar šie padariniai bus naudingi visuomenei ir jos grupėms?
Tvarumas (angl. *sustainability*)	Programos vertinimo kriterijus, pagal kurį nustatoma programos ar jos dalies teigiamų padarinių (rezultatų ir poveikio) tęstinumo tikimybė pasibaigus programos įgyvendinimui ir finansavimui (vidutiniu ar ilguoju laikotarpiu). Programos padariniai yra tvarūs, jeigu jie išlieka pasibaigus programos finansavimui. Programos rezultatų ir poveikio tęstinumas priklauso nuo įvairių vidinių ir išorinių veiksnių.	Ar įgyvendinant programą sukurti rezultatai bus tvarūs arba bus naudojami programai pasibaigus?

Šaltinis: ES struktūrinės paramos vertinimas: metodinės gairės. – Vilnius: Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2010, p. 65-66.

Programų, finansuojamų iš ES struktūrinių fondų lėšų, vertinimas gali būti atliekamas ne tik programoms, bet ir jų dalims vertinti, t.y. prioritetams, priemonėms, projektams. Vertinimo metu dažniausiai nagrinėjamas programos (ar jos dalies) tikslų ir uždavinių pasiekimo laipsnis arba jos produktai, rezultatai, poveikis – 1 paveiksle pavaizduotas ryšys tarp programos, jos aplinkos ir vertinimo.

1 pav. Programa, jos aplinka ir pagrindiniai vertinimo kriterijai

Šaltinis: Indicative Guidelines on Evaluation Methods: Monitoring and Evaluation Indicators // The New Programming Period 2007-2013, Working Document No. 2, August 2006, p. 7.

Šiame magistriniame darbe programą (arba jos dalį, projektą) darbo autorė apibendrina kaip vientisą veiklą, kurią numatoma tęsti tam tikrą laiko tarpą, per kurį turi būti sukurtas produktas ar išspręsta problema, panaudojant tam skirtus išteklius.

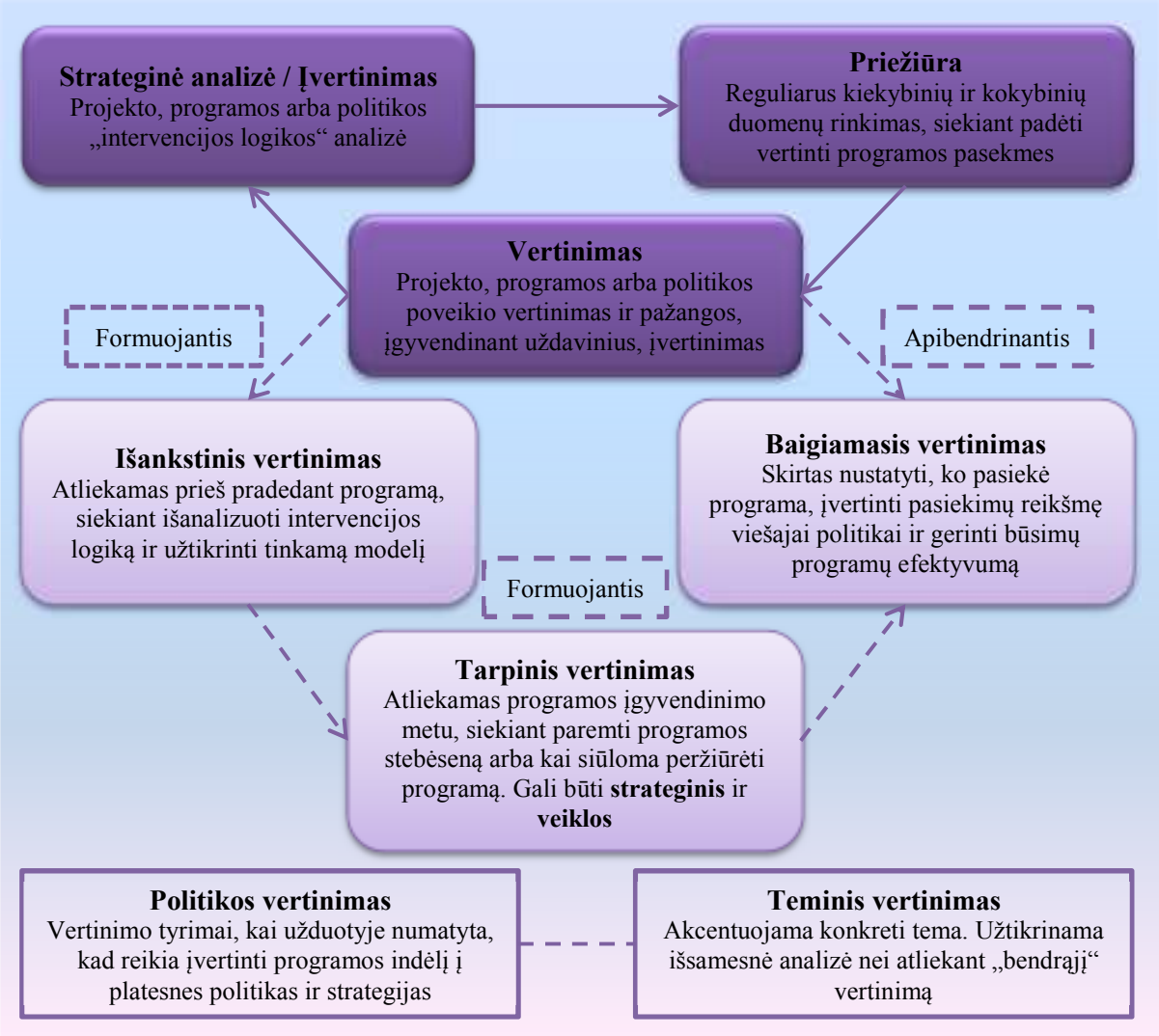
1.2.2. Programų vertinimas įvairiuose jų rengimo ir įgyvendinimo etapuose

Programų vertinimas glaudžiai siejamas su programų ciklu, nes galima vertinti kiekvieną programos ciklo etapą. Programų ciklas prasideda nuo strategijų, prioritetų ir tikslų nustatymo, besiremiančio jau veikiančių ar įgyvendintų programų galutiniu įvertinimu. ES programų Lietuvoje vertinimo gairėse programų vertinimo ciklas apibūdinamas taip:

1. Strateginė analizė (proceso pradžioje), skirta vertinti konkretaus projekto, programos arba politikos vykdymo intervencijos logiką. Bet kurios viešosios politikos programos vertinimo ciklas prasideda intervencijos logikos apžvalga, įvertinant ankstesniojo vertinimo rezultatus;
2. Priežiūra (reguliari), siekiant surinkti programos pasekmių vertinimui reikalingą kiekybinę ir kokybinę informaciją. Vertinimas ir priežiūra yra tampriai susiję. Priežiūra yra vertinimo ciklo dalis ypač tarpiniame ir galutiniame vertinimuose;

3. Vertinimas (įgyvendinant programą ir jai pasibaigus), siekiant pateikti objektyvią ir nepriklausomą programos įgyvendinimo ir pasekmių veiksmingumo ir efektyvumo analizę.[20]

Įvairūs vertinimo tipai ir tai, kaip jie derinami su programos vertinimo ciklu pateikiami 2 paveiksle.

2 pav. Programos vertinimo ciklas

Šaltinis: adaptuota autorės pagal ES programų Lietuvoje vertinimo gaires, 2007, p. 5

Išskiriami pagrindiniai programų *vertinimo etapai*:

Išankstinis vertinimas (*ex-ante evaluation)* atliekamas nusprendus rengti naujos programos projektą – tai gali būti visiškai nauja programa arba esminis ankstesnių programų pertvarkymas.[21]

[20] ES programų Lietuvoje vertinimo gairės, parengtos 2006 m. sausį, atnaujintos 2007 m. liepą. http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Atnaujintos_vertinimo_gaires.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

[21] Programų vertinimo metodikos taikymo rekomendacijos // Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2011. http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/veiklos_kryptys_biudzetas/Programu_vertinimas/PVrekomendacijos2011.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

Išankstinis vertinimas padeda pagerinti programos kokybę, leidžia nustatyti politinę, ekonominę ir socialinę padėtį. Jo apimtis priklauso nuo informacijos kiekio, kokybės, prieinamumo, tyrimų, nuo disponuojamų išteklių kiekio ir nuo sprendimo priėmimo. Išankstinio įvertinimo *tikslai*: surinkti informaciją ir atlikti analizę, kuri padėtų nustatyti programų tikslus ir užtikrinti, kad šie tikslai gali būti įgyvendinti, kad naudojami politikos instrumentai yra efektyvūs kaštų prasme ir kad vėliau bus galima atlikti patikimus įvertinimus. Jei *uždaviniai* išreikšti kiekybiškai, galime įvertinti, ar laukiami programos pasiekimai yra realūs.

Tarpinis vertinimas *(mid-term evaluation)* atliekamas siekiant tobulinti vykdomos programos įgyvendinimo procesą ir gerinti jos rezultatus. Tarpinio vertinimo rezultatai padeda priimti sprendimą, kokių programos pokyčių reikia, kad būtų užtikrintas programos vykdymo tinkamumas, efektyvumas, rezultatyvumas, tikėtinas poveikis.[22]

Tarpinis vertinimas vykdomas per visą intervencijos įgyvendinimo laikotarpį. Atliekant šį vertinimą daugiausiai dėmesio skiriama ne programos poveikio sisteminei analizei, bet programos įgyvendinimui, programos vykdymo instrumentų gerinimui, programos tarpinių tikslų ir galutinių rezultatų pasiekimui. Naudodamiesi sukaupta informacija pirmuosiuose vertinimo etapuose vertintojai gali rekomenduoti naujas galimybes ar kryptis, keičiant ir gerinant programos turinį, eliminuojant jau netinkamas programos dalis.[23] Pvz., tarpinis vertinimas gali būti naudingas tada, kai šalyje pasikeičia ekonominė, socialinė, ar politinė padėtis ir nepakanka lėšų tam tikrų priemonių įgyvendinimui, tuomet reikalingas perprogramavimas.

Baigiamasis vertinimas *(ex-post evaluation)* vykdomas tik pasibaigus intervencijai arba po jos praėjus kuriam laikui. Šis vertinimas atliekamas siekiant išanalizuoti programos poveikį – nustatyti ko pasiekė programa ir įvertinti programos pažangą įgyvendinant jos uždavinius. Baigiamojo vertinimo *tikslas* – nustatyti sėkmės veiksnius, įvertinti veiksmų priežastis ir poveikį, suformuoti išvadas. Jei šis vertinimas atliekamas praėjus keliems metams po programos įgyvendinimo, gali būti sudėtinga gauti informaciją apie poveikį ir formuojantis įvertinimas gali būti neaktualus, kadangi tokio pobūdžio programos jau gali būti nebevykdomos. Jei vertinimas atliekamas iš karto po programos įgyvendinimo, jis gali pasitarnauti kaip pavyzdys gerinti būsimų programų efektyvumą.

Vertinimas gali būti ***formuojantis*** *(formative)* ir ***apibendrinantis*** *(summative)*. Formuojantis vertinimas leidžia nustatyti, kaip galima gerinti programų valdymą ir įgyvendinimą, dažnai toks vertinimas yra nukreiptas į ateitį ir gali būti atliekamas bet kuriuo programos įgyvendinimo etapu. Apibendrinantis vertinimas dažnai yra nukreiptas į praeitį ir padeda programų vadovams užtikrinti

[22] Programų vertinimo metodikos taikymo rekomendacijos // Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2011. http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/veiklos_kryptys_biudzetas/Programu_vertinimas/PVrekomendacijos2011.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

[23] Raipa A. Viešoji politika ir analizė. Viešojo administravimo politinis kontekstas // Viešasis administravimas: monografija. – Kaunas: Technologija, 2008, p. 17-41.

atskaitomybę dėl valstybės lėšų panaudojimo, o taip pat įvertinti pasekmes ir jų tęstinumą. Apibendrinantis vertinimas dažniausia atliekamas baigiantis arba pasibaigus programos įgyvendinimui.[24]

Valdžios institucijos, atsakingos už programų valdymą ir įgyvendinimą, gali atlikti ir kitus vertinimus, kurie pagerintų programų įgyvendinimo efektyvumą. ***Teminis vertinimas*** *(ad hoc)* – vertinimas, kai analizuojamas konkretus klausimas ar tema, siekiant tobulinti programą ar įvertinti patirtį, reikalingą rengiant naujas programas. Teminį vertinimą galima atlikti bet kuriuo viešosios politikos ar programos etapu.

Šiuos vertinimo etapus, kurie sudaryti remiantis EK išankstinio vertinimo gairėmis, pastoviai taiko ES, vertindama siūlomas programas. Lietuva taip pat taiko šiuos vertinimo etapus, tačiau ne visada ir ne visas programas vertindama.

Nuo vertinimo etapo priklauso programų vertinimo bruožai, ar programos bus vertinamos *vidaus* ar *išorės* būdu. Vidaus vertinimą atlieka už programą atsakingi organizacijos nariai, o išorės – nuo programos vykdytojų nepriklausomi padaliniai.

Išankstinio vertinimo metu programoms vertinti geriausia pasitelkti vidaus vertintojus, tačiau norint apie programą gauti daugiau informacijos, galima samdyti ir išorės vertintojus. Tarpiniam vertinimui atlikti reikėtų pasitelkti vidaus vertintojus, kadangi šiame etape daugiausiai dėmesio skiriama vertinimo išvadų taikymui ir objektyvumas nėra svarbus. Baigiamojo vertimo metu daug dėmesio skiriama atsiskaitymui už viešųjų išlaidų naudojimą, norint vertinimą atlikti objektyviai, šiam vertimui atlikti reikia pasitelkti išorės ekspertus.

Lietuvoje biudžeto programos vertinamos vidaus būdu, nors gali būti vertinamos ir išorės ekspertų. Vidaus vertinimas turi geresnį priėjimą prie informacijos vertinimo proceso metu. ES programoms vertinti visada naudojamas išorės vertinimas, nes išorės vertinimas yra objektyvesnis, nei vidaus, tačiau išorės vertinimo nepriklausomumą gali riboti užsakovo ir vykdytojo ryšys. Išorės vertinimas reikalauja daugiau išteklių, bet dažniausiai jis būna atliktas kokybiškiau nei vidaus.

1.2.3. Galimi viešųjų programų vertinimo modeliai

Pasak Kanados ekspertų „nėra to, ko neįmanoma įvertinti“, tačiau neįmanoma iš karto sukurti efektyvios vertinimo sistemos.[25] Vertinimas nėra nusistovėjęs reiškinys, jis nuolat tobulinamas įgaunant naujos patirties.

---

[24] ES programų Lietuvoje vertinimo gairės, parengtos 2006 m. sausį, atnaujintos 2007 m. liepą. http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Atnaujintos_vertinimo_gaires.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

[25] Cit. pagal: Kundrotienė N., Rekerta K. Strateginio planavimo diegimas Lietuvos viešojo administravimo institucijose // Viešoji politika ir administravimas, 2002, Nr. 3, p. 61.

Didelę reikšmę vertinimas turi Europos Sąjungoje. Nuo dešimtojo dešimtmečio vidurio EK ėmėsi priemonių, siekdama užtikrinti, kad būtų vertinamos visos ES finansuojamos programos. ES struktūrinių fondų programų vertinimas laikomas svarbia sudėtine sprendimų priėmimo proceso dalimi bei naudojamas ES finansuojamų programų ir jų valdymui tobulinti, struktūrinės pagalbos veiksmingumui didinti. 2006 m. liepos 11 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006, nustatantis bendrąsias nuostatas dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo įtvirtina bendrąsias nuostatas dėl vertinimo 2007-2013 m. ir nustato valstybių narių ir Europos Komisijos atsakomybę vertinimo srityje. Vertinimas gali būti atliekamas strateginiu požiūriu, kad galima būtų patikrinti, kaip kinta programa arba kelios programos pagal Bendrijos ir nacionalinius prioritetus, arba jis gali būti atliekamas veiklos požiūriu, siekiant paremti veiksmų programos stebėseną. Vertinama prieš programavimo laikotarpį, jo metu ir jam pasibaigus.[26]

EK yra parengusi struktūrinių fondų teikiamos paramos programų vertinimo gaires 2000-2006, 2007-2013 metams, kuriose numatomi visi ES struktūrinių fondų paramos programų vertinimo metodologiniai ir procedūriniai klausimai. Vadovaujantis tomis gairėmis rengiami metodologiniai, programų vertinimo nurodymai, konkrečioms šalims. Lietuvos valstybės institucijų atsakomybę Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo srityje apibrėžia Atsakomybės ir funkcijų paskirstymo tarp institucijų, įgyvendinant Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir veiksmų programas, taisyklės, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. spalio 17 d. nutarimu Nr. 1139. [27]

Lietuvoje tikslus biudžeto programų vertinimo modelis iki 2011 metų nebuvo sukurtas, neparengtos finansinių ištekių paskirstymo taisyklės. Programos vertinamos kiekvienais metais skirtingai, pasirenkant abejotinus kriterijus – nebuvo parengta vieninga vertinimo metodika (daugiau – žr. 2.2 posk.). Juozas Bivainis ir Algirdas Butkevičius savo straipsnyje nagrinėja valstybės finansinių išteklių paskirstymo pagrįstumo didinimo problemą ir jai spęsti siūlo du programų vertinimo modelius (naujų programų ir tęstinių programų). Naujų programų vertinimo modelį sudaro: tikslingumo vertinimo, efektyvumo vertinimo, tinkamumo vertinimo ir šių vertinimų sintezės. Tęstinių programų vertinimo modelio akcentas – programos įgyvendinimo efektyvumo įvertinimas dviem etapais: atliekant programos įgyvendinimo situacinę analizę ir programos įgyvendinimo efektyvumo lyginamąją analizę. Siūlomi modeliai leidžia padidinti programų įvertinimo visapusiškumą ir kartu objektyvumą bei sudaro prielaidas palyginti programas tarpusavyje. [28]

---

[26] 2006 m. liepos 11 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1083/2006, nustatantis bendrąsias nuostatas dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo bei panaikinantis Reglamentą (EB) N. 1260/1999. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/oj/2006/l_210/l_21020060731lt00250078.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

[27] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. spalio 17 d. nutarimas Nr. 1139 "Dėl atsakomybės ir funkcijų paskirstymo tarp institucijų, įgyvendinant Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir veiksmų programas" // Valstybės žinios, 2007, Nr. 114-4637.

[28] Bivainis J., Butkevičius A. Valstybės biudžeto programų vertinimas // Pinigų studijos, 2003, Nr. 1, p. 50-64.

Kol kas Lietuvoje pateikti vertinimo modeliai nėra pritaikyti. Juozo Bivainio ir Algirdo Butkevičiaus pateiktas vertimo modelis paruoštas nuosekliai ir kruopščiai, tačiau esant dabartinei padėčiai, kai Lietuvai reikia kuo greičiau įdiegti programų vertinimo sistemą, šio modelio įsisavinimas užimtų nemažai laiko. Tektų rengti naujus apmokymus, o tai kainuotų pinigus. Apžvelgus pateiktus modelius, autorė iškelia hipotezę, kad Lietuvos biudžetinėms programoms rekomenduotina rinktis ir įteisinti ES vertinimo modelį, todėl, kad jis šiuo metu būtų priimtiniausias Lietuvai esant ES nare. Iš struktūrinių fondų skiriama parama, tapus ES nare, jau keletą metų vertinama šiuo modeliu, yra parengtos vertinimo gairės bendriems ES ir Lietuvos projektams, todėl dauguma Lietuvos valdininkų moka dirbti ir yra įsisavinę šią vertinimo metodiką.

1.2.4. Poveikio vertinimas

Dauguma ES senbuvių programų įgyvendinimo poveikio vertinimą pradėjo taikyti praėjusiame dešimtmetyje, nors EK siūlomą poveikio metodiką pradėta taikyti kiek vėliau. Šiuo metu poveikio vertinimas plačiai taikomas ES institucijose ir valstybėse narėse. Poveikio vertinimas – vienas iš pagrindinių EK naudojamų viešosios politikos priemonių, dabar pradėtas diegti ir Lietuvoje. Vyriausybės sprendimų projektų poveikio vertinimas atliekamas pagal 2003 m. vasario 26 d. Vyriausybės nutarimą Nr. 276 „Dėl sprendimų projektų poveikio vertinimo metodikos patvirtinimo ir įgyvendinimo“.[29] Poveikio vertinimu siekiama išsiaiškinti galimą viešosios politikos sprendimo, naujo teisės akto ar politikos programos finansinį, ekonominį, socialinį ir aplinkosauginį poveikį visai visuomenei bei atskiroms jos grupėms. *Poveikio vertinimas* apibrėžiamas ir kaip potencialių viešųjų institucijų intervencijų pasekmių sisteminės analizės procesas.[30]

Europos Komisijos siūlymu, poveikio vertinimas yra grindžiamas šiais principais:

- proporcingumo (poveikio vertinimo gilumas ir detalumas turi atspindėti tikėtiną poveikio apimtį ir gylį);
- atvirumo (poveikis turi būti vertinamas visose srityse, kurias gali paveikti siūlomas sprendimas, o vertintojai turi apgalvoti įvairias alternatyvas siūlomai priemonei);
- konsultavimosi (poveikio vertinimo metu turi būti konsultuojamasi su interesų grupėmis bei ekspertais);
- skaidrumo (atliekant analizę ir ją pristatant turi būti aiškiai įvardijamos jos prielaidos ir principai);

[29] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. vasario 26 d. nutarimas Nr. 276 “Dėl sprendimų projektų poveikio vertinimo metodikos patvirtinimo ir įgyvendinimo” // Valstybės žinios, 2003, Nr. 23-975.
[30] Scharrenborg R. RIA Course Lisbon: Analytical methods and their framing in the Analytical Steps of Impact Assessment // European Commission: Secretariat General, Training session Lisbon 11-12 November 2010. www.icjp.pt/.../PowerPoint%20-%20R%20Scharrenborg_4%20sess.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

- visos prieinamos ekspertizės panaudojimo, teigiamo ir neigiamo poveikio palyginimo.[31]

Viešųjų programų poveikis – tai platus, efektyvus poveikis bet kurios organizacijos, institucijos vidinei ir išorinei aplinkai, interesų grupėms, išteklių valdymui. Jis matuojamas ne programoje dalyvaujančių pastangomis, o gautų rezultatų efektyvumu. Vertinant programų poveikį, svarbu ne tik įvertinti gautus rezultatus, bet ir, realizuojant kurią nors viešąją programą, įvertinti kokybines ir kiekybines dimensijas, taip pat pokyčius visuomenėje. Norint įvertinti pokyčius visuomenėje, reikia aiškiai išskirti visuomenės grupes, kurioms viena ar kita programa buvo rengta, tik tada galima įvertinti programos poveikį jų nariams. Vienas iš viešųjų programų vertinimo metodų yra piliečių nuomonės, nusiskundimų ir programos poveikio vertinimo analizė. Visi piliečiai negali pareikšti savo nuomonės, todėl iš tam tikros visuomenės grupės atsitiktinai pasirinktų respondentų atrenkama keletas, kurie gali išreikšti savo kritišką, negatyvų ar pozityvų požiūrį į programą. Pasinaudojus tokia informacija, galima tobulinti programos strateginius uždavinius ir operatyvinį valdymą. Kitas viešųjų programų vertinimo metodas yra palyginamasis, t.y. lyginami pasikeitimai visuomenėje, realizavus vieną ar kitą programą, ir pasikeitimai programos tikslų neįgyvendinus. Šį vertinimą atlieka kvalifikuoti atitinkamos srities specialistai.

Programų poveikio vertinimo principai:

- proporcingumas (sprendimo programos poveikio analizės išsamumas turi atitikti prognozuojamų padarinių mastą. Juo platesnio masto ir/ar reikšmingesni galimi sprendimo padariniai, juo išsamiau vertinamas būsimas programos poveikis);
- profesionalumas **(**parengtos programos poveikį turi įvertinti labai kvalifikuoti atitinkamos srities specialistai, turintys specialių mokslo, technikos ir kitokių žinių);
- bendradarbiavimas (programos rengėjai, siekdami kvalifikuotai, išsamiai ir tiksliai įvertinti jos poveikį, atsižvelgia į suinteresuotų institucijų, visuomeninių organizacijų ir suinteresuotų socialinių grupių nuomonę).

Programų poveikio vertinimo aspektai, taikomi Lietuvoje:

- poveikis atitinkamai sričiai (įvertinamas galimas poveikis konkrečiai sričiai, kurioje numatomi pokyčiai);
- poveikis ekonomikai (įvertinamas galimas poveikis verslo sąlygoms, ūkio ir atskirų jo verslo sektorių raidos procesams);
- poveikis valstybės finansams (įvertinamas galimas poveikis LR valstybės ir/ar savivaldybių biudžetams, finansiniams įsipareigojimams, galimai finansinei rizikai ir pan.);
- poveikis socialiniai aplinkai (įvertinamas galimas poveikis įvairioms socialinėms grupėms ir socialiniams santykiams);

[31] Impact Assessment Guidelines // European Commission, 15 January 2009, SEC(2009) 92. http://ec.europa.eu/governance/impact/commission_guidelines/docs/iag_2009_en.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

- poveikis viešojo administravimo sistemai (įvertinamas galimas poveikis viešojo administravimo sistemai, valstybės institucijų ir įstaigų intelektiniams ištekliams);
- poveikis korupcijos mastui (įvertinamas galimas poveikis teisinei sistemai);
- atsižvelgiant į programos pobūdį, poveikis gali būti vertinamas ir kitais aspektais.[32]

1.2.5. Programų vertintojai

Vertinant programą dalyvauja: valdžios institucijos, vertintojai, suinteresuotos pusės.

Valdžios institucijos, atsakingos už vertinimo planavimą, užsakymą, valdymą, kokybės kontrolę ir rezultatų panaudojimą, privalo parengti vertinimo planą, kuriame rekomenduojama nustatyti strateginę vertinimo struktūrą. Taip pat privalo valdyti projektų ir programų lygmens vertinimą, bei užtikrinti veiksmingas priemones, skirtas priežiūros ir vertinimo funkcijų koordinavimui.

Svarbus vaidmuo vertinant programas tenka *vertintojams* – jie atsakingi už vertinimo darbų vykdymą. Vertintojai turi atlikti nepriklausomą vertinimą ir padėti viešajam sektoriui įvertinti valstybės finansuojamos intervencijos efektyvumą ir veiksmingumą. Tai jie turi padaryti savarankiškai ir nešališkai. Vertintojai turi padėti programų vadovams įvertinti pažangą, siekiant nustatytų uždavinių, prisidėti prie būsimos politikos formavimo. Vertintojai vaidina svarbų vaidmenį integruojant vertinimo rezultatus, išvadas ir rekomendacijas į platesnes politikas. Renkantis vertintojus, svarbu atsižvelgti ne tik į įvairius gebėjimus, bet ir į jų patirtį ekonominiais ir valdymo klausimais, konsultacijų arba tyrimų srityje. Daugelį vertinimo užduočių galima nesunkiai suprasti, todėl jas gali atlikti asmenys, neturintys didelės patirties konkrečiame sektoriuje, tačiau tam tikrame sektoriuje, gali būti reikalinga specifinė sektorinė patirtis. Sektorinė patirtis ypač reikalinga teminiuose vertinimuose, kai analizuojamas konkretus klausimas ar konkreti tema.

Suinteresuotomis pusėmis gali būti socialiniai-ekonominiai partneriai (profesinės sąjungos, darbdavių organizacijos, švietimo sektorius, NVO ir pan.), o taip pat ir konkrečios programos tikslinė auditorija, įskaitant politikos formuotojus ir sprendimų priėmėjus, bendradarbiaujančias organizacijas, susijusias su programos įgyvendinimu, galutinius naudos gavėjus ir kitus subjektus, suinteresuotus programos pasekmėmis. Reikia užtikrinti, kad įvairios suinteresuotos pusės ir plačioji visuomenė (kiek tai įmanoma) dalyvautų atliekant vertinimą ir būtų supažindinama su programų vertinimo rezultatais.

[32] Arimavičiūtė M. Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005, p. 293-294.

1.3. Vertinimo ir audito sąsaja

Autorė apibūdino vertinimo reiškinį kaip atliekamą praktiniams tikslams įgyvendinti, skirtą praktiniam naudojimui, padedantį priimti sprendimus, sumažinti neapibrėžtumą. Apžvelkime panašumus ir skirtumus tarp vertinimo reiškinio ir kitų kontrolės, įvertinimo formų.

Vertinimas nėra auditas. Kai kurie žmonės vertinimą bando sutapatinti su auditu, tačiau darbo autorė mano, kad vertinimas tik turi panašumų su auditu, tai nėra vienas ir tas pats reiškinys. Vertinimas ir auditas yra susiję. Auditas remiasi taikomais jo eigoje vertinimo kriterijais. Vertinimas gali papildyti auditą – galimas tam tikras auditorių ir vertintojų bendradarbiavimas, kaip antai keitimasis informacija, vertinimo rezultatų naudojimas ir pan. Vertinimas labiau primena veiklos nei finansinį auditą, kadangi finansinis auditas paprastai nustato išlaidų pagrįstumą, vykdomos veiklos atitikimą teisės aktams ir pan. Jei reiktų kam nors prilyginti finansinį auditą, tai jis labiau primintų patikrinimą, o ne vertinimą, tačiau vertinimas į tą tariamą patikrinimą įeitų, dėl to kad finansinis auditas skirstomas į fazes: planavimo, skirstymo ir vertinimo. Veiklos auditas, atliekamas viešajame administravime, apima tris veiklos vertinimo sampratas:

- ***ekonomiškumą***, kuris apima administracinės veiklos ekonomiškumo auditą, t.y. panaudotų išteklių minimizavimą, kurie reikalingi tam tikram rezultatui pasiekti, išlaikant to rezultato kokybę;
- ***efektyvumą***, kuris apima žmonių, finansinių, materialinių ir kitų išteklių naudojimo našumo auditą, t.y. efektyvumas matuojamas kaip santykis tarp pageidautinų veiklos rezultatų ir tiems rezultatams pasiekti panaudotų kompleksinių išteklių, kaštų ir kitų resursų;
- ***veiksmingumą***, kuris apima veiklos efektyvumo auditą, panaudojus tam tikrą išteklių kiekį, remiantis tikslų įgyvendinimo lygiu bei veiklos poveikiu.

Vertinimas ir auditas yra skirtingi reiškiniai. Auditą ir vertinimą galima atskirti pagal atsakingas institucijas. Auditą gali atlikti atsakingos audito institucijos, o veiklos auditą tik viena institucija – Valstybės kontrolė, pagal tam tikrus standartus ir procedūras. Vertinimas atliekamas pasitelkus įvairius tyrinėtojus ar analitikus iš mokslo institucijų, konsultacinių bendrovių ir pan., pasitelkus įvairią vertinimo metodologiją, kuri pasirenkama atsižvelgus į vertinimo objektą. Tiek audito, tiek vertinimo atlikti tyrimai yra analitiniai, sisteminiai ir patikimi. Veiklos audito ir vertinimo tikslas – pagerinti programų kokybę, tačiau veiklos auditas skiriasi nuo vertinimo, nes nagrinėja tokias problemas, kaip programos ilgaamžiškumas, svarbumas ir ilgalaikės pasekmės. Taip pat veiklos auditu atsiskaitinėjama visuomenei, įstatymų leidžiamajai valdžiai už viešųjų išteklių panaudojimą, todėl jis labiau susijęs su vykdomosios veiklos kontrole. Vertinimu siekiama pagerinti turinį bei valdymą, todėl vertinimas yra

daugiau vidinė veiklos valdymo priemonė.[33] Vertinimo metu nagrinėjamas: našumas, efektyvumas, tinkamumas, t.y. vertinama ar viešosios politikos tikslai atitinka visuomenės poveikius, strategiją. Veiklos audite į pagrindinius kriterijus neįtraukiamas tinkamumas, tačiau netiesiogiai gali būti nagrinėjamas. Kaip autorės buvo minėta, vertinimas apima programų vertinimo etapus: išankstinį, vidutinio laikotarpio bei paskesnįjį, o veiklos auditas tarpinį (vidaus) ir paskesnįjį (išorės), retai išankstinį.

2 lentelė. Vertinimo ir veiklos audito panašumai bei skirtumai

Veiklos auditas – veiklos ekonomiškumo, efektyvumo ir rezultatyvumo vertinimas.	
Panašumai	**Skirtumai**
Vertinimo kaip ir veiklos audito metu įvertinamas viešosios politikos ar jos dalies ekonomiškumas, efektyvumas ir rezultatyvumas. Vertinimu siekiama tobulinti viešąją politiką ar jos dalį. Vertinimas gali būti atliekamas programos įgyvendinimo metu (einamasis vertinimas) arba programai pasibaigus (baigiamasis vertinimas).	Veiklos auditą pagal iš anksto sudarytus planus atlieka auditoriai. Veiklos auditas (ypač išorės) daugiau atliekamas siekiant atsiskaityti, mažiau dėmesio teikiama tinkamumo vertinimui, retai atliekamas išankstinis vertinimas. Tuo tarpu vertinimas daugiau atliekamas pagal poreikį, jame gali dalyvauti įvairių sričių specialistai.

Apžvelgus vertinimo reiškinį, matome, kad vertinimo reikšmė labai svarbi daugelyje sričių, ypač viešajame sektoriuje vertinant programas ir projektus. Lietuva daug patirties vertinant programas ir projektus neturi, dėl to reikia remtis užsienio šalių patirtimi norint užtikrinti vykdomų programų efektyvumą. Tik tinkamai taikant vertinimo reiškinį ir integravus vertinimo rezultatus į sprendimų priėmimo ir politikos formavimo procesus, pasiektumėme geresnių rezultatų.

[33] Vilpišauskas R., Nakrošis V. Ko verta politika? : viešosios politikos vertinimas Lietuvoje ir Europos Sąjungoje. – Vilnius: Eugrimas, 2005, p. 26.

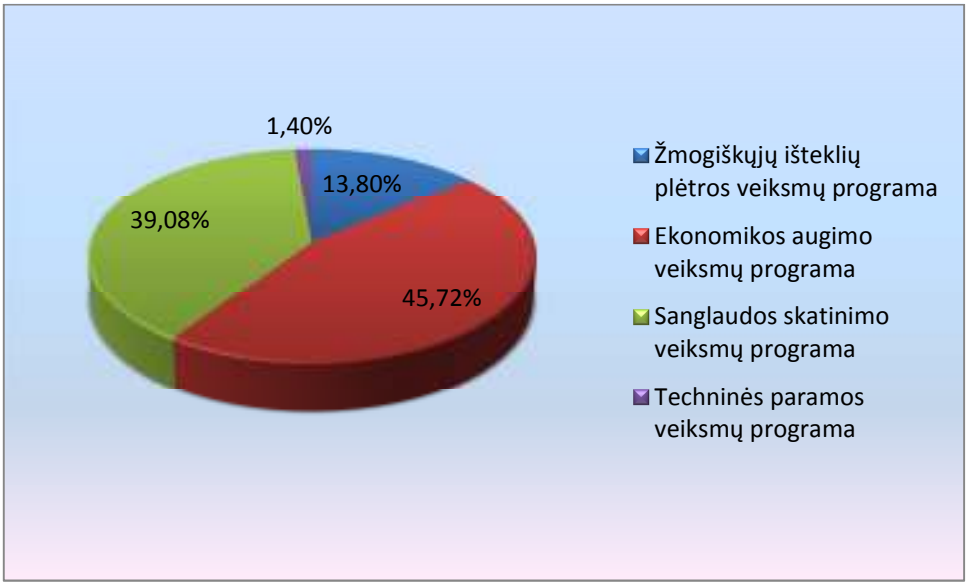
2. EUROPOS SĄJUNGOS FINANSUOJAMŲ IR BIUDŽETO PROGRAMŲ VERTINIMAS LIETUVOJE

2.1. Europos Sąjungos finansuojamų programų vertinimas Lietuvoje

Lietuvai tapus ES nare, gaunama ES struktūrinių fondų parama. Vienas iš reikalavimų paramą gaunančioms valstybėms – atlikti ES finansuojamų programų vertinimą. Vertinimo pagalba atsiskaitoma užsienio šalims, įstatymų leidžiamajai valdžiai ir piliečiams už tam tikros paramos ar kitų lėšų panaudojimą ir tam tikrų tikslų pasiekimą.

2.1.1. 2007-2013 m. struktūrinės paramos Lietuvai administravimo tvarka

ES struktūrinių fondų parama Lietuvai 2007-2013 m. teikiama pagal Lietuvos 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategiją (patvirtinta Europos Komisijos 2007 m. balandžio 26 d.) ir atskiras veiksmų programas, skirtas strategijai įgyvendinti: Žmogiškųjų išteklių plėtros, Ekonomikos augimo, Sanglaudos skatinimo ir Techninės paramos veiksmų programas.

3 pav. 2007-2013 m. ES struktūrinė parama pagal veiksmų programas

Šaltinis: http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/strategija

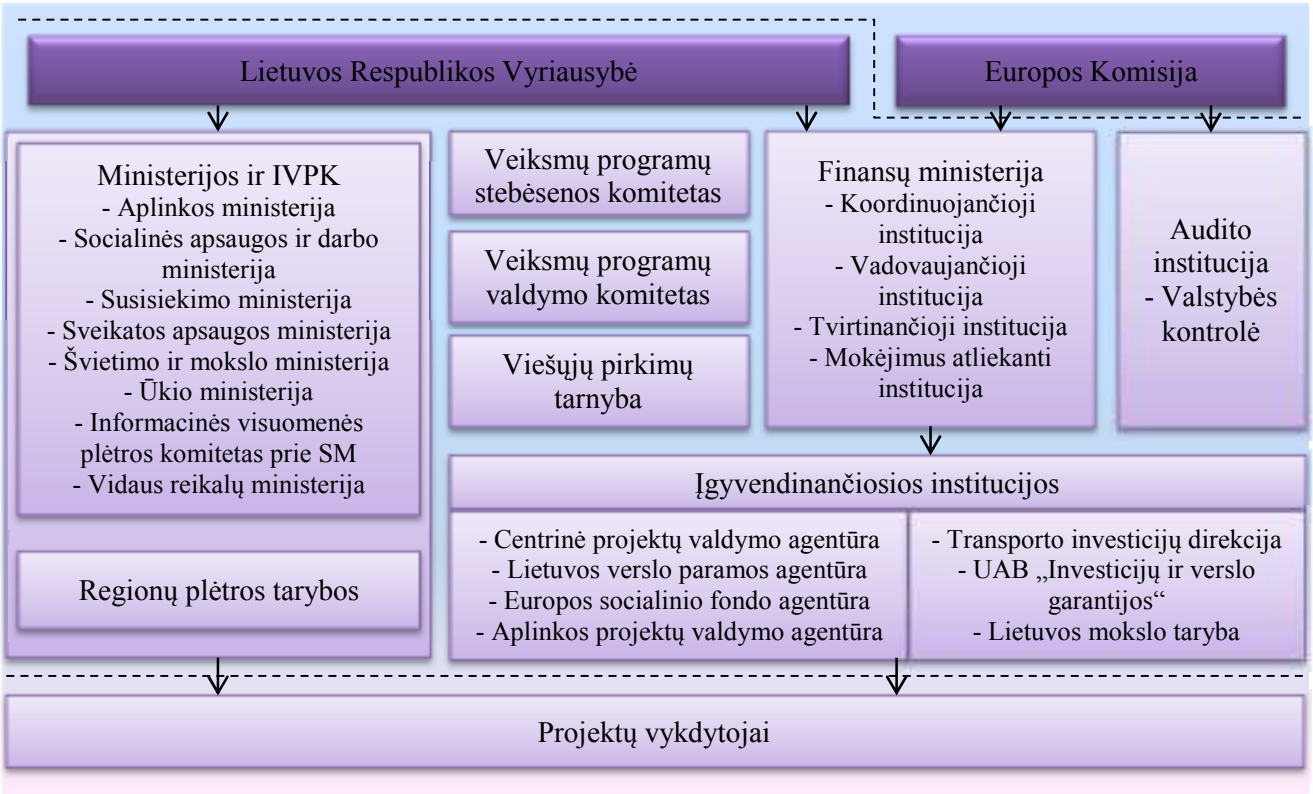
Strategijos ir veiksmų programų įgyvendinimą užtikrina dviejų tipų institucijos:

1. ES struktūrinės paramos koordinavimo ir planavimo institucijos: LR Vyriausybė, koordinuojančioji institucija, ministerijos ir (ar) kitos valstybės institucijos, kurios pagal

kompetenciją yra atsakingos už bendrai finansuojamus iš ES fondų lėšų ūkio sektorius, Stebėsenos komitetas, veiksmų programų valdymo komitetai, regionų plėtros tarybos. Jos koordinuoja, planuoja ir prižiūri veiksmų programų įgyvendinimą, pagal kompetenciją užtikrina ES fondų lėšų įsisavinimą laiku.

2. ES struktūrinės paramos valdymo ir kontrolės sistemos institucijos: vadovaujančioji, tarpinės, įgyvendinančiosios, tvirtinančioji, mokėjimus atliekančioji ir audito institucijos bei Viešųjų pirkimų tarnyba. Jos užtikrina, kad veiksmų programos būtų įgyvendinamos veiksmingai, tinkamai ir laiku.[34]

Lietuvos Respublikos Vyriausybė tvirtina pagrindinius teisės aktus, reglamentuojančius strategijos ir veiksmų programų administravimą ir finansavimą, sudaro Veiksmų programų stebėsenos komitetą, kuris nagrinėja veiksmų programų įgyvendinimo eigą, pažangą bei problemas ir teikia pasiūlymus vadovaujančiajai ir koordinuojančiajai institucijai dėl veiksmų programų keitimo, jų priedų rengimo ir tobulinimo, valdymo ir kontrolės sistemos tobulinimo ir kt.

4 pav. ES struktūrinės paramos 2007-2013 m. administravimo schema

Šaltinis: http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/adminsistema

[34] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. spalio 17 d. nutarimas Nr. 1139 “Dėl atsakomybės ir funkcijų paskirstymo tarp institucijų, įgyvendinant Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir veiksmų programas” // Valstybės žinios, 2007, Nr. 114-4637.

Koordinuojančioji institucija – Finansų ministerija – institucija, koordinuojanti ES struktūrinės paramos planavimą bei naudojimą ir atsakinga už ES struktūrinės paramos valdymo ir kontrolės sistemos sukūrimą, veikimo priežiūrą ir tobulinimą Lietuvoje.

Vadovaujančioji institucija – institucija, atsakinga už veiksmų programos valdymą bei įgyvendinimą ir Reglamento Nr. 1083/2006 60 straipsnyje nustatytų funkcijų atlikimą, tvirtinančioji institucija atsakinga už Reglamento Nr. 1083/2006 61 straipsnyje nurodytų funkcijų atlikimą, mokėjimus atliekančioji institucija atsakinga už mokėjimų iš Europos Komisijos priėmimą bei lėšų projektų vykdytojams išmokėjimą. Vadovaujančios, Tvirtinančios ir Mokėjimus atliekančios institucijos funkcijos pagal ES reglamentų reikalavimus pavestos atskiriems Finansų ministerijos padaliniams.

Tarpinės institucijos – tai Aplinkos, Socialinės apsaugos ir darbo, Susisiekimo, Sveikatos apsaugos, Švietimo ir mokslo, Teisingumo, Ūkio ir Vidaus reikalų ministerijos bei Informacinės visuomenės plėtros komitetas. Šios institucijos strateginiu lygmeniu atsakingos už paramos konkretiems ūkio sektoriams planavimą ir panaudojimą, taip pat už veiksmų programų priedų rengimą, paramos panaudojimo prioritetų ir atrankos kriterijų nustatymą. Įgyvendinančios institucijos, atsakingos už projektų administravimą, prižiūri, kad projektų atranka ir įgyvendinimas atitiktų reikalavimus, skelbia kvietimus teikti paraiškas, jas vertina, nustato didžiausią leistiną projektui skirti ES paramos dalį ir sudaro paramos sutartis. Taip pat jos konsultuoja projektų rengėjus ir paramos gavėjus.

2.1.2. Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo planas

Siekiant geriau planuoti ir koordinuoti vertinimo veiklą 2007-2013 m. programavimo laikotarpiu, remiantis Tarybos reglamento Nr. 1083/2006 48 straipsnyje pateikta rekomendacija, Lietuva parengė 2007-2013 m. nacionalinį vertinimo planą, kuriuo vadovaujantis per visą programų įgyvendinimo ciklą bus vykdoma vertinimo veikla. *Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo planas* yra planavimo dokumentas, kuriame nustatyti ES struktūrinės paramos vertinimo Lietuvoje tikslai ir uždaviniai 2007-2013 metams, suplanuotos priemonės ir finansiniai ištekliai šiems tikslams ir uždaviniams įgyvendinti.[35] Vertinimo plane išdėstyti pagrindiniai 2007-2013 m. programavimo laikotarpio vertinimo ir vertinimo gebėjimų stiprinimo poreikiai, vertinimo organizavimo ir valdymo aspektai. Vertinimo planas apima Lietuvos 2007–2013 metų ES struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir ją įgyvendinančias veiksmų programas. Siekiama, kad vertinimas atitiktų nacionalinius

[35] Lietuvos Respublikos finansų ministro 2008 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. 1K‑018 "Dėl Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo plano patvirtinimo" // Valstybės žinios, 2008, Nr. 9-314.

poreikius, vertinimo veiksmai būtų koordinuojami, o vertinimo rezultatai naudojami vertinimo tikslams įgyvendinti.

Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo vizija – ES reglamentų reikalavimus ir nacionalinius vertinimo poreikius atitinkantys vertinimo rezultatai, naudojami visuose Strategijos ir veiksmų programų įgyvendinimo etapuose kaip svarbi sprendimų priėmimo proceso dalis, kad būtų tobulinama Strategija ir veiksmų programos bei jų valdymas ir užtikrinama ES struktūrinės paramos pridėtinė vertė. Vertinimo tikslas – gerinti ES struktūrinės paramos panaudojimo kokybę, veiksmingumą ir nuoseklumą, Strategijos ir veiksmų programų įgyvendinimą. Uždaviniai iškeltam tikslui pasiekti:

- organizuoti ir atlikti vertinimą, atitinkantį ES reglamentų reikalavimus bei nacionalinius vertinimo poreikius, ir naudoti jo rezultatus;
- stiprinti vertinimo galimybes Lietuvoje.[36]

Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo organizavimo schema pateikiama 1 priede.

Pagal Tarybos Reglamentą (EB) Nr. 1083/2006 nereikalaujama atlikti visų veiksmų programų vertinimo jų įgyvendinimo metu. Lietuvoje atliekami einamieji strateginiai ir veiklos vertinimai pagal poreikį, sutelkiant dėmesį investicijoms, kur vertinimas gali sukurti pridėtinę vertę. Todėl koordinuojančioji, vadovaujančioji ir tarpinės institucijos, atsižvelgdamos į nacionalinius vertinimo poreikius, inicijuoja *einamuosius strateginius* ir *veiklos vertinimus.*

Nacionaliniai vertinimo poreikiai nustatomi, remiantis:

- išankstinio vertinimo rezultatais, rekomendacijomis;
- veiksmų programų rengimo patirtimi ir derybų su Europos Komisija rezultatais;
- veiksmų programų įgyvendinimo rezultatais;
- besikeičiančiais socialiniais ir ekonominiais poreikiais;
- ES ar nacionaliniais strateginiais dokumentais;
- kita tinkama informacija.

Einamieji strateginio pobūdžio vertinimai. Kaip jau minėjo darbo autorė, ES struktūrinės paramos vertinimo projektai finansuojami iš techninės paramos lėšų, numatytų 2007-2013 m. ES Tarybos 2006 m. liepos 11 d. priimtas reglamentas Nr. 1083/2006, nustato bendrąsias nuostatas dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo. Jame apibrėžiamos bendrosios 2007-2013 metų veiksmų programų vertinimo nuostatos, valstybių narių ir Europos Komisijos atsakomybė. Einamieji strateginiai vertinimai organizuojami pagal poreikį, siekiant įvertinti, kaip ES struktūrinė parama prisideda prie Europos Bendrijos ir nacionalinių tikslų.

[36] Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo planavimas ir organizavimas Lietuvoje // Lietuvos Respublikos finansų ministerija. http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Vertinimo_planavimas_ir_organizavimas.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

Reglamento Nr. 1083/2006 47 straipsnyje nurodyta, kad programos bus vertinamos kaip ir ankstesniu laikotarpiu: prieš programavimo laikotarpį, jo metu ir jam pasibaigus, t.y. numatomi atlikti strateginio pobūdžio vertinimai: išankstinis vertinimas, einamasis strateginis vertinimas ir baigiamasis vertinimas.[37]

Prieš programavimo laikotarpį atliekamas veiksmų programų *išankstinis vertinimas*, kuris Lietuvoje Finansų ministerijos užsakymu 2006 m. buvo atliktas 2007-2013 m. Šis vertinimas iš dalies apėmė ir Lietuvos 2007-2013 m. Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategijos vertinimą, taip pat atliktas atskiras Europos regioninės plėtros fondo ir Sanglaudos fondo finansuojamų veiksmų programų (Ekonomikos augimo bei Sanglaudos skatinimo) strateginis pasekmių aplinkai vertinimas. Atsižvelgiant į vertintojų rekomendacijas, buvo patobulintas 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos veiksmų programų turinys ir jų įgyvendinimo nuostatos. Informacija buvo pateikta Europos Komisijai, ji buvo naudojama techninių konsultacijų ir derybų su Europos Komisija metu. Išankstinio vertinimo metodines rekomendacijas, kuriomis rėmėsi ir Lietuva, galima pasiskaityti Europos Komisijos metodiniuose dokumentuose.[38]

Einamasis vertinimas pakeitė 2000-2006 m. programavimo laikotarpiu taikytą vidutinio laikotarpio – tarpinį vertinimą. Einamasis vertinimas yra lankstesnis, pagrįstas veiklos ir strateginiais poreikiais, atliekamas viso programos įgyvendinimo metu siekiant papildyti programų stebėseną. Einamasis strateginis vertinimas nėra privalomas, jis gali būti atliekamas valstybės narės ar Europos Komisijos iniciatyva. Remiantis reglamentu Nr. 1083/2006 einamasis vertinimas bus atliekamas tuo atveju, jei stebėsena parodys žymius nukrypimus nuo pradinių tikslų arba bus siūloma peržiūrėti veiksmų programas.[39] Einamojo vertinimo metodinės rekomendacijos, kuriomis rėmėsi ir Lietuva, pateikiamos Europos Komisijos metodiniuose dokumentuose.[40]

Baigiamasis vertinimas – privalomas vertinimas. Šiuo vertinimu atskleidžiami programos veiksniai, kurie įtakojo sėkmingą ar nesėkmingą programos įgyvendinimą. Išanalizavus programos metu patirtas sėkmes ir nesėkmes siekiama pagerinti būsimų programų efektyvumą. Baigiamasis vertinimas parodo, kaip buvo panaudotos struktūrinių fondų lėšos. Reglamentas Nr. 1083/2006 numato

---

[37] 2006 m. liepos 11 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1083/2006, nustatantis bendrąsias nuostatas dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo bei panaikinantis Reglamentą (EB) N. 1260/1999. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/oj/2006/l_210/l_21020060731lt00250078.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

[38] Indicative Guidelines on Evaluation Methods: Ex ante Evaluation // The New Programming Period 2007-2013, Working Document No. 1, August 2006.
http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/wd1_exante_en.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

[39] 2006 m. liepos 11 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1083/2006, nustatantis bendrąsias nuostatas dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo bei panaikinantis Reglamentą (EB) N. 1260/1999. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/oj/2006/l_210/l_21020060731lt00250078.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

[40] Indicative Guidelines on Evaluation Methods: Evaluation during the programming period // The New Programming Period 2007-2013, Working Document No. 5, August 2006.
http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/wd5_ongoing_en.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

privalomą kiekvieno tikslo baigiamąjį vertinimą, kurį atlieka Europos Komisija, bendradarbiaudama su valstybe nare ir vadovaujančiosiomis institucijomis.[41]

Lietuvoje baigiamasis vertinimas turi būti atliktas iki 2015 m. gruodžio 31 d. Vertinimo rezultatai turi būti pateikiami Stebėsenos komitetui, sudarytam Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. sausio 22 d. nutarimu Nr. 60[42], ir Europos Komisijai. Einamieji strateginiai vertinimai gali apimti ir kitas ES finansuojamas programas, taip pat programas, finansuojamas iš nacionalinio biudžeto.

3 lentelė. Vertinimo tipai ir vertinimo sritys

Einamieji strateginiai vertinimai	Einamieji veiklos vertinimai
Vertinimai, susiję su ES politikos strateginiais prioritetais: moksliniais tyrimais ir inovacijomis, verslo aplinka ir smulkiojo bei vidutinio verslo plėtra, užimtumu, socialine aprėptimi, švietimu, mokymusi visą gyvenimą, ekonomine infrastruktūra ir kitais. Be to, bus aktualūs vertinimai, susiję su nauja administracinių gebėjimų ir viešojo administravimo efektyvumo sritimi, kuri bus finansuojama 2007-2013 m. laikotarpiu.	Stebėsenos nustatytų veiksmų programų (prioritetų) įgyvendinimo problemų (esant dideliems nukrypimams nuo pradinių tikslų) vertinimai. Pagrindiniai kriterijai, pagal kuriuos vertinimų metu bus analizuojami veiksmų programų įgyvendinimo kiekybiniai ir kokybiniai duomenys: fizinių produkto ir (arba) rezultato rodiklių įgyvendinimas; lėšų dalis, dėl kurios pasirašytos sutartys; išmokėtų lėšų dalis; kiti kriterijai (veiksmų programos įgyvendinimo etapas, investicijų sritis, suteiktos paramos tipas ir kita).
Vertinimai, susiję su ES politikos „horizontaliaisiais“ prioritetais: lygiomis galimybėmis, informacine visuomene, regionine plėtra, darniu vystymusi, kurios numatytos Strategijoje ir veiksmų programose. Taip pat bus aktualūs vertinimai novatoriškų veiksmų ir tarptautinio bendradarbiavimo srityse.	Veiksmų programų (prioritetų ir (arba) priemonių) įgyvendinimo eigos vertinimai, susiję su kokybiškų veiksmų programų metinių įgyvendinimo ataskaitų rengimu. Vertinimų metu bus analizuojamas veiksmų programų (prioritetų ir (arba) priemonių) įgyvendinimas, atsižvelgiant į: išorinius pokyčius (strateginių konteksto rodiklių analizė); lėšų įsisavinimą (finansinių rodiklių analizė); rezultatų pasiekimą (produkto ir rezultato rodiklių analizė); geros praktikos pavyzdžius ir kita.
Vertinimai, susiję su Strategijos ir veiksmų programų tęstinio tinkamumo bei nuoseklumo analize, besikeičiant socialinei ir ekonominei situacijai, taip pat vertinimai, susiję su struktūrinių fondų poveikio makroekonominiams rodikliams prognozėmis ir įvertinimu. Bus svarbu įvertinti investicijų, bendrai finansuojamų iš ES fondų lėšų (BPD ir veiksmų programų lėšų), poveikį Lietuvos ūkio plėtrai, atskiriems ūkio sektoriams ir regionams.	Veiksmų programų rodiklių vertinimai. Šių vertinimų metu bus analizuojamas veiksmų programų (prioritetų ir (arba) priemonių) rodiklių tinkamumas, stebėsenos duomenų kokybė ir patikimumas, renkami papildomi duomenys, reikalingi veiksmų programų rodikliams įvertinti ir kita.

3 lentelės tęsinys kitame puslapyje

[41] 2006 m. liepos 11 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1083/2006, nustatantis bendrąsias nuostatas dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo bei panaikinantis Reglamentą (EB) N. 1260/1999. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/oj/2006/l_210/l_21020060731lt00250078.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

[42] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. sausio 22 d. nutarimas Nr. 60 “Dėl stebėsenos komiteto veiksmų programų, įgyvendinančių Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją, įgyvendinimo priežiūrai atlikti sudarymo” // Valstybės žinios, 2007, Nr. 10-396.

3 lentelės tęsinys

Vertinimai, prisidedantys prie strateginių ataskaitų parengimo. Pagal reglamento (EB) Nr. 1083/2006 29 straipsnį Lietuva turės kasmet rengti ir Europos Komisijai pateikti nacionalinės Lisabonos strategijos įgyvendinimo programos Lietuvoje ataskaitą, kurioje turės būti trumpa dalis apie veiksmų programų indėlį į minėtos programos įgyvendinimą; vėliausiai iki 2009 m. ir 2012 m. pabaigos turės būti pateiktos trumpos ataskaitos, kuriose turi būti nurodomas veiksmų programų indėlis įgyvendinant ES sanglaudos politikos tikslus, ES fondų užduotis, Strategijos prioritetus, Lisabonos strategijos tikslus.	Veiksmų programų administravimo efektyvumo vertinimai. Vertinimų metu bus analizuojamos ES struktūrinę paramą administruojančių institucijų atliekamos funkcijos, veiksmų programų administravimo bei finansavimo procesas ir nustatytos procedūros.
Vertinimai, susiję su Lietuvos ūkio plėtra po 2013 m. Šių vertinimų metu bus analizuojamos Lietuvos ūkio plėtros tendencijos, siekiant nustatyti Lietuvos plėtros prioritetus ir galimas ES fondų investavimo sritis 2014-2020 m.	Veiksmų programų (prioritetų) įgyvendinimo pokyčių, siekiant nustatytų tikslų, tarpinis vertinimas, kuris bus organizuojamas pagal poreikį, – nebūtinai visos veiksmų programos bus vertinamos kartu ir visos apimties.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos Respublikos finansų ministro 2008 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. 1K‑018 "Dėl Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo plano patvirtinimo" // Valstybės žinios, 2008, Nr. 9-314.

Siekiant prisidėti prie tinkamo veiksmų programų įgyvendinimo, lėšų įsisavinimo ir efektyvaus jų panaudojimo Lietuvoje ***einamieji veiklos vertinimai*** bus atliekami per visą 2007-2013 m. laikotarpį. Programų Valdymo komitetas reguliariai atliks vertinimus ir dėl kiekvieno prioriteto tikslo priims sprendimą, ar egzistuoja dideli nukrypimai nuo pradžioje nustatytų tikslų. Jeigu dideli nukrypimai yra nustatyti, vadovaujanti institucija inicijuos veiklos vertinimą. Nuolatos atliekamas veiklos vertinimas leis laiku parengti ir pateikti vertinimo rezultatus Europos Komisijai kartu su siūlymais iš esmės keisti veiksmų programas.

2.1.3. Vertinimo principai, kriterijai

Kaip jau minėta, atliekant einamuosius vertinimus svarbu laikytis proporcingumo, nepriklausomumo, partnerystės ir skaidrumo principų. Taip pat reikia nustatyti tinkamus vertinimo kriterijus.

Laikantis ***proporcingumo principo***, naudojami vertinimams atlikti finansiniai ir administraciniai ištekliai turi būti paskirstyti proporcingai atsižvelgiant į veiksmų programoms įgyvendinti numatytas lėšų sumas. Vertinimo planui įgyvendinti rengiamuose metiniuose planuose turi būti laikomasi šio principo, t. y. vertinimo projektų skaičius ir apimtis numatomi proporcingai, atsižvelgiant į veiksmų programų finansinę proporciją ir potencialias rizikos sritis įgyvendinant veiksmų programas.

Kad būtų užtikrintas vertinimo rezultatų objektyvumas ir patikimumas, vertinimas turi būti nepriklausomas, nors ES struktūrinę paramą administruojančios institucijos turi aktyviai dalyvauti vertinimo procese ir bendradarbiauti su vertinimo ekspertais. Tuo remiantis vertinimus atlieka

nepriklausomi ekspertai, parinkti taikant viešųjų pirkimų procedūras, arba kai kurie koordinuojančiosios ir tarpinių institucijų darbuotojai. Europos Komisija rekomenduoja, kad vertintojai būtų nepriklausomi ir nuo vadovaujančiosios institucijos. Vertinimas turi būti planuojamas, organizuojamas ir atliekamas taip, kad būtų užtikrintas tinkamas ***nepriklausomumo principo*** įgyvendinimas.

Partnerystės principo taikymas vertinimo srityje turi užtikrinti vertinimo proceso atvirumą, skaidrumą, sudaryti sąlygas vertinimo galimybių stiprinimui ir vertinimo kultūros ugdymui. Siekiant užtikrinti partnerystės principo laikymąsi, vertinimo veiklai koordinuoti Lietuvos Respublikos finansų ministro įsakymu sudaryta Vertinimo koordinavimo grupė[43], pagal poreikį gali būti sudaromos tarpinstitucinės vertinimo projektų priežiūros darbo grupės. Į vertinimo valdymo grupės posėdžius kviečiami dalyvauti Europos Komisijos atstovai, socialiniai ir ekonominiai partneriai, vertinimo ekspertai, vertinimo planas pristatomas visuomenei. Siekiant užtikrinti vertinimo skaidrumą ir paskatinti viešas diskusijas, vertinimo ataskaitos skelbiamos internete ir viešai prieinamos visiems, kas domisi vertinimo rezultatais. Laikantis ***skaidrumo principo*** vertinimo rezultatai viešai aptariami tuo tikslu organizuojamų seminarų metu, be to, kasmet, rengiant metines veiksmų programų įgyvendinimo ataskaitas, teikiama informacija apie vertinimo veiklą ir jos rezultatus.[44]

Pagrindiniai vertinimo kriterijai, pagal kuriuos formuluojami vertinimo klausimai, vertinimo plane išskirti tokie:

- ***tinkamumas***, pagal kurį vertinama programos (ar jos dalies) tikslų atitiktis socialinėms ir ekonominėms šalies ar regiono problemoms bei tikslinių grupių poreikiams;
- ***nuoseklumas,*** pagal kurį vertinamas ryšys tarp programos dalių ir jų indėlis siekiant Europos Bendrijos ir nacionalinių tikslų;
- ***efektyvumas***, pagal kurį vertinamas programos (ar jos dalies) finansinių ir kitų sąnaudų santykis su rezultatais;
- ***rezultatyvumas,*** pagal kurį vertinamas programos (ar jos dalies) tikslų pasiekimo laipsnis;
- ***poveikis***, pagal kurį vertinamas socialinis ir ekonominis pokytis, pasireiškiantis dėl programos (ar jos dalies) įgyvendinimo;
- ***tvarumas,*** pagal kurį vertinama programos (ar jos dalies) rezultatų ir poveikio tęstinumo tikimybė pasibaigus ES struktūrinei paramai.[45]

---

[43] Lietuvos Respublikos finansų ministro 2011 m. gegužės 18 d. įsakymas Nr. 1K-190 "Dėl finansų ministro 2007 m. lapkričio 26 d. įsakymo Nr. 1K-344 „Dėl vertinimo koordinavimo grupės sudarymo" pakeitimo" // Valstybės žinios, 2011, Nr. 65-3056.

[44] ES struktūrinė parama 2007-2013 m.: ES struktūrinės paramos panaudojimo vertinimo ataskaitos. http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/administravimas/ataskaitos/vertinimas [žiūrėta 2011 09 27]

[45] Lietuvos Respublikos finansų ministro 2008 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. 1K‑018 "Dėl Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo plano patvirtinimo" // Valstybės žinios, 2008, Nr. 9-314.

Visi vertinimai atliekami atsižvelgiant į vertinimo kriterijus. Išankstinio vertinimo metu aktualesnis tinkamumo kriterijus, baigiamojo vertinimo metu – tvarumo, naudingumo ir poveikio, o efektyvumo ir rezultatyvumo kriterijų aktualumas panašus visiems vertinimams.

Atsižvelgiant į vertinimo galimybių *lygius* įgyvendinamos vertinimo galimybių stiprinimo *priemonės*, būtinos vertinimo veiksmingumui, kokybei ir naudai užtikrinti, vertinimo paklausai ir pasiūlai stiprinti (žr. 4 lentelę). "Vertinimo galimybės suprantamos kaip žmogiškųjų ir kitų išteklių, žinių, įgūdžių, taisyklių, procedūrų, normų ir tradicijų pagrindas viešosios politikos ar programos vertinimui atlikti."[46]

4 lentelė. Vertinimo galimybių stiprinimo priemonės

Lygiai	Priemonės
Asmeninis lygis (darbuotojų žinios ir gebėjimai)	Mokymai, stažuotės, metodinės medžiagos rengimas ir pan.
Institucinis lygis (vertinimo reglamentavimas, organizacinės struktūros ir pan.)	Vertinimo funkcijos reglamentavimas, atsakingų darbuotojų paskyrimas ir pan.
Tarpinstitucinis lygis (institucijų bendradarbiavimas, keitimasis informacija ir pan.)	Vertinimo rezultatų aptarimai, Vertinimo koordinavimo grupės veikla, tarpinstituciniai vertinimo projektų priežiūros komitetai ir pan.
Visuomenės lygis (vertinimo paslaugų pasiūla, visuomenės suinteresuotumas vertinimo rezultatais ir pan.)	Vertinimo viešinimo renginiai, bendradarbiavimas su aukštosiomis mokyklomis, vertinimo pasiūlos stiprinimas ir pan.

Šaltinis: Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo planavimas ir organizavimas Lietuvoje // Lietuvos Respublikos finansų ministerija. http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Vertinimo_planavimas_ir_organizavimas.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

Kiekvienas vertinimas turi padėti spręsti tam tikrą problemą ir atsakyti į tam tikrus klausimus. Dažniausiai vertinimo uždaviniai ir klausimai nustatomi pagal vertinimo tipą (išankstinis, einamasis, vidurinis, teminis ar baigiamasis) ir taikomus vertinimo kriterijus (tinkamumo, efektyvumo, rezultatyvumo, poveikio, naudingumo, tvarumo).

2.2. Lietuvos biudžeto programų vertinimas

2009 m. kovo mėn. Lietuvoje pradėtas įgyvendinti projektas, kuriuo siekiama, pasinaudojus sėkmingiausia tarptautine praktika, diegti į rezultatus orientuotą valdymą (VORT – Valdymo, orientuoto į rezultatus, tobulinimas). Ši projektą planuojama įgyvendinti iki 2012 m. kovo 16 d. Sėkmingu projekto įgyvendinimu siekiama prisidėti prie Vyriausybės ir jai pavaldžių institucijų veiklos efektyvumo stiprinimo, tobulinti šių institucijų veiklos rezultatų stebėseną ir atskaitomybę, institucijų funkcijų analizę, biudžeto programų vertinimą, taip pat sprendimų poveikio vertinimo

[46] Ką kaip ir kodėl vertiname? : trumpai apie Europos Sąjungos finansuojamų programų vertinimą / parengė V. Nakrošis, N. Jarmalavičiūtė, D. Burakienė. – Vilnius: Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2007, p. 10.

sistemą. Projektas įgyvendinamas kartu su LR finansų ministerija ir finansuojamas Europos socialinio fondo lėšomis.

5 lentelė. VORT projekto tikslai, uždaviniai ir etapai

Tikslai	- Pasiekti kuo didesnį Vyriausybės veiklos rezultatyvumą susiklosčiusių ekonominių aplinkybių atveju; - Pagerinti Vyriausybei atskaitingų institucijų veiklos rezultatus Vyriausybės nustatytose prioritetinėse srityse, jų veiklą kiek įmanoma labiau orientuojant ne į procesą, o į rezultatą; - Pagerinti rezultatų stebėsenos vertinimo sistemą Vyriausybei atskaitingose institucijose; - Pagerinti programų vertinimo sistemą Vyriausybei atskaitingose institucijose; - Sudaryti kuo palankesnes sąlygas institucijų veiklos rezultatų stebėsenos ir vertinimo informacijos taikymui, priimant Vyriausybės sprendimus; - Pasisemti kuo daugiau patirties iš užsienio šalių gerosios praktikos pavyzdžių, susijusių su į rezultatus orientuotu valdymu.	
Uždaviniai	- Patobulinti Vyriausybės ir Vyriausybei atskaitingų institucijų veiklos rezultatų stebėsenos sistemą (įdiegiant bendrą informacinę stebėsenos sistemą); - Patobulinti Vyriausybei atskaitingų institucijų funkcijų analizę ir biudžeto programų vertinimą; - Patobulinti sprendimų projektų poveikio vertinimo sistemą.	
Pagrindiniai etapai	1. Vyriausybės veiklos rezultatų stebėsenos sistemos tobulinimas:	- Strateginių veiklos planų įgyvendinimo rezultatų stebėsenos koncepcijos ir jos įgyvendinimo plano parengimas; - Vertinimo kriterijų, reikalingų rezultatų stebėsenai, tobulinimas (vertinimo kriterijų metodikos parengimas ir mokymų organizavimas); - Bendros informacinės stebėsenos sistemos sukūrimas ir įdiegimas Finansų ministerijoje.
	2. Vyriausybei atskaitingų institucijų funkcijų analizės ir biudžeto programų vertinimo tobulinimas:	- Vyriausybei atskaitingų institucijų funkcijų analizės, biudžeto programų vertinimo metodikos parengimas; - Vyriausybei atskaitingų institucijų funkcijų analizės, biudžeto programų vertinimo metodikos išbandymas trijose ministerijose ir mokymų organizavimas.
	3. Sprendimų projektų poveikio vertinimo sistemos tobulinimas:	- Sprendimų poveikio vertinimo metodikos papildymas ir baigiamojo vertinimo metodikos parengimas; - Išplėstinių sprendimų poveikio vertinimų atlikimas, išbandant metodikas; - Mokymų programos dėl poveikio vertinimo metodų ir metodikų taikymo parengimas ir mokymų vykdymas.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos Respublikos Vyriausybė: VORT projektas. http://www.lrv.lt/lt/veikla/vort-projektas/valdymas-orietuotas-rezultatus/ [žiūrėta 2011 10 20]

Valdymo, orientuoto į rezultatus, tobulinimo projekto tikslai, uždaviniai ir pagrindiniai etapai pateikiami 5 lentelėje. Įgyvendinant VORT projektą, 2009 m. birželio mėnesį atlikus Vyriausybei atskaitingų institucijų apklausą, buvo nustatyta, kad biudžeto programų vertinimas ir peržiūra nėra atliekami reguliariai, nėra rengiamos tokių vertinimų ataskaitos. Tačiau Lietuvoje taikoma nemažai vertinimo priemonių, kurios vienaip ar kitaip prisideda prie biudžeto programų (ar jų dalies) sudarymo ir įgyvendinimo:

- Strateginio planavimo proceso eigoje institucijos vykdo strateginių veiklos planų įgyvendinimo stebėseną pagal numatytus vertinimo kriterijus;

- Paminėtinas nuo 2003 m. atliekamas Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimas, kuriuo siekiama gerinti ES struktūrinės paramos panaudojimo kokybę, veiksmingumą ir nuoseklumą;
- Valstybės kontrolės atliekami išorės veiklos auditai ir viešųjų juridinių asmenų vidaus audito tarnybų atliekami vidaus veiklos auditai;
- Viešojo sektoriaus institucijų vykdomi užsakomieji moksliniai tyrimai, kurie taip pat gali būti laikomi vertinimo sistemos sudėtine dalimi.[47]

Užsienio organizacijų ir ekspertų palankiai vertinamos priemonės – veiklos auditas (valstybinis auditas ir vidaus auditas) ir ES struktūrinės paramos vertinimas – 2010 metais buvo labiausiai institucionalizuotos, turėjo aiškų koordinatorių ir dalyvaujančiąsias institucijas, vyko reguliarus audito ar vertinimo procesas, taikomos atitinkamos metodikos (žr. 6 lentelę). Mažiau institucionalizuotos priemonės 2010 m. buvo biudžeto programų peržiūra ir vertinimas, taip pat užsakomieji moksliniai tyrimai, kuriems būdinga didelė įvairovė pagal skirtingas institucijas.

6 lentelė. Vertinimo priemonių institucionalizavimas Lietuvoje 2010 metais

	Veiklos auditas (Valstybinis auditas / vidaus auditas)	**ES struktūrinės paramos vertinimas**	**Užsakomieji moksliniai tyrimai**	**Stebėsena**	**Biudžeto programų vertinimas**
Koordinuojančioji institucija	Valstybės kontrolė / Finansų ministerija	Finansų ministerija (vertinimo skyrius)	-	Ministro Pirmininko tarnyba (Strateginio koordinavimo departamentas)	-
Darbo grupė	-	Vertinimo koordinavimo grupė	-	Ministro Pirmininko darbo grupės dėl strateginio planavimo ir biudžeto formavimo sistemų tobulinimo, strateginio planavimo grupės	-
Atsakingos institucijos	Vidaus audito padaliniai	Tarpinių institucijų darbuotojai, atsakingi už ES struktūrinės paramos vertinimą	-	Vyriausybei atskaitingos institucijos (už strateginį planavimą atsakingi asmenys)	Vyriausybei atskaitingos institucijos

6 lentelės tęsinys kitame puslapyje

[47] Funkcijų analizės ir biudžeto programų vertinimo priemonių Lietuvoje ir užsienio šalyse tyrimo ataskaita / Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko tarnyba. – Klaipėda: Klaipėdos banga, 2010, p. 62.

6 lentelės tęsinys

Funkcijos reglamentavimas	Valstybės kontrolės ir vidaus audito įstatymai	Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1083/2006, nustatantis bendrąsias nuostatas; Atsakomybės ir funkcijų paskirstymo tarp institucijų taisyklės	-	Vyriausybės, Viešojo administravimo, Biudžeto sandaros įstatymai; Strateginio planavimo metodika	Strateginio planavimo metodika
Darbo planas	Strateginiai veiklos planai, audito programa, planas	2007-2013 m. ES struktūrinės paramos vertinimo planas ir metiniai vertinimo planai	-	Stebėsenos koncepcija, tvarkos aprašas	Nėra
Vertinimo proceso reguliarumas	Reguliariai atliekamas auditas	Reguliariai atliekamas išankstinis vertinimas, einamasis (strateginis ir veiklos) vertinimas	Reguliariai atliekami, jų mastas priklauso nuo įstaigos	Reguliariai analizuojamas kriterijų plano vykdymas, pateikiamas skirtingų metų reikšmių palyginimas	Reguliariai nevykdomas
Metodiniai dokumentai	Išorės ir vidaus audito metodikos	ES struktūrinės paramos vertinimo metodų gairės, ES struktūrinės paramos vertinimo projekto rengimo ir įgyvendinimo gairės, t.t.	Netaikoma (išskyrus Švietimo ir mokslo ministeriją)	Strateginio planavimo metodika, rengiama Vertinimo kriterijų sudarymo ir taikymo metodika	(2010 m. – planuojama rengti Biudžeto programų vertinimo metodiką)

Šaltinis: Funkcijų analizės ir biudžeto programų vertinimo priemonių Lietuvoje ir užsienio šalyse tyrimo ataskaita / Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko tarnyba. – Klaipėda: Klaipėdos banga, 2010, p. 63-64.

Biudžeto programų peržiūra ir vertinimas 2010 m. neturėjo aiškaus koordinatoriaus, funkcija buvo reglamentuota tik Strateginio planavimo metodikoje, nebuvo rengiamas vertinimo planas ir vertinimas nebuvo reguliariai atliekamas, nebuvo parengta vertinimo metodika.

Įgyvendinant VORT projektą, Ministro Pirmininko tarnyba (MPT) 2010 m. birželio 2 d. surengė seminarą, skirtą startuojančios valstybės institucijų veiklos rezultatų stebėsenos informacinės sistemos (SIS) pristatymui. Nuo ateinančių metų Vyriausybei atskaitingos institucijos minėtoje sistemoje rengs strateginius veiklos planus, turės galimybę stebėti bei analizuoti rezultatų pasiekimą. Įgyvendinant VORT projekto antrąją dalį, MPT užsakymu VšĮ Viešosios politikos ir vadybos institutas ir VšĮ Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai atliko du programų vertinimus ir dvi funkcijų peržiūras. Įgyvendinant projektą yra tobulinama Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistema.

Projekto dėka pasiektas vieningas susitarimas viešajame sektoriuje, kad programų vertinimas yra neatsiejama veiklos valdymo dalis, kurios svarbą parodo programų vertinimo paskirtis – tobulinti veiklą, mokytis ir keisti administravimo kultūrą.[48]

Iki šiol biudžeto programų vertinimo sistema Lietuvoje nebuvo sukurta. Perversmas įvyko 2011 m. rugpjūčio 16 d., kai buvo patvirtinta Programų vertinimo metodika.[49] Programų vertinimo metodika nustato Nacionalinės pažangos programos, vienos ar kelių valdymo sričių plėtros programų ir strateginio veiklos plano programų vertinimo, numatyto Strateginio planavimo metodikoje[50], procesą (planavimą, organizavimą, atlikimą, ataskaitų rengimą), principus, vertinimo būdus ir metodus. Principai, kuriais vadovaujasi programų vertinimo proceso dalyviai, pateikiami 7 lentelėje.

7 lentelė. Programų vertinimo principai

Principai	Aprašymas
Tikslingumo principas	Suformuluoti vertinimo tikslai, o vertinimo rezultatai ar rekomendacijos panaudojami įstaigos veiklai gerinti ir programos vykdymui tobulinti.
Integruotumo principas	Vertinimas suderintas su kitomis vertinimo priemonėmis, kurios suteikia pagrįstą informaciją sprendimams priimti, – veiklos auditu, stebėsena, ES struktūrinės paramos programų vertinimu, funkcijų peržiūra, moksliniais tyrimais ir kt.
Savalaikiškumo principas	Vertinimas planuojamas ir atliekamas laiku, t. y. prieš priimant sprendimą.
Reguliarumo principas	Ne rečiau kaip kartą per 5 metus atliekamas institucijos bent vienos programos vertinimas.
Objektyvumo principas	Vertinimo rezultatų pagrįstumas objektyviais įrodymais.
Viešumo principas	Vertinimo rezultatų prieinamumas visuomenei.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Lietuvos Respublikos finansų ministro 2011 m. rugpjūčio 16 d. įsakymas Nr. 1K-281 "Dėl programų vertinimo metodikos patvirtinimo" // Valstybės žinios, 2011, Nr. 104-4880.

Vertinimas gali būti organizuojamas centralizuotu ir decentralizuotu būdu:

- *Centralizuoto* vertinimo atveju vertinimą atlieka arba organizuoja Finansų ministerija (centralizuotai gali būti peržiūrimos valdžios išlaidos ir vertinamas jų efektyvumas, ypač pagal konkrečias valstybės politikos sritis, vertinama Nacionalinė pažangos programa, plėtros programos, taip pat atliekami vertinimai Vyriausybės prioritetinėse srityse);

[48] Lietuvos Respublikos Vyriausybė: VORT projektas. http://www.lrv.lt/lt/veikla/vort-projektas/valdymas-orietuotas-rezultatus/ [žiūrėta 2011 10 20]
[49] Lietuvos Respublikos finansų ministro 2011 m. rugpjūčio 16 d. įsakymas Nr. 1K-281 "Dėl programų vertinimo metodikos patvirtinimo" // Valstybės žinios, 2011, Nr. 104-4880.
[50] Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimas Nr. 827 "Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo" (nauja nutarimo redakcija nuo 2010 09 01 // Valstybės žinios, 2010, Nr. 102-5279.

- *Decentralizuoto* vertinimo atveju vertinimus atlieka arba organizuoja ministerijos (decentralizuotai gali būti vertinamos kitos institucijų programos ar jų dalys/grupės, atsižvelgiant į kiekvienos institucijos poreikius).[51]

Programų vertinimas pagal atlikimo būdą gali būti vidinis ir mišrus (žr. 8 lentelę). Vidinis vertinimas atliekamas vienos ar kelių ministrų valdymo sritims priskirtų institucijų, pasitelkus tų institucijų vidinius žmogiškuosius išteklius. Mišrus vertinimas atliekamas, kai už programų vertinimą atsakinga institucija pasitelkia išorės nepriklausomus ekspertus.

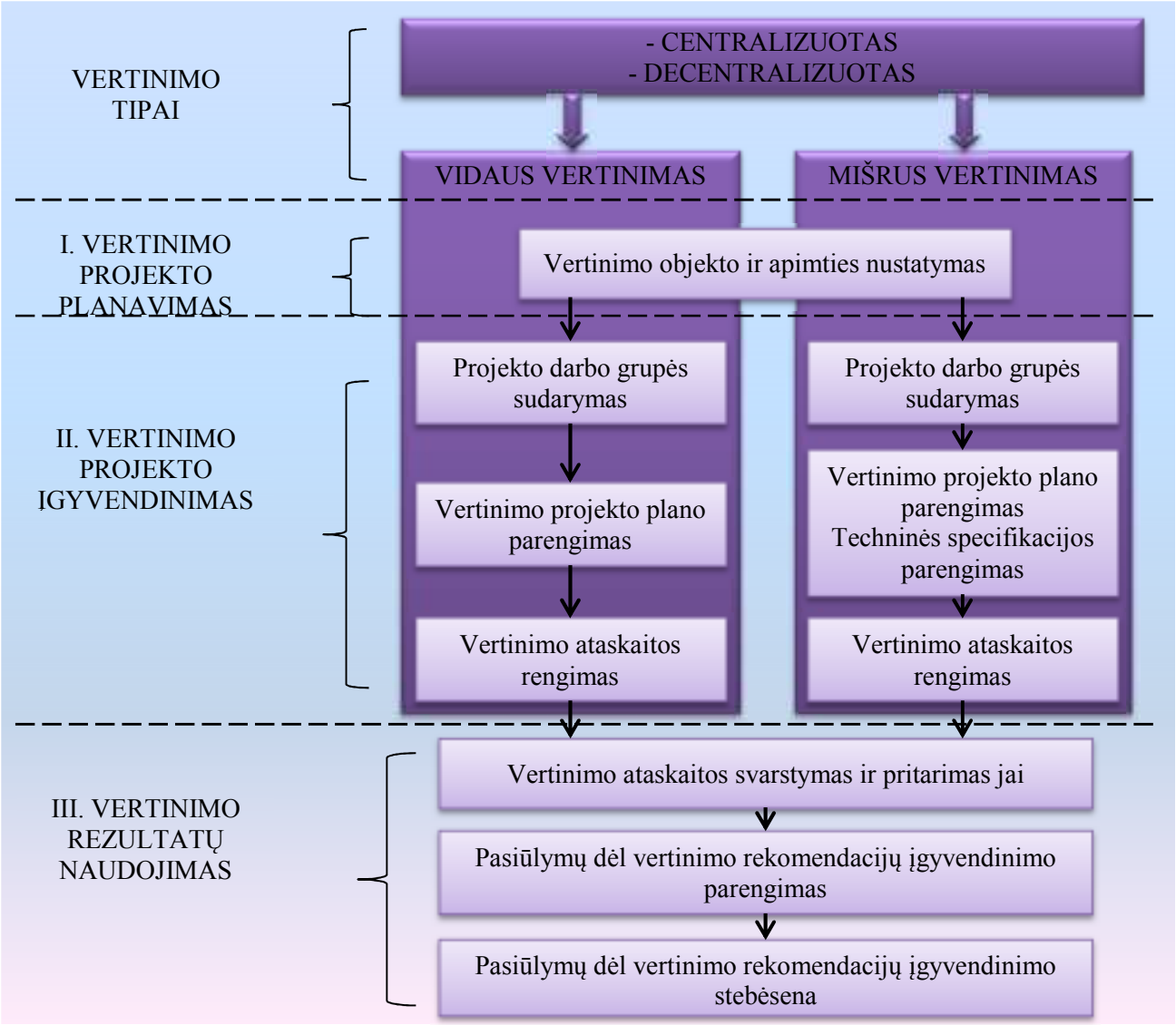
8 lentelė. Programų vertinimas pagal atlikimo būdą

	Vidinis vertinimas	**Mišrus vertinimas**
Sąlygos	- Jeigu valstybės tarnyboje pakanka profesinių žinių, kurių reikia pagal atitinkamą vertinimo objektą (pvz., vertinant bendrą inovacijų politikos įgyvendinimą, naudojant projektų valdymo ar kitas priemones); - Jeigu vertinimui nereikalingi sudėtingi metodai ir būdai (pvz., dokumentų analizė, interviu, grupinės diskusijos, stebėsenos duomenų analizė, konsultacijos su suinteresuotomis grupėmis); - Jeigu vertinimas yra smulkios ar vidutinės apimties, kuriam atlikti pakanka vertintojų valstybės tarnyboje.	- Jeigu vertinimui yra reikalingos profesinės žinios, kurių valstybės tarnyboje nepakanka (pvz., vertinant tokias specifines inovatyvios ekonomikos priemones kaip intelektinės nuosavybės teisių apsauga arba elektromobilių pramonė); - Jeigu vertinimui atlikti reikalingi sudėtingi metodai ir tyrimo būdai (makroekonominis modeliavimas, sąnaudų naudos ar sąnaudų efektyvumo analizė, eksperimentiniai tyrimai ir pan.), kuriems taikyti valstybės tarnyboje nepakanka vertinimo kompetencijų; - Jeigu vertinimas yra stambios apimties (pagal vertinimo objektą, gilumą, ir kt.) ir jam įgyvendinti valstybės tarnyboje nepakanka vertintojų bei reikalingi išorės ekspertai.
Stiprybės	- Pigesnis vertinimo būdas, nes jis finansuojamas iš vertinimą atliekančiųjų tarnautojų darbo užmokesčio; - Lankstesnis vertinimo būdas, kuris leidžia greičiau atlikti paprastesnius vertinimus/ peržiūras.	- Suteikia galimybę įsigyti reikiamas ekspertų paslaugas pagal konkretaus vertinimo projekto poreikį; - Vertinimo vykdytojas gali kontroliuoti vertinimo eigą ir vykdyti pasirinkto eksperto/-tų darbo kokybės kontrolę.
Silpnybės	- Vertinimui atlikti valstybės tarnyboje reikalingi valstybės tarnautojai su analitinėmis kompetencijomis; - Valstybės tarnybos kultūra gali būti nepakankamai palanki objektyviam vertinimui.	- Perkant išorės eksperto paslaugas reikia numatyti tam skirtas lėšas; - Gali būti sudėtinga rasti atitinkamos srities specialistą konkrečioms vertinimo veikloms atlikti.

Šaltinis: sudaryta autorės pagal Programų vertinimo metodikos taikymo rekomendacijos // Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2011. http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/veiklos_kryptys_biudzetas/Programu_vertinimas/PVrekomendacijos2011.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

[51] Programų vertinimo metodikos taikymo rekomendacijos // Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2011. http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/veiklos_kryptys_biudzetas/Programu_vertinimas/PVrekomendacijos2011.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

Vertinimo projektų planavimo, įgyvendinimo ir vertinimo rezultatų naudojimo etapai skaidomi į smulkesnes dalis (žr. 5 pav.).

5 pav. Vertinimo projekto vykdymo etapai

Šaltinis: Programų vertinimo metodikos taikymo rekomendacijos // Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2011. http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/veiklos_kryptys_biudzetas/Programu_vertinimas/ PVrekomendacijos2011.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

Programos vertinimo projekto planavimo etape apibrėžiamas vertinimo objektas, nustatoma vertinimo apimtis bei parengiamas vertinimo projekto planas ir, jei vertinimas mišrus, projekto techninė specifikacija. Programų vertinimo projektai vidaus vertinimo atvejais įgyvendinami patvirtinus vertinimo projekto planą, mišraus vertinimo atvejais – įsigijus nepriklausomo eksperto paslaugą dėl vertinimo paslaugų suteikimo. Programų vertinimo projektų vykdymo procesas baigiamas vertinimo rezultatų naudojimo etapu, kurio metu rengiami pasiūlymai dėl rekomendacijų įgyvendinimo ir atliekama jų įgyvendinimo stebėsena, taip pat viešinami vertinimo rezultatai.

Programų vertinimo rezultatai gali būti naudojami trims pagrindiniams tikslams: sprendimų priėmimui, atsiskaitymui ir mokymuisi bei žinių formavimui. Kiekvienas etapas yra vienodai svarbus, siekiant sėkmingai įgyvendinti vertinimo projektą, – būtina gerai suplanuoti vertinimo projektą, organizuoti efektyvų ir sklandų jo įgyvendinimo procesą bei sukurti prielaidas rezultatų naudojimui, priimant valdymo sprendimus. Programų vertinimas yra viena iš valdymo, orientuoto į rezultatus, tobulinimo priemonių. Be to, programų vertinimas turi padėti atsiskaityti tarptautinėms organizacijoms, Lietuvos aukščiausios valdžios institucijoms, tobulinti valstybės tarnautojų ir kitų darbuotojų, dalyvaujančių programų vertinime, kompetencijas veiklos valdymo, vertinimo ar atitinkamų valstybės politikų srityje.[52]

Apibendrinant, galima teigti, kad būtina ir toliau siekti pažangos vertinimo gebėjimų srityje. Siekiant stiprinti vertinimo gebėjimus, valdžios institucijoms būtina geriau suprasti potencialią vertinimo naudą ir tai, kaip vertinimo rezultatai gali teigiamai prisidėti prie politikos formavimo ir programų įgyvendinimo tobulinimo. Keletą pastarųjų metų gebėjimus stiprinti padėjo įvairūs mokymai, skirti valstybės tarnautojams, vertinimo srityje dirbantiems ir vertinimu besidomintiems mokslo ir studijų institucijų darbuotojams, konsultavimo specialistams. Programavimo laikotarpiu būtų tikslinga ir toliau rengti įvairius vertinimo mokymus, siekiant stiprinti vertinimo gebėjimus, didinti ES finansuojamų programų indėlį į Lietuvos socialinę-ekonominę plėtrą. Sukūrus institucinę vertinimo struktūrą, ją būtų galima taikyti ir valstybės lėšomis finansuojamoms programoms, kurios Lietuvoje sudaro 80 proc. visų valstybės išlaidų. Tai padidintų ekonominį jų naudingumą bei padėtų pereiti prie įrodymais grindžiamo politikos formavimo.

[52] Programų vertinimo metodikos taikymo rekomendacijos // Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2011. http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/veiklos_kryptys_biudzetas/Programu_vertinimas/ PVrekomendacijos2011.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

3. EUROPOS SĄJUNGOS FINANSUOJAMŲ IR LIETUVOS BIUDŽETO PROGRAMŲ VERTINIMO TYRIMAS

Teisinių dokumentų, mokslinės ir metodinės literatūros analizė leidžia teigti, kad Europos Sąjungos finansuojamos paramos vertinimas atliekamas Lietuvoje nuo 2003 metų. Tuo tarpu Lietuvos biudžeto programų vertinimas ir peržiūra nėra atliekami reguliariai, nėra rengiamos tokių vertinimų ataskaitos. Lietuvos biudžeto programų peržiūra ir vertinimas iki 2011 m. neturėjo aiškaus koordinatoriaus, funkcija buvo reglamentuota tik Strateginio planavimo metodikoje, nebuvo parengta vertinimo metodika.

Siekiant numatyti tolesnę ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimo tyrimo eigą, 2011 m. spalio mėn. atlikti nestruktūruoti interviu su Ministro Pirmininko tarnybos Planavimo ir stebėsenos skyriaus patarėja I. Kirstukaite ir Finansų ministerijos Biudžeto departamento Biudžeto metodologijos ir planavimo skyriaus vyr. specialiste L. Kielaite. Apibendrinant atliktus interviu, galima teigti, kad ES programų vertinimas jau vyksta kurį laiką ir yra giliau išvystytas. ES programų vertinimą dažniausiai atlieka išorės vertintojai, kurie paskelbtame konkurse pasiūlo geriausią kainos ir kokybės santykį. ES programų vertinimus atlieka plačią specialistų komandą turinčios vertinimo institucijos, tokios kaip Centrinė projektų valdymo agentūra, Lietuvos verslo paramos agentūra, konsultacinė įmonė ESTEP (Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai), Viešosios politikos ir vadybos institutas ir kt. Nesant biudžetinių programų vertinimo metodikos bei rekomendacijų, biudžetines programas dažniausiai vertino tokios valstybinės institucijos, kaip vidaus auditas (vidaus audito sistemą sudaro vidaus audito tarnybos viešuosiuose juridiniuose asmenyse (įskaitant ir centralizuotas vidaus audito tarnybas) ir Finansų ministerija) arba Valstybės kontrolė. Bendrų vertinimo kriterijų nebuvo, todėl kiekviena valstybinė institucija savo ruožtu paskirdavo programos kuratorių ir inicijuodavo vertinimus bei nustatydavo tos programos vertinimo kriterijus. Šiuo metu, anot interviu dalyvių, nėra atlikta biudžeto programų vertinimų, vadovaujantis naujomis rekomendacijomis. Biudžetinių programų vertinimas yra VORT programos dalis. Šiuo projektu siekiama apmokyti valstybinių institucijų darbuotojus vertinti biudžeto programas. Ateityje, pagal numatytas rekomendacijas, Lietuvos biudžeto programos turėtų būti dažniau vertinamos vidaus vertinimu, o mišrus vertinimas pasirenkamas esant būtinybei, kai nėra atitinkamos kvalifikacijos specialisto valstybės institucijos viduje. Taip pat pažymėtina, kad Finansų ministerijos Biudžeto departamento Biudžeto metodologijos ir planavimo skyriaus vyr. specialistė L. Kielaitė naują biudžeto programų vertinimo metodiką ir rekomendacijas įvertino kaip aktualias, tinkamas naudojimui ir naudingas, vertinant biudžetines programas.

Išanalizavus teisinių dokumentų, mokslinės ir metodinės literatūros analizės metu gautas išvadas bei interviu rezultatus, tolimesniam ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimo tyrimui atlikti pasirinktas aktyvaus individualaus ekspertinio vertinimo metodas – anketavimas.

Tyrimui atlikti sudarytas klausimynas (žr. 2 priedą), remiantis Europos Komisijos Biudžeto generalinio direktorato siūlomais vertinimo ataskaitų kokybės kriterijais ir kokybės įvertinimo forma.[53] Ekspertinio vertinimo anketos klausimus sąlyginai galima suskirstyti į tris grupes. Pirmas klausimas skirtas tiksliniam analizuojamų grupių formavimui: ES finansuojamų programų vertinimai ar Lietuvos biudžeto programų vertinimai. Paskutinis, dešimtas klausimas skirtas programų vertinimų bendram įvertinimui. Antra ekspertinio vertinimo anketos klausimų grupė (2-9 klausimai) atitinka programų vertinimo ataskaitų kokybės kriterijus:

- Tinkamumo (šis kriterijus susijęs su vertinimo rezultatų atitikimu techninei specifikacijai);
- Vertinimo planavimo (šis kriterijus susijęs su vertinimo įvadiniu etapu, kuomet tikrinama, ar techninės specifikacijos reikalavimai yra perkelti į darbo planą, detalizuoti ir galimai papildyti; kriterijus taip pat susijęs su vertinimo darbo plano pakeitimu dėl nenumatytų įvykių vertinimo eigoje);
- Duomenų patikimumo (kriterijus susijęs su vertinimui reikalingų duomenų rinkimu);
- Nuodugnios analizės (kriterijus susijęs su vertinimo analizės etapu, duomenų interpretavimu ir taikomų metodų tinkamumu);
- Rezultatų patikimumo (kriterijus susijęs su vertinimo faktų interpretavimu ir atliktos analizės nuoseklumu);
- Išvadų pagrįstumo (kriterijus susijęs su vertinimo išvadų pagrindimu vertinimo metu nustatytais faktais);
- Rekomendacijų naudingumo (kriterijus susijęs su rekomendacijų pagrįstumu ir realumu);
- Ataskaitų aiškumo (kriterijus susijęs su vertinimo turinio pristatymo aiškumu ir tinkamu ataskaitos stiliumi).

Kiekvienam kokybės kriterijui yra pateikiamas jį apibūdinančių aspektų (parametrų) sąrašas, kurių įvertinimui naudojamas skalės vertinimų metodas. Sudaryti vertinimo skalę, adekvačiai matuojančią tiriamuosius reiškinius, anot R. Tidikio, „yra sunki užduotis, tačiau tokius ekspertizės rezultatus apdorojus, taikant matematinės statistikos metodus, gaunama vertingos analitinės informacijos kokybinė išraiška“.[54] Skalės vertinimų metodas skirtas kokybinei informacijai gauti, naudojant ekspertų požiūrio į ekspertizės dalyką vertinimą pagal nominalią, ranginę ar metrinę skalę.

[53] DG MARKT Guide to Evaluating Legislation: ANNEXES / Brussels: European Commission, 2008. http://ec.europa.eu/dgs/internal_market/docs/evaluation/evaluation_guide_annexes.pdf [žiūrėta 2011 10 20]
[54] Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003, p. 520.

Mūsų atveju naudojama ranginė Likerto skalė nuo 1 (labai blogai arba niekada) iki 5 (puikiai arba visada).

Klausimyno skalių vidiniam patikimumui (validumui) įvertinti taikytas Cronbacho alfa (*Cronbach's alpha*) koeficientas, kuris remiasi atskirų klausimų, sudarančių klausimyną, koreliacija ir įvertina, ar visi skalės klausimai pakankamai atspindi tiriamąjį dydį.[55] Tiek atskiroms klausimyno dalims, tiek visam klausimynui nepriimtinos Cronbacho alfa koeficiento reikšmės nenustatyta (t. y. 0,7 ir žemesnės reikšmės) (9 lentelė). Klausimyno Cronbacho alfa šiame tyrime lygi 0,972. Spearman-Brown'o padidinto patikimumo koeficientas šiame tyrime lygus 0,973, t.y. jo reikšmė artima Cronbacho alfa koeficiento reikšmei, kas reiškia, kad atsakymų į atskirus klausimus dispersijos yra panašios.

9 lentelė. Klausimyno skalės

Skalės	Cronbacho α	Teiginių skaičius	Teiginių pavyzdžiai
Tinkamumo kriterijus	0,887	9	Vertinimai suteikia papildomų žinių apie intervenciją.
Vertinimo planavimo kriterijus	0,869	7	Atsakant į vertinimų klausimus, naudojami sprendimo kriterijai.
Duomenų patikimumo kriterijus	0,909	7	Tinkamai identifikuota esama informacija ir šaltiniai.
Nuodugnios analizės kriterijus	0,879	6	Nustatyti, aptarti ir aiškiai pristatyti analizės apribojimai.
Rezultatų patikimumo kriterijus	0,907	4	Gauti duomenys yra pagrįsti nuodugnios analizės įrodymais.
Išvadų pagrįstumo kriterijus	0,808	3	Išvados pateiktos iš eilės ir suskirstytos pagal vertinimo kriterijus ir klausimus.
Rekomendacijų naudingumo kriterijus	0,861	5	Rekomendacijos pateiktos laiku, atsižvelgiant į sprendimų priėmimo procesą.
Ataskaitų aiškumo kriterijus	0,882	5	Vertinimų ataskaitų tekstas yra analitinio, o ne aprašomojo pobūdžio.

Šiuo metu, pasak V. Rudzkienės, dar nėra vieningos moksliškai pagrįstos ekspertinių metodų klasifikacijos ir juo labiau – vieningų jų taikymo rekomendacijų. Bendru atveju ekspertinio vertinimo metodologija grindžiama šiomis prielaidomis:

- Ekspertas yra sukaupęs didelį kiekį racionaliai apdorotos informacijos (turi daug žinių ir patirties, gali remtis intuicija) ir todėl ekspertas gali būti kokybinės informacijos šaltiniu;
- Ekspertų grupės nuomonė nedaug skiriasi nuo tikrojo problemos sprendinio.[56]

[55] Pukėnas K. Kokybinių duomenų analizė SPSS programa: mokomoji knyga. – Kaunas: LKKA, 2009.
[56] Rudzkienė V. Mokslinių tyrimų metodai // Projekto „Duomenų bazė Lituanistika" 2009 09 03 įvykusių mokymų pranešimų medžiaga. http://www.minfolit.lt/files/Pranesimai/Moksliniu%20tyrimu%20metodai.ppt [žiūrėta 2011 10 20]

Tyrime dalyvavo organizacijų (sąrašas pateikiamas 3 priede) darbuotojai, kurių darbas tiesiogiai susijęs su ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimais. Išsiųsta 250 kvietimų dalyvauti tyrime. Ekspertų, tiesiogiai susijusių su ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimais, buvo prašoma pildyti du klausimynus: atskirai ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimams. Gauti 104 užpildyti klausimynai, visi pripažinti tinkamais analizei. Atliekamo tyrimo atveju populiacijos dydis (galimų ekspertų skaičius) nėra žinomas, todėl visiems klausimyno teiginiams buvo apskaičiuotas išvadų tikslumas (10 lentelė), remiantis pasikliautinojo intervalo formule:

$$\bar{x} \pm 1{,}96 \frac{s}{\sqrt{n}} ; \quad (1)$$

Čia: 1,96 – kvantilio reikšmė, atitinkanti normaliojo skirstinio 95% pasikliovimo lygmenį;

s – standartinis nuokrypis;

n – imties dydis.[57]

Esant 95% patikimumui, atlikto tyrimo išvadų tikslumas pagal atskirus teiginius svyruoja nuo 0,10 iki 0,22.

10 lentelė. Išvadų tikslumas

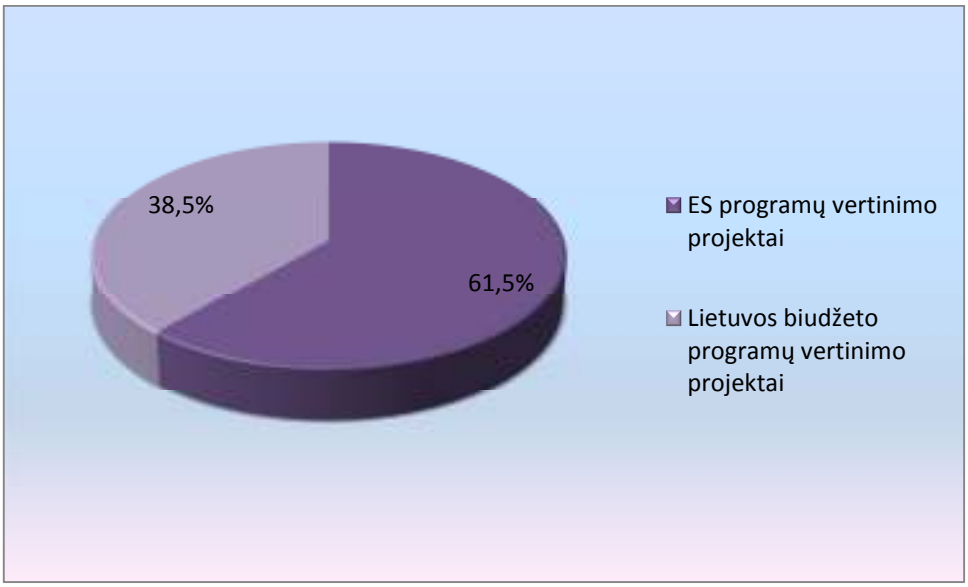
Klausimo / teiginio Nr.	Standartinis nuokrypis	Išvadų tikslumas	Klausimo / teiginio Nr.	Standartinis nuokrypis	Išvadų tikslumas
2.1	0,837	0,16	5.1	0,902	0,17
2.2	1,006	0,19	5.2	1,054	0,20
2.3	0,679	0,13	5.3	0,832	0,16
2.4	0,847	0,16	5.4	0,754	0,14
2.5	0,924	0,18	5.5	0,851	0,16
2.6	0,628	0,12	5.6	0,678	0,13
2.7	0,858	0,16	6.1	0,803	0,15
2.8	0,921	0,18	6.2	0,709	0,14
2.9	1,123	0,22	6.3	0,773	0,15
3.1	0,836	0,16	6.4	0,754	0,14
3.2	0,925	0,18	7.1	0,652	0,13
3.3	0,832	0,16	7.2	0,59	0,11
3.4	0,928	0,18	7.3	0,832	0,16
3.5	0,822	0,16	8.1	0,721	0,14
3.6	0,975	0,19	8.2	0,8	0,15
3.7	0,7	0,13	8.3	0,844	0,16
4.1	0,851	0,16	8.4	0,777	0,15
4.2	0,963	0,19	8.5	0,871	0,17
4.3	0,733	0,14	9.1	0,507	0,10
4.4	0,85	0,16	9.2	0,709	0,14
4.5	0,797	0,15	9.3	0,85	0,16
4.6	0,822	0,16	9.4	0,822	0,16
4.7	0,944	0,18	9.5	0,623	0,12

[57] Rudzkienė V. Socialinė statistika. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005, p. 20.

„Vienas iš dažniausiai naudojamų suderinamumo kriterijų, skirtų ekspertų nuomonių suderinamumui vertinti iki šiol išliko Kendallo konkordacijos koeficientas.“[58] Konkordacijos koeficientas W kinta nuo 0 iki 1 (0<W<1): 0 reiškia visišką nesuderinamumą, 1 – pilną suderinamumą. Vykdytam tyrimui apskaičiuotas Kendallo konkordacijos koeficientas W=0,189.

Tyrimas vyko 2011 m. spalio mėn. Tyrimo duomenys tvarkyti *IBM SPSS v. 20* ir *Microsoft Excel* programų pagalba. Duomenų apibendrinimui naudota aprašomoji statistika.

Tyrime analizuojami 104 užpildyti klausimynai, iš kurių 64 anketose įvertinami ES finansuojamų programų vertinimo projektai, 40 – Lietuvos biudžeto programų vertinimo projektai (vykdyti iki 2011 metų, t.y. nenaudojant naujos vertinimo metodikos).

6 pav. Tyrime analizuojamų klausimynų pasiskirstymas pagal programų vertinimo projektus

Analizuojant programų vertinimo ataskaitų tinkamumo kriterijų, ekspertų įvertinimui buvo pateikti 9 teiginiai (žr. 11 lentelę). Geriausiai ekspertai įvertino ES programų (90% galimos maksimalios balų reikšmės) ir Lietuvos biudžeto programų (88%) vertinimo ataskaitų atitikimą specifikacijose nustatytai vertinimo apimčiai geografinių vietovių atžvilgiu. Taip pat gerai buvo įvertintas Lietuvos biudžeto programų (88%) vertinimo ataskaitų atitikimas techninėse specifikacijose nustatytai vertinimo apimčiai laikotarpių ir biudžeto dalių atžvilgiu. Blogiausiai ekspertai įvertino papildomų žinių apie intervencijas suteikimą ES ir Lietuvos biudžeto programų vertinimų ataskaitose (atitinkamai 73,8% ir 66%).

[58] Lietuvos e. valdžios gairės: ateities įžvalgų tyrimas: kolektyvinė monografija / Ats. red. V. Rudzkienė, A. Augustinaitis. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009, p. 205.

11 lentelė. Tinkamumo kriterijaus įvertinimas

Teiginiai	Vertinami projektai	Galima minimali / maksimali reikšmė	Faktinė reikšmė / %	Vertinimų vidurkis
Vertinimo ataskaitose nagrinėjami visi įvadinėse ataskaitose suderinti vertinimo klausimai ir pateikiami atsakymai į juos (arba jei kuris nors vertinimo klausimas neatsakytas, nurodomos pateisinamos priežastys).	ES programos (toliau – ES)	64 / 320	272 / 85	4,25
	Lietuvos biudžeto programos (toliau – LB)	40 / 200	164 / 82	4,10
Vertinimo ataskaitos atitinka techninėse specifikacijose nustatytą vertinimo apimtį intervencijų atžvilgiu (arba jei vertinimo apimtis yra mažesnė, nei buvo nustatyta techninėje specifikacijoje, ataskaitoje nurodomi kilę vertinimo apribojimai ir/ar jie yra pagrįsti).	ES	64 / 320	248 / 77,5	3,88
	LB	40 / 200	148 / 74	3,70
Vertinimo ataskaitos atitinka techninėse specifikacijose nustatytą vertinimo apimtį laikotarpių atžvilgiu (-„-).	ES	64 / 320	276 / 86	4,31
	LB	40 / 200	176 / 88	4,40
Vertinimo ataskaitos atitinka techninėse specifikacijose nustatytą vertinimo apimtį geografinių vietovių atžvilgiu (-„-).	ES	64 / 320	288 / 90	4,50
	LB	40 / 200	176 / 88	4,40
Vertinimo ataskaitos atitinka techninėse specifikacijose nustatytą vertinimo apimtį tikslinių grupių atžvilgiu (-„-).	ES	64 / 320	260 / 81	4,06
	LB	40 / 200	156 / 78	3,90
Vertinimo ataskaitos atitinka techninėse specifikacijose nustatytą vertinimo apimtį biudžeto dalių atžvilgiu (-„-).	ES	64 / 320	280 / 87,5	4,38
	LB	40 / 200	176 / 88	4,40
Vertinimo ataskaitos atitinka techninėse specifikacijose nustatytą bendrą vertinimo apimtį, t.y. bendrai vertinant intervencijas, laikotarpius, geografines vietoves, tikslines grupes, biudžeto dalis ir t.t. (-„-).	ES	64 / 320	260 / 81	4,06
	LB	40 / 200	160 / 80	4,00
Vertinimo ataskaitose atsižvelgiama į išorinius veiksnius, įtakojančius analizuojamos intervencijos įgyvendinimą, rezultatus, poveikį.	ES	64 / 320	252 / 78,8	3,94
	LB	40 / 200	156 / 78	3,90
Vertinimai suteikia papildomų žinių apie intervenciją.	ES	64 / 320	236 / 73,8	3,69
	LB	40 / 200	132 / 66	3,30
Bendras programų vertinimų atitikimo informacijos poreikiui, ypač nurodytam techninėje specifikacijoje, įvertinimas	ES	576 / 2880	2372 / 82	4,12
	LB	360 / 1800	1444 / 80	4,01

Daugumos ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimų ataskaitų atskirų tinkamumo kriterijaus aspektų vertinimai žymiai nesiskiria – skirtumas sudaro nuo 0,5% iki 3,5% arba nuo 0,02 iki 0,18 balų vidurkio. Žymesnis skirtumas pastebimas tik vertinant papildomų žinių apie intervenciją suteikimą: ES programų vertinimo ataskaitose, ekspertų nuomone, tokių žinių yra pateikiama daugiau, nei Lietuvos biudžeto programų vertinimo ataskaitose (skirtumas sudaro 7,8%

arba 0,39 balų vidurkio). Bendras programų vertinimų atitikimas informacijos poreikiui, ypač nurodytam techninėje specifikacijoje, ekspertų yra įvertintas gerai: ES programų įvertinimų vidurkis sudaro 4,12, Lietuvos biudžeto – 4,01.

Programų vertinimo planavimo kriterijui įvertinti ekspertams buvo pateikti 7 teiginiai (12 lentelė). Geriausiai ekspertų buvo įvertintas programų vertinimų etikos laikymasis (informacijos šaltinių konfidencialumo, vertinimų objektyvumo užtikrinimas): ES programų – 85% galimos maksimalios balų reikšmės, Lietuvos biudžeto programų – 84%. Blogiausiai ekspertai įvertino kitų metodologinių alternatyvų apsvarstymą, jų privalumų ir trūkumų paaiškinimą: ES programų – 71,3%, Lietuvos biudžeto programų – 68%.

12 lentelė. Vertinimo planavimo kriterijaus įvertinimas

Teiginiai	Vertinami projektai	Galima minimali / maksimali reikšmė	Faktinė reikšmė / %	Vertinimų vidurkis
Programų loginis pagrindas, politikos kontekstas, suinteresuotų pusių interesai ir pan. buvo išnagrinėti ir apmąstyti vertinimų planavimo etape.	ES	64 / 320	256 / 80	4,00
	LB	40 / 200	160 / 80	4,00
Vertinimų metodologinis pagrindas atitinka vertinimų poreikius ir sudaro pagrindą pateikti pagrįstas išvadas į visus vertinimų klausimus.	ES	64 / 320	244 / 76,3	3,81
	LB	40 / 200	152 / 76	3,80
Vertinimų metodai pakankamai ir aiškiai aprašyti vertinimų ataskaitose.	ES	64 / 320	256 / 80	4,00
	LB	40 / 200	152 / 76	3,80
Informacijos šaltiniai ir analizės metodai yra tinkami ir pakankami siekiant patikimai atsakyti į vertinimų klausimus.	ES	64 / 320	232 / 72,5	3,62
	LB	40 / 200	144 / 72	3,60
Atsakant į vertinimų klausimus, naudojami sprendimo kriterijai.	ES	64 / 320	244 / 76,3	3,81
	LB	40 / 200	156 / 78	3,90
Apsvarstytos kitos metodologinės alternatyvos, paaiškinti jų privalumai ir trūkumai.	ES	64 / 320	228 / 71,3	3,56
	LB	40 / 200	136 / 68	3,40
Laikomasi vertinimo etikos (užtikrinamas informacijos šaltinių konfidencialumas, vertinimų objektyvumas).	ES	64 / 320	272 / 85	4,25
	LB	40 / 200	168 / 84	4,20
Bendras programų vertinimų suplanavimo tinkamumo, siekiant atsakyti į vertinimų klausimus ir gauti siektinus rezultatus, įvertinimas	ES	448 / 2240	1732 / 77	3,86
	LB	280 / 1400	1068 / 76	3,81

Žymių ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimų ataskaitų atskirų vertinimo planavimo kriterijaus aspektų įvertinimų skirtumų nepastebėta. Bendras programų vertinimų suplanavimo tinkamumas, siekiant atsakyti į vertinimų klausimus ir gauti siektinus rezultatus, ekspertų yra įvertintas patenkinamai: ES programų įvertinimų vidurkis sudaro 3,86, Lietuvos biudžeto – 3,81.

Programų duomenų patikimumo kriterijui įvertinti ekspertams buvo pateikti 7 teiginiai (13 lentelė). Geriausiai ekspertų buvo įvertintas ES programų (83,8% galimos maksimalios balų reikšmės) vertinimo duomenų rinkimo ir analizės (apklausoms, atvejo studijoms, ekspertų grupėms ir pan.) paremtumas kriterijais, nustatytais įvadiniame etape. Blogiausiai ekspertai įvertino Lietuvos biudžeto programų vertinimų ataskaitų aktualios literatūros ir ankstesnių studijų apžvalgos pakankamumą (68%) bei tinkamų kokybinės informacijos ir kiekybinių duomenų kiekio naudojimą (68%).

13 lentelė. Duomenų patikimumo kriterijaus įvertinimas

Teiginiai	**Vertinami projektai**	**Galima minimali / maksimali reikšmė**	**Faktinė reikšmė / %**	**Vertinimų vidurkis**
Tinkamai identifikuota esama informacija ir šaltiniai.	ES	64 / 320	260 / 81,3	4,06
	LB	40 / 200	144 / 72	3,60
Pakankamai apžvelgta aktuali literatūra ir ankstesnės studijos.	ES	64 / 320	244 / 76,3	3,81
	LB	40 / 200	136 / 68	3,40
Panaudoti stebėsenos sistemos duomenys.	ES	64 / 320	264 / 82,5	4,13
	LB	40 / 200	160 / 80	4,00
Duomenyse ir informacijoje nėra faktinių ar loginių klaidų, surinkti tikslūs, nešališki ir pakankami duomenys.	ES	64 / 320	248 / 77,5	3,88
	LB	40 / 200	144 / 72	3,60
Naudojamas tinkamas kokybinės informacijos ir kiekybinių duomenų kiekis.	ES	64 / 320	236 / 73,8	3,69
	LB	40 / 200	136 / 68	3,40
Duomenų rinkimas ir analizė (apklausoms, atvejo studijoms, ekspertų grupėms ir pan.) paremta kriterijais, nustatytais įvadiniame etape.	ES	64 / 320	268 / 83,8	4,19
	LB	40 / 200	164 / 82	4,10
Jei reikia, aptarti ir paaiškinti duomenų rinkimo apribojimai (duomenų nebuvimas, pasirinktų dalyvių nedalyvavimas ir pan.) ir pritaikytos korekcinės priemonės.	ES	64 / 320	264 / 82,5	4,13
	LB	40 / 200	156 / 78	3,90
Bendras programų vertinimų surinktų duomenų pakankamumo ir patikimumo, užtikrinančių objektyvius rezultatus, įvertinimas	ES	448 / 2240	1784 / 79,6	3,98
	LB	280 / 1400	1040 / 74,3	3,71

ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimų ataskaitų atskirų duomenų patikimumo kriterijaus aspektų įvertinimų skirtumai daugumai teiginių yra žymūs, t.y. viršija 5% galimos maksimalios balų reikšmės. Didžiausias skirtumas stebimas ekspertams vertinant esamos informacijos ir šaltinių identifikavimo tinkamumą – skirtumas tarp ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimų sudaro 9,3%. Bendras programų vertinimų surinktų duomenų pakankamumas ir patikimumas, užtikrinantys objektyvius rezultatus, ekspertų yra įvertintas patenkinamai: ES programų įvertinimų vidurkis sudaro 3,98, Lietuvos biudžeto – 3,71.

Programų nuodugnios analizės kriterijui įvertinti ekspertams buvo pateikti 6 teiginiai (14 lentelė). Geriausiai ekspertų buvo įvertintas ES programų (82,5% galimos maksimalios balų reikšmės) analizės apribojimų nustatymas, aptarimas ir pristatymo aiškumas. Blogiausiai ekspertai įvertino Lietuvos biudžeto programų (72%) vertinimų analizės koncentravimą į aktualiausius priežasties ir pasekmės ryšius.

14 lentelė. Nuodugnios analizės kriterijaus įvertinimas

Teiginiai	Vertinami projektai	Galima minimali / maksimali reikšmė	Faktinė reikšmė / %	Vertinimų vidurkis
Aiški ir nuosekli analizė (pvz., derinami skirtingi informacijos šaltiniai ir metodai, pateikiami palyginimai ir pan.).	ES	64 / 320	256 / 80	4,00
	LB	40 / 200	156 / 78	3,90
Analizė sukoncentruota į aktualiausius priežasties ir pasekmės ryšius.	ES	64 / 320	248 / 77,5	3,88
	LB	40 / 200	144 / 72	3,60
Analizėje naudojami tinkami kiekybiniai arba kokybiniai metodai.	ES	64 / 320	256 / 80	4,00
	LB	40 / 200	152 / 76	3,80
Atliktas gautų duomenų kryžminis patikrinimas: analizė remiasi ne mažiau kaip dviem nepriklausomais informacijos šaltiniais.	ES	64 / 320	248 / 77,5	3,87
	LB	40 / 200	156 / 78	3,90
Pateikiami pakankami analizės argumentai.	ES	64 / 320	252 / 78,8	3,94
	LB	40 / 200	152 / 76	3,80
Nustatyti, aptarti ir aiškiai pristatyti analizės apribojimai.	ES	64 / 320	264 / 82,5	4,13
	LB	40 / 200	160 / 80	4,00
Bendras programų vertinimų duomenų analizės sistemingumo, siekiant atsakyti į klausimus ir tinkamai patenkinti kitus informacijos poreikius, įvertinimas	ES	384 / 1920	1524 / 79,4	3,97
	LB	240 / 1200	920 / 76,7	3,83

Daugumos ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimų ataskaitų atskirų nuodugnios analizės kriterijaus aspektų vertinimai žymiai nesiskiria, t.y. neviršija 5% galimos maksimalios balų reikšmės. Žymesnis skirtumas pastebimas tik ekspertams vertinant programų vertinimų analizės koncentravimą į aktualiausius priežasties ir pasekmės ryšius: skirtumas sudaro 5,5%. Bendras programų vertinimų duomenų analizės sistemingumas, siekiant atsakyti į klausimus ir tinkamai patenkinti kitus informacijos poreikius, ekspertų yra įvertintas patenkinamai: ES programų įvertinimų vidurkis sudaro 3,97, Lietuvos biudžeto – 3,83.

Programų vertinimų rezultatų patikimumo kriterijui įvertinti ekspertams buvo pateikti 4 teiginiai (15 lentelė). Geriausiai ekspertų buvo įvertintas ES programų vertinimų rezultatų pagrįstumas sprendimo kriterijais – 80% galimos maksimalios balų reikšmės. Blogiausiai ekspertai įvertino Lietuvos biudžeto programų (72%) vertinimų gautų duomenų pagrįstumą nuodugnios analizės įrodymais.

15 lentelė. Rezultatų patikimumo kriterijaus įvertinimas

Teiginiai	Vertinami projektai	Galima minimali / maksimali reikšmė	Faktinė reikšmė / %	Vertinimų vidurkis
Gauti duomenys yra pagrįsti nuodugnios analizės įrodymais.	ES	64 / 320	248 / 77,5	3,88
	LB	40 / 200	144 / 72	3,60
Vertinimų rezultatai (kuomet tinkama) yra pagrįsti sprendimo kriterijais.	ES	64 / 320	256 / 80	4,00
	LB	40 / 200	156 / 78	3,90
Padaryti pagrįsti apibendrinimai ar ekstrapoliacijos (pvz., per tinkamų atvejų atranką ar reprezentatyvios respondentų imties nustatymą).	ES	64 / 320	248 / 77,5	3,88
	LB	40 / 200	152 / 76	3,80
Apsvarstytos ir, kur tinkama, pareikštos suinteresuotų pusių nuomonės.	ES	64 / 320	252 / 78,8	3,94
	LB	40 / 200	152 / 76	3,80
Bendras įvertinimas, ar nustatyti programų vertinimų faktai ir gauti vertinimų rezultatai yra grindžiami surinktais duomenimis bei jų interpretacijomis, paremtomis iš anksto nustatytais sprendimų kriterijais	ES	256 / 1280	1004 / 78,4	3,93
	LB	160 / 800	604 / 75,5	3,78

Daugumos ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimų ataskaitų atskirų rezultatų patikimumo kriterijaus aspektų vertinimai žymiai nesiskiria, t.y. neviršija 5% galimos maksimalios balų reikšmės. Žymesnis skirtumas pastebimas tik ekspertams vertinant programų vertinimų gautų duomenų pagrįstumą nuodugnios analizės įrodymais: skirtumas sudaro 5,5%. Bendras įvertinimas, ar nustatyti programų vertinimų faktai ir gauti vertinimų rezultatai yra grindžiami surinktais duomenimis bei jų interpretacijomis, paremtomis iš anksto nustatytais sprendimų kriterijais, yra patenkinamas: ES programų įvertinimų vidurkis sudaro 3,93, Lietuvos biudžeto – 3,78.

Programų vertinimų išvadų pagrįstumo kriterijui įvertinti ekspertams buvo pateikti 3 teiginiai (16 lentelė). Geriausiai ekspertų buvo įvertintas ES programų vertinimų išvadų pateikimas iš eilės ir suskirstymas pagal vertinimo kriterijus bei klausimus – 83,8% galimos maksimalios balų reikšmės. Blogiausiai ekspertai įvertino Lietuvos biudžeto programų vertinimų išvadose atsakymų į visus vertinimo klausimus, suderintus įvadinėse ataskaitose, pateikimą bei vertinimų išvadų pateikimą iš eilės ir suskirstymą pagal vertinimo kriterijus bei klausimus – 76% galimos maksimalios balų reikšmės.

ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimų ataskaitų atskirų išvadų pagrįstumo kriterijaus aspektų vertinimų skirtumai pastebimi ekspertams vertinant du teiginius: „išvados pateiktos iš eilės ir suskirstytos pagal vertinimo kriterijus ir klausimus“ – skirtumas sudaro 7,8% galimos maksimalios balų reikšmės, „išvadose pateikiami atsakymai į visus vertinimo klausimus, suderintus įvadinėse ataskaitose“ – 5,3%. Bendras ES programų vertinimų ataskaitų išvadų nešališkumas ir

paremtumas programų vertinimų metu nustatytais faktais ekspertų yra įvertintas gerai – įvertinimų vidurkis sudaro 4,13, Lietuvos biudžeto programų – patenkinamai, t.y. įvertinimų vidurkis sudaro 3,87.

16 lentelė. Išvadų pagrįstumo kriterijaus įvertinimas

Teiginiai	Vertinami projektai	Galima minimali / maksimali reikšmė	Faktinė reikšmė / %	Vertinimų vidurkis
Išvados pateiktos iš eilės ir suskirstytos pagal vertinimo kriterijus ir klausimus.	ES	64 / 320	268 / 83,8	4,19
	LB	40 / 200	152 / 76	3,80
Išvadose pateikiami atsakymai į visus vertinimo klausimus, suderintus įvadinėse ataskaitose.	ES	64 / 320	260 / 81,3	4,06
	LB	40 / 200	152 / 76	3,80
Išvados paremtos vertinimų metu nustatytais faktais ir vertinimų analizės rezultatais (pateikiamos nuorodos į ataskaitos dalį, kurioje pateikta išvadą pagrindžianti analizė).	ES	64 / 320	264 / 82,5	4,13
	LB	40 / 200	160 / 80	4,00
Bendras įvertinimas, ar išvados yra nešališkos ir paremtos programų vertinimų metu nustatytais faktais	ES	192 / 960	792 / 82,5	4,13
	LB	120 / 600	464 / 77,3	3,87

Programų vertinimų rekomendacijų naudingumo kriterijui įvertinti ekspertams buvo pateikti 5 teiginiai (17 lentelė). Geriausiai ekspertai įvertino ES programų vertinimų rekomendacijų pagrindimą vertinimų metu nustatytomis politikos turinio ar proceso problemomis ar potencialiomis rizikomis – 78,8% galimos maksimalios balų reikšmės. Blogiausiai įvertintas Lietuvos biudžeto programų vertinimų rekomendacijų pateikimas laiku, atsižvelgiant į sprendimų priėmimo procesą – 66%.

17 lentelė. Rekomendacijų naudingumo kriterijaus įvertinimas

Teiginiai	Vertinami projektai	Galima minimali / maksimali reikšmė	Faktinė reikšmė / %	Vertinimų vidurkis
Rekomendacijos grindžiamos vertinimų metu nustatytomis politikos turinio ar proceso problemomis ar potencialiomis rizikomis.	ES	64 / 320	252 / 78,8	3,94
	LB	40 / 200	148 / 74	3,70
Rekomendacijos pateiktos laiku, atsižvelgiant į sprendimų priėmimo procesą.	ES	64 / 320	236 / 73,8	3,69
	LB	40 / 200	132 / 66	3,30
Siūlomos rekomendacijos yra įgyvendinamos, t. y. suformuluotos atsižvelgiant į institucijos, kuriai skiriamos, funkcijas ir išteklius (kur įmanoma, apskaičiuota rekomendacijų sąmata).	ES	64 / 320	228 / 71,3	3,56
	LB	40 / 200	144 / 72	3,60
Pateikiami patarimai dėl rekomendacijų įgyvendinimui reikalingų veiksmų (priemonių).	ES	64 / 320	240 / 75	3,75
	LB	40 / 200	144 / 72	3,60

17 lentelės tęsinys kitame puslapyje

17 lentelės tęsinys

Siūlomos rekomendacijos yra efektyvios, t.y. tikėtina, kad jos leis sumažinti ar išspręsti problemą, pasiekti gerą rezultatą.	ES	64 / 320	240 / 75	3,75
	LB	40 / 200	144 / 72	3,60
Bendras įvertinimas, ar siūlomos tobulintinos sritys remiasi programų vertinimų išvadomis, ar pasiūlytos rekomendacijos yra naudingos ir įgyvendinamos	ES	320 / 1600	1196 / 74,8	3,74
	LB	200 / 1000	712 / 71,2	3,56

Daugumos ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimų ataskaitų atskirų rekomendacijų naudingumo kriterijaus aspektų vertinimai žymiai nesiskiria, t.y. neviršija 5% galimos maksimalios balų reikšmės. Žymesnis skirtumas pastebimas tik ekspertams vertinant programų vertinimų rekomendacijų pateikimą laiku, atsižvelgiant į sprendimų priėmimo procesą: skirtumas sudaro 7,8%. Bendras įvertinimas, ar siūlomos tobulintinos sritys remiasi programų vertinimų išvadomis, ar pasiūlytos rekomendacijos yra naudingos ir įgyvendinamos, yra patenkinamas: ES programų įvertinimų vidurkis sudaro 3,74, Lietuvos biudžeto – 3,56.

Programų vertinimų ataskaitų aiškumo kriterijui įvertinti ekspertams buvo pateikti 5 teiginiai (18 lentelė). Geriausiai ekspertų vertinamas ES programų vertinimo ataskaitų atitikimas programų vertinimo ataskaitų stiliaus vadove pateikiamiems reikalavimams ir rekomendacijoms ataskaitos struktūrai bei stiliui – 85% galimos maksimalios balų reikšmės. Mažiausia galimos maksimalios balų reikšmės dalis (70%) stebima ekspertams vertinant, ar Lietuvos biudžeto programų vertinimų tekstas yra analitinio, o ne aprašomojo pobūdžio.

18 lentelė. Ataskaitų aiškumo kriterijaus įvertinimas

Teiginiai	**Vertinami projektai**	**Galima minimali / maksimali reikšmė**	**Faktinė reikšmė / %**	**Vertinimų vidurkis**
Ataskaitos atitinka programų vertinimo ataskaitų stiliaus vadove pateikiamus reikalavimus ir rekomendacijas ataskaitos struktūrai ir stiliui.	ES	64 / 320	272 / 85	4,25
	LB	40 / 200	168 / 84	4,20
Lentelės, paveikslai ir panašios priemonės naudojamos teksto supratimui palengvinti, visa tai pakomentuota tekstu.	ES	64 / 320	256 / 80	4,00
	LB	40 / 200	164 / 82	4,10
Vertinimų ataskaitų tekstas yra analitinio, o ne aprašomojo pobūdžio.	ES	64 / 320	252 / 78,8	3,94
	LB	40 / 200	140 / 70	3,50
Vertinimų ataskaitų stilius aiškus (nėra dviprasmybių, naudojami tinkami terminai), paprastas (naudojamos paprastos gramatinės struktūros), glaustas (pateikiama esminė informacija, vengiama pasikartojimų).	ES	64 / 320	248 / 77,5	3,88
	LB	40 / 200	152 / 76	3,80

18 lentelės tęsinys kitame puslapyje

18 lentelės tęsinys

Pagrindinės vertinimų ataskaitų dalies apimtis yra optimali; detali informacija ir techninė analizė pateikiama ataskaitų prieduose.	ES	64 / 320	256 / 80	4,00
	LB	40 / 200	160 / 80	4,00
Bendras programų vertinimų turinio pristatymo aiškumo ir ataskaitų stilių tinkamumo įvertinimas	ES	320 / 1600	1284 / 80,3	4,01
	LB	200 / 1000	784 / 78,4	3,92

Daugumos ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimų ataskaitų atskirų ataskaitų aiškumo kriterijaus aspektų vertinimai žymiai nesiskiria, t.y. neviršija 5% galimos maksimalios balų reikšmės. Žymus skirtumas pastebimas tik ekspertams vertinant, ar programų vertinimų ataskaitų tekstas yra analitinio, o ne aprašomojo pobūdžio: skirtumas sudaro 8,8%. Bendras ES programų vertinimų ataskaitų turinio pristatymo aiškumas bei ataskaitų stilių tinkamumas ekspertų yra įvertintas gerai – įvertinimų vidurkis sudaro 4,01, Lietuvos biudžeto programų – patenkinamai, t.y. įvertinimų vidurkis sudaro 3,92.

ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimo ataskaitų kokybės kriterijų įvertinimų apibendrinimas pateikiamas 19 lentelėje.

19 lentelė. Kokybės kriterijų įvertinimas

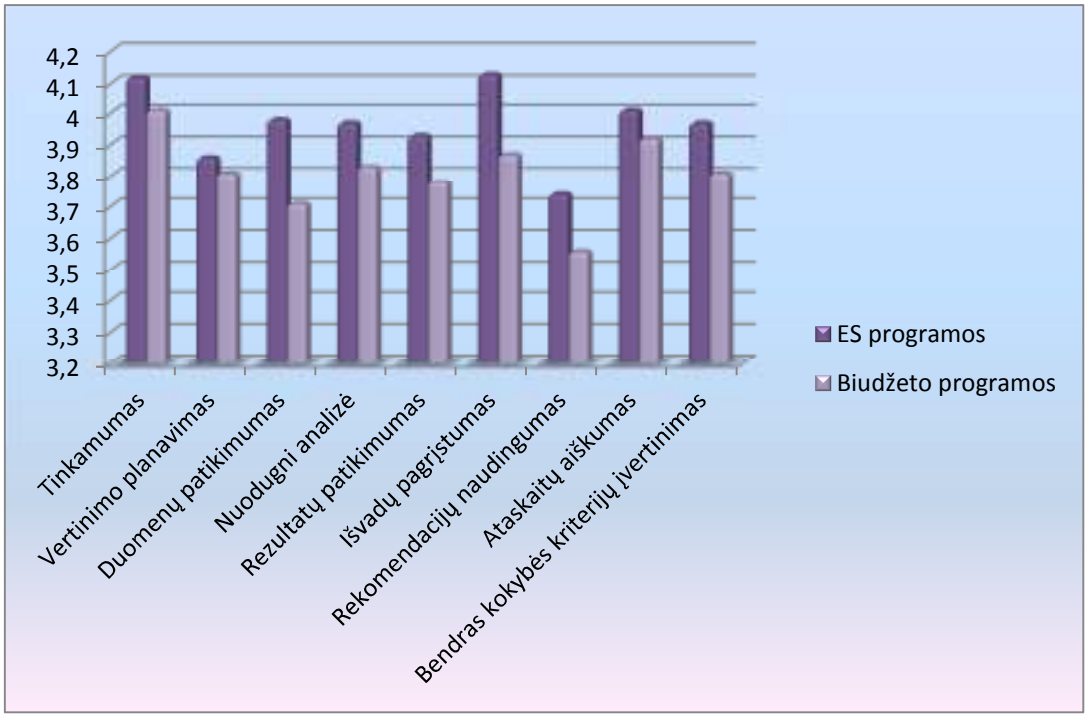
Kokybės kriterijai	**Vertinami projektai**	**Galima minimali / maksimali reikšmė**	**Faktinė reikšmė / %**	**Vertinimų vidurkis**
Tinkamumo (šis kriterijus susijęs su vertinimo rezultatų atitikimu techninei specifikacijai)	ES	576 / 2880	2372 / 82	4,12
	LB	360 / 1800	1444 / 80	4,01
Vertinimo planavimo (šis kriterijus susijęs su vertinimo įvadiniu etapu, kuomet tikrinama, ar techninės specifikacijos reikalavimai yra perkelti į darbo planą, detalizuoti ir galimai papildyti; kriterijus taip pat susijęs su vertinimo darbo plano pakeitimu dėl nenumatytų įvykių vertinimo eigoje)	ES	448 / 2240	1732 / 77	3,86
	LB	280 / 1400	1068 / 76	3,81
Duomenų patikimumo (kriterijus susijęs su vertinimui reikalingų duomenų rinkimu)	ES	448 / 2240	1784 / 79,6	3,98
	LB	280 / 1400	1040 / 74,3	3,71
Nuodugnios analizės (kriterijus susijęs su vertinimo analizės etapu, duomenų interpretavimu ir taikomų metodų tinkamumu)	ES	384 / 1920	1524 / 79,4	3,97
	LB	240 / 1200	920 / 76,7	3,83
Rezultatų patikimumo (kriterijus susijęs su vertinimo faktų interpretavimu ir atliktos analizės nuoseklumu)	ES	256 / 1280	1004 / 78,4	3,93
	LB	160 / 800	604 / 75,5	3,78
Išvadų pagrįstumo (kriterijus susijęs su vertinimo išvadų pagrindimu vertinimo metu nustatytais faktais)	ES	192 / 960	792 / 82,5	4,13
	LB	120 / 600	464 / 77,3	3,87

19 lentelės tęsinys kitame puslapyje

19 lentelės tęsinys

Rekomendacijų naudingumo (kriterijus susijęs su rekomendacijų pagrįstumu ir realumu)	ES	320 / 1600	1196 / 74,8	3,74
	LB	200 / 1000	712 / 71,2	3,56
Ataskaitų aiškumo (kriterijus susijęs su vertinimo turinio pristatymo aiškumu ir tinkamu ataskaitos stiliumi)	ES	320 / 1600	1284 / 80,3	4,01
	LB	200 / 1000	784 / 78,4	3,92
Bendras programų vertinimų kokybės kriterijų įvertinimas	ES	2944 / 14720	11688 / 79,4	3,97
	LB	1840 / 9200	7036 / 76,5	3,81

Analizuojant ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimo ataskaitų kokybės kriterijų įvertinimus, galima teigti, kad geriausiai ekspertai vertina ES finansuojamų programų vertinimų tinkamumą ir išvadų pagrįstumą (žr. 7 pav.). Blogiausiai ekspertų yra įvertintas Lietuvos biudžeto programų vertinimų rekomendacijų naudingumas.

7 pav. ES finansuojamų ir biudžeto programų vertinimų kokybės kriterijų įvertinimas

Apibendrinant programų vertinimų kokybės įvertinimą, pažymėtina, kad ES finansuojamų programų vertinimai pagal visus kriterijus lenkia Lietuvos biudžeto programų vertinimus. Bendro ES programų vertinimų kokybės įvertinimo vidurkis sudaro 3,97 balų iš 5 galimų, tuo tarpu Lietuvos biudžeto programų vertinimų kokybės įvertinimo vidurkis – 3,81 balų. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, autorė išskyrė ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemų privalumus ir trūkumus (20 lentelė).

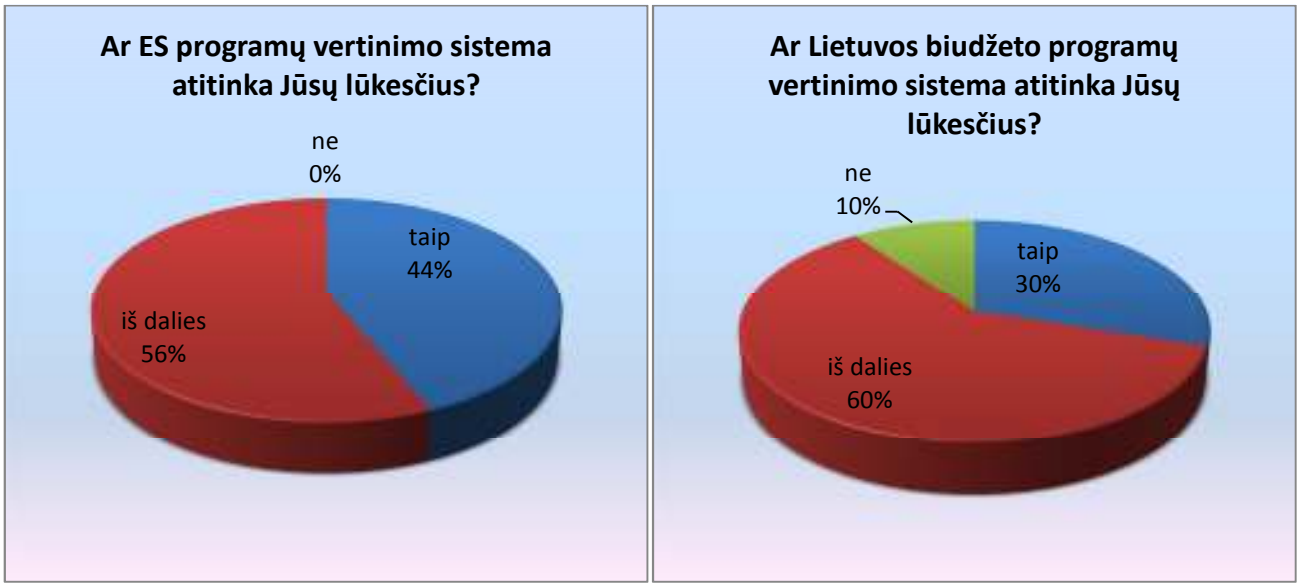
20 lentelė. ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemų privalumai ir trūkumai

	Privalumai	**Trūkumai**
ES finansuojamų programų vertinimo sistema	*Tinkamumas* (šis kriterijus susijęs su vertinimo rezultatų atitikimu techninei specifikacijai). *Duomenų patikimumas* (kriterijus susijęs su vertinimui reikalingų duomenų rinkimu). *Nuodugni analizė* (kriterijus susijęs su vertinimo analizės etapu, duomenų interpretavimu ir taikomų metodų tinkamumu). *Išvadų pagrįstumas* (kriterijus susijęs su vertinimo išvadų pagrindimu vertinimo metu nustatytais faktais). *Ataskaitų aiškumas* (kriterijus susijęs su vertinimo turinio pristatymo aiškumu ir tinkamu ataskaitos stiliumi)	*Rekomendacijų naudingumas* (kriterijus susijęs su rekomendacijų pagrįstumu ir realumu).
Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistema (iki 2012 m.)	*Tinkamumas* (šis kriterijus susijęs su vertinimo rezultatų atitikimu techninei specifikacijai).	*Rekomendacijų naudingumas* (kriterijus susijęs su rekomendacijų pagrįstumu ir realumu). *Duomenų patikimumas* (kriterijus susijęs su vertinimui reikalingų duomenų rinkimu).

Analizuojant ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemų privalumus ir trūkumus, galima teigti, kad išsiskiria ES finansuojamų programų vertinimo sistemos privalumai – vertinimui reikalingų patikimų duomenų rinkimas, nuodugni analizė interpretuojant duomenis ir taikomų metodų tinkamumas, išvadų pagrindimas vertinimo metu nustatytais faktais, vertinimo turinio pristatymo aiškumas ir tinkamas ataskaitų stilius. Tuo tarpu Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemos (iki 2012 m.) išsiskiriantis trūkumas – vertinimui reikalingų patikimų duomenų rinkimas.

Magistrinio darbo autorė iškėlė hipotezę, kad Lietuvos biudžeto programos vertinamos nepakankamai kokybiškai. Apibendrinant programų vertinimo kokybės įvertinimus ir vertinimo sistemų privalumų bei trūkumų palyginimą, daroma išvada, kad iškelta hipotezė pasitvirtino. ES finansuojamų programų vertinimo kokybę ekspertai įvertino geriau, nei Lietuvos biudžeto programų vertinimo kokybę, bet įvertinimų skirtumas nėra labai žymus (0,16 balų arba 2,9% galimos maksimalios balų vertės). Tačiau ES finansuojamų programų vertinimai pagal visus kokybės kriterijus lenkia Lietuvos biudžeto programų vertinimus.

Nepakankamą Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemos kokybę patvirtina ir ekspertų nuomonių pasiskirstymas, atsakant į klausimą „Ar Europos Sąjungos struktūrinių fondų / Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistema atitinka Jūsų lūkesčius?“ (8 pav.). Pažymėtina, jog nėra nei vieno eksperto, teigiančio, kad ES programų vertinimo sistema visiškai neatitiktų ekspertų lūkesčių.

8 pav. Ekspertų nuomonių pasiskirstymas, atsakant į klausimą „Ar Europos Sąjungos struktūrinių fondų / Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistema atitinka Jūsų lūkesčius?“

Rašant magistrinį darbą, autorė susidūrė su viena kliūtimi. Atliekant tyrimą, buvo analizuojami programų vertinimai, vykdyti iki 2011 m. spalio mėn. 2011 m. rugpjūčio 16 d. buvo patvirtinta nauja Lietuvos biudžeto Programų vertinimo metodika.[59] Bet vertinimai pagal naują metodiką bus atliekami bei nauja sistema pradės veikti tik nuo 2012 metų. Todėl siūlytina pratęsti lyginamojo pobūdžio mokslinius tyrimus, t.y. pradėjus veikti naujai Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemai, atlikti pakartotinį ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų privalumų ir trūkumų tyrimą.

Kaip jau minėta, atlikto tyrimo klausimynas buvo sudarytas remiantis Europos Komisijos Biudžeto generalinio direktorato siūlomais vertinimo ataskaitų kokybės kriterijais ir kokybės įvertinimo forma.[60] Kaip nurodoma Europos Komisijos Ekonominės ir socialinės plėtros vertinimo vadove, geras vertinimo proceso organizavimas turi sudaryti prielaidas kokybiškam vertinimo rezultatui gauti.[61] Yra išskiriama keletas bendrų vertinimo kokybę skatinančių (proceso) kriterijų ir vertinimo rezultatų (produkto) kokybę parodančių kriterijų. Šie kriterijai pateikiami 21 lentelėje. Kaip pažymima ES struktūrinės paramos vertinimo projekto rengimo ir įgyvendinimo gairėse, kokybės priežiūra, remiantis produkto kriterijais, turi būti atliekama visuose vertinimo paslaugų teikimo etapuose.[62]

[59] Lietuvos Respublikos finansų ministro 2011 m. rugpjūčio 16 d. įsakymas Nr. 1K-281 “Dėl programų vertinimo metodikos patvirtinimo” // Valstybės žinios, 2011, Nr. 104-4880.
[60] DG MARKT Guide to Evaluating Legislation: ANNEXES / Brussels: European Commission, 2008. http://ec.europa.eu/dgs/internal_market/docs/evaluation/evaluation_guide_annexes.pdf [žiūrėta 2011 10 20]
[61] EVALSED: The resource for the evaluation of socio-economic development: The guide. http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/evalsed/guide/index_en.htm [žiūrėta 2011 11 10]
[62] ES struktūrinės paramos vertinimo projekto rengimo ir įgyvendinimo gairės, 2009 m. kovo 5 d. http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Vertinimo_projektu_valdymo_gaires_03.05.pdf [žiūrėta 2011 11 10]

21 lentelė. Vertinimo kokybės kriterijai

Proceso kriterijai, padedantys užtikrinti vertinimo kokybę	**Produkto kriterijai, kuriais remiantis atliekama vertinimo rezultatų kokybės priežiūra**
(a) gerai parengta techninė specifikacija, nustatyti nuoseklūs ir įvertinami uždaviniai; (b) tinkamas pasiūlymų atrankos procesas; (c) veiksmingas dialogas ir grįžtamasis ryšys vertinimo proceso metu; (d) tinkami ir pakankami informacijos šaltiniai; (e) geras vertinimo komandos valdymas ir koordinavimas; (f) veiksminga rezultatų skaida suinteresuotoms grupėms.	(a) atitiktis techninei specifikacijai; (b) tinkama vertinimo apimtis; (c) aiškūs vertinimo metodai; (d) naudojami patikimi duomenys; (e) tinkama analizė; (f) patikimi rezultatai; (g) nešališkos išvados; (h) naudingos ir įgyvendinamos rekomendacijos; (i) aiški vertinimo ataskaita su santrauka ir papildomais duomenimis prieduose.

Šaltinis: ES struktūrinės paramos vertinimo projekto rengimo ir įgyvendinimo gairės, 2009 m. kovo 5 d. http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Vertinimo_projektu_valdymo_gaires_03.05.pdf [žiūrėta 2011 11 10]

Atlikto tyrimo rezultatai leidžia teigti, kad programų vertinimo kokybės įvertinimai yra naudingi ne tik kiekvienos atskiros programos vertinimo procese. Atliekant kiekvieno ES struktūrinių fondų ar Lietuvos biudžeto programos vertinimo kokybės įvertinimą, užtikrinama vertinimo proceso kokybė ir naudingumas. Bendras ar lyginamasis ES struktūrinių fondų ir/ar Lietuvos biudžeto programų vertinimų kokybės įvertinimas, be vertinimo proceso kokybės ir naudingumo užtikrinimo, padeda atskleisti vertinimo sistemos privalumus ir trūkumus, kas, savo ruožtu, gali padėti padidinti vertinimo sistemos ekonominį naudingumą bei pereiti prie moksliškai pagrįsto valstybės politikos formavimo.

IŠVADOS IR SIŪLYMAI

1. Apibendrinus įvairius vertinimo turinio požiūrius vertinimo tikslą autorė apibūdina taip: sukurti ir naudoti patikimą, tam tikrą vertybių skalę, kuria remiantis galima būtų įvertinti kokios nors veiklos procesą ir pasiektus rezultatus, kaupti ir panaudoti įgytą patirtį. Vertinimą viešajame sektoriuje autorė apibūdina kaip procesą, siekiant atskirti vertingas programas nuo beverčių, naudingus sprendimus nuo niekam vertų, vertinimo pagalba ieškoti vis geresnio pasirinkimo tobulinti viešąją politiką ar jos dalį. Programas vertinti reikšminga, nes nusakomas programų naudingumas visuomenei ir vartotojams, programų koordinatoriai atsakingiau atlieka savo pareigas, programiniu pagrindu efektyviau naudojamos biudžeto lėšos, programų vertinimo rezultatai pasitarnauja tęstinėms ir naujai formuojamoms programoms.
2. Kiekvienas vertinimas turi padėti spręsti tam tikrą problemą ir atsakyti į tam tikrus klausimus. Tik tinkamai taikant vertinimo reiškinį ir integravus vertinimo rezultatus į sprendimų priėmimo ir politikos formavimo procesus, pasiektumėme geresnių rezultatų.
3. Apibendrinant programų vertinimo kokybės įvertinimus ir vertinimo sistemų privalumų bei trūkumų palyginimą, daroma išvada, kad iškelta hipotezė, jog Lietuvos biudžeto programos vertinamos nepakankamai kokybiškai, pasitvirtino.
4. Atliktas programų vertinimo sistemų tyrimas atskleidė ES struktūrinių fondų programų vertinimo sistemos privalumus – tinkamumą, duomenų patikimumą, nuodugnią analizę, išvadų pagrįstumą, ataskaitų aiškumą – ir rekomendacijų naudingumo trūkumą. Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemos privalumas: vertinimų rezultatų atitikimas techninei specifikacijai; trūkumai: rekomendacijų naudingumas ir duomenų patikimumas. ES finansuojamų programų vertinimo kokybę ekspertai įvertino geriau, nei Lietuvos biudžeto programų vertinimo kokybę, bet įvertinimų skirtumas nėra labai žymus (0,16 balų arba 2,9% galimos maksimalios balų vertės). Tačiau ES finansuojamų programų vertinimai pagal visus kokybės kriterijus lenkia Lietuvos biudžeto programų vertinimus. Vertinant Lietuvos biudžeto programas, siūloma remtis ES struktūrinių fondų programų vertinimo patirtimi, atsikratyti subjektyvaus vertinimo – remtis patvirtinta Programų vertinimo metodika ir nuolat ją tobulinti, vertinant Lietuvos biudžeto programas pasitelkti išorės ekspertus, rinkti vertinimui reikalingus patikimus duomenis ir taip didinti Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemos kokybę.
5. Atliekant tyrimą, buvo analizuojami programų vertinimai, vykdyti iki 2011 m. spalio mėn. Nuo 2012 metų pradės veikti nauja sistema ir Lietuvos biudžeto programų vertinimai bus atliekami pagal 2011 m. patvirtintą naują metodiką. Todėl siūlytina pratęsti lyginamojo pobūdžio mokslinius tyrimus, t.y. pradėjus veikti naujai Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemai,

atlikti pakartotinį ES finansuojamų ir Lietuvos biudžeto programų privalumų ir trūkumų tyrimą. Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, siūloma skatinti ES struktūrinių fondų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimų (kiekvieno projekto atskirai bei bendrų, lyginamųjų) kokybės įvertinimų įgyvendinimą.

LITERATŪRA

1. 2006 m. liepos 11 d. Tarybos Reglamentas (EB) Nr. 1083/2006, nustatantis bendrąsias nuostatas dėl Europos regioninės plėtros fondo, Europos socialinio fondo ir Sanglaudos fondo bei panaikinantis Reglamentą (EB) N. 1260/1999. http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/lt/oj/2006/l_210/l_21020060731lt00250078.pdf [žiūrėta 2011 09 27]
2. A Guide to the Project Management Body of Knowledge (PMBOK Guide). – Exton: Project Management Institute, 2008. – 459 p. – ISBN 1933890517
3. Arimavičiūtė M. Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005. – 336 p. – ISBN 9955-19-021-3
4. Bivainis J., Butkevičius A. Valstybės biudžeto programų vertinimas // Pinigų studijos, 2003, Nr. 1, p. 50-64. – ISSN 1392-2637
5. DG MARKT Guide to Evaluating Legislation: ANNEXES / Brussels: European Commission, 2008. http://ec.europa.eu/dgs/internal_market/docs/evaluation/evaluation_guide_annexes.pdf [žiūrėta 2011 10 20]
6. ES programų Lietuvoje vertinimo gairės, parengtos 2006 m. sausį, atnaujintos 2007 m. liepą. http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Atnaujintos_vertinimo_gaires.pdf [žiūrėta 2011 09 27]
7. ES struktūrinė parama 2007-2013 m.: Lietuvos 2007-2013 m. ES struktūrinės paramos panaudojimo strategija ir veiksmų programos; administravimo sistema; ES struktūrinės paramos panaudojimo vertinimo ataskaitos. http://www.esparama.lt/2007-2013/lt/titulinis [žiūrėta 2011 09 27]
8. ES struktūrinės paramos vertinimas: metodinės gairės. – Vilnius: Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2010. – 117 p. – ISBN 978-609-437-075-5
9. ES struktūrinės paramos vertinimo projekto rengimo ir įgyvendinimo gairės, 2009 m. kovo 5 d. http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Vertinimo_projektu_valdymo_gaires_03.05.pdf [žiūrėta 2011 11 10]
10. Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo planavimas ir organizavimas Lietuvoje / Lietuvos Respublikos finansų ministerija. http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Vertinimo_planavimas_ir_organizavimas.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

11. EVALSED: The resource for the evaluation of socio-economic development: The guide. http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/evaluation/evalsed/guide/index_en.htm [žiūrėta 2011 11 10]
12. Funkcijų analizės ir biudžeto programų vertinimo priemonių Lietuvoje ir užsienio šalyse tyrimo ataskaita / Lietuvos Respublikos Ministro Pirmininko tarnyba. – Klaipėda: Klaipėdos banga, 2010. – 70 p. – ISBN 978-9955-839-20-0
13. Impact Assessment Guidelines / European Commission, 15 January 2009, SEC(2009) 92. http://ec.europa.eu/governance/impact/commission_guidelines/docs/iag_2009_en.pdf [žiūrėta 2011 09 27]
14. Indicative Guidelines on Evaluation Methods: Evaluation during the programming period // The New Programming Period 2007-2013, Working Document No. 5, August 2006. http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/wd5_ongoing_en.pdf [žiūrėta 2011 09 27]
15. Indicative Guidelines on Evaluation Methods: Ex ante Evaluation // The New Programming Period 2007-2013, Working Document No. 1, August 2006. http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/wd1_exante_en.pdf [žiūrėta 2011 09 27]
16. Indicative Guidelines on Evaluation Methods: Monitoring and Evaluation Indicators // The New Programming Period 2007-2013, Working Document No. 2, August 2006. http://www.ewaluacja.gov.pl/ewaluacja_wstep/Documents/INDICATIVEGUIDELINESONEVALUATIONMETHODS.pdf [žiūrėta 2011 09 27]
17. Jančauskas E., Rekerta K. Vidinis vyriausybinių institucijų veiklos koordinavimas strateginio planavimo procese. – Vilnius: LTU Leidybos centras, 2001. – 84 p. – ISBN 9955-442-44-1
18. Ką kaip ir kodėl vertiname? : trumpai apie Europos Sąjungos finansuojamų programų vertinimą / parengė V. Nakrošis, N. Jarmalavičiūtė, D. Burakienė. – Vilnius: Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2007. – 48 p. – ISBN 978-9955-789-00-0
19. Kundrotienė N., Rekerta K. Strateginio planavimo diegimas Lietuvos viešojo administravimo institucijose // Viešoji politika ir administravimas, 2002, Nr. 3, p. 57-63. – ISSN 1648-2603
20. Lietuvos e. valdžios gairės: ateities įžvalgų tyrimas: kolektyvinė monografija / Ats. red. V. Rudzkienė, A. Augustinaitis. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2009. – 352 p. – ISBN 978-9955-19-160-5
21. Lietuvos Respublikos finansų ministro 2008 m. sausio 15 d. įsakymas Nr. 1K□018 "Dėl Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo plano patvirtinimo" // Valstybės žinios, 2008, Nr. 9-314.

22. Lietuvos Respublikos finansų ministro 2011 m. gegužės 18 d. įsakymas Nr. 1K-190 “Dėl finansų ministro 2007 m. lapkričio 26 d. įsakymo Nr. 1K-344 „Dėl vertinimo koordinavimo grupės sudarymo“ pakeitimo” // Valstybės žinios, 2011, Nr. 65-3056.
23. Lietuvos Respublikos finansų ministro 2011 m. rugpjūčio 16 d. įsakymas Nr. 1K-281 “Dėl programų vertinimo metodikos patvirtinimo” // Valstybės žinios, 2011, Nr. 104-4880.
24. Lietuvos Respublikos Vyriausybė: VORT projektas. http://www.lrv.lt/lt/veikla/vort-projektas/valdymas-orietuotas-rezultatus/ [žiūrėta 2011 10 20]
25. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimas Nr. 827 “Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo” (nauja nutarimo redakcija nuo 2010 09 01 // Valstybės žinios, 2010, Nr. 102-5279.
26. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. vasario 26 d. nutarimas Nr. 276 “Dėl sprendimų projektų poveikio vertinimo metodikos patvirtinimo ir įgyvendinimo” // Valstybės žinios, 2003, Nr. 23-975.
27. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. sausio 22 d. nutarimas Nr. 60 “Dėl stebėsenos komiteto veiksmų programų, įgyvendinančių Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją, įgyvendinimo priežiūrai atlikti sudarymo” // Valstybės žinios, 2007, Nr. 10-396.
28. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2007 m. spalio 17 d. nutarimas Nr. 1139 “Dėl atsakomybės ir funkcijų paskirstymo tarp institucijų, įgyvendinant Lietuvos 2007-2013 metų Europos Sąjungos struktūrinės paramos panaudojimo strategiją ir veiksmų programas” // Valstybės žinios, 2007, Nr. 114-4637.
29. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2011 m. balandžio 20 d. nutarimas Nr. 480 “Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimo Nr. 827 „Dėl strateginio planavimo metodikos patvirtinimo“ pakeitimo” // Valstybės žinios, 2011, Nr. 50-2444.
30. Nakrošis V. Europos Sąjungos regioninė politika ir struktūrinių fondų valdymas. – Vilnius: Eugrimas, 2003. – 133 p. – ISBN 9955-501-53-7
31. Performance Audit Guidelines: ISSAI 3000 – 3100. http://www.issai.org/media%28890,1033%29/Performance_Audit_Guidelines_E.pdf [žiūrėta 2011 09 27]
32. Programų vertinimo metodikos taikymo rekomendacijos // Lietuvos Respublikos finansų ministerija, 2011. http://www.finmin.lt/finmin.lt/failai/veiklos_kryptys_biudzetas/Programu_vertinimas/PVrekomendacijos2011.pdf [žiūrėta 2011 09 27]
33. Pukėnas K. Kokybinių duomenų analizė SPSS programa: mokomoji knyga. – Kaunas: LKKA, 2009. – 93 p. – ISBN 9955-622-18-0

34. Puškorius S. Veiklos auditas: monografija. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2004. – 352 p. – ISBN 9955-563-66-4
35. Raipa A. Viešoji politika ir analizė. Viešojo administravimo politinis kontekstas // Viešasis administravimas: monografija. – Kaunas: Technologija, 2008, p. 17-41. – ISBN 9986-13-704-7
36. Raipa A. Viešojo administravimo efektyvumo turinys // Viešojo administravimo efektyvumas: monografija. – Kaunas: Technologija, 2007, p. 8-34. – ISBN 9955-09-095-2
37. Raipa A. Viešųjų programų ir projektų vertinimas // Viešojo administravimo efektyvumas: monografija. – Kaunas: Technologija, 2007, p. 178-196. – ISBN 9955-09-095-2
38. Rudzkienė V. Mokslinių tyrimų metodai // Projekto „Duomenų bazė Lituanistika“ 2009 09 03 įvykusių mokymų pranešimų medžiaga. http://www.minfolit.lt/files/Pranesimai/Moksliniu%20tyrimu%20metodai.ppt [žiūrėta 2011 10 20]
39. Rudzkienė V. Socialinė statistika. – Vilnius: Mykolo Romerio universiteto Leidybos centras, 2005. – 257 p. – ISBN 9955-19-002-7
40. Scharrenborg R. RIA Course Lisbon: Analytical methods and their framing in the Analytical Steps of Impact Assessment // European Commission: Secretariat General, Training session Lisbon 11-12 November 2010. www.icjp.pt/.../PowerPoint%20-%20R%20Scharrenborg_4%20sess.pdf [žiūrėta 2011 09 27]
41. Tidikis R. Socialinių mokslų tyrimų metodologija. – Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2003. – 628 p. – ISBN 9955-563-26-5
42. Viešojo sektoriaus institucijų administravimas: monografija / ats. red. S. Puškorius. – Vilnius: LTU Leidybos centras, 2002. – 292 p. – ISBN 9955-442-72-7
43. Vilimienė I. Viešojo sektoriaus infrastruktūros plėtros projektų vertinimas // Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai, 2004, Nr. 32, p. 221-232. – ISSN 1392-1142
44. Vilpišauskas R., Nakrošis V. Ko verta politika? : viešosios politikos vertinimas Lietuvoje ir Europos Sąjungoje. – Vilnius: Eugrimas, 2005. – 160 p. – ISBN 9955-682-20-5

Čepulėnė J. Europos Sąjungos struktūrinių fondų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemų privalumai ir trūkumai / Veiklos audito magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. habil. dr. S. Puškorius. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, Vadybos katedra, 2011. – 73 p.

ANOTACIJA

Magistro baigiamajame darbe išanalizuoti ir įvertinti Europos Sąjungos struktūrinių fondų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemų privalumai ir trūkumai bei pateiktos Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemos tobulinimo rekomendacijos. Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu tiriamas vertinimo reiškinys, pateikiama vertinimo samprata ir jos vaidmuo viešajame sektoriuje. Antroje dalyje nagrinėjamos ES struktūrinių fondų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemos. Trečioje dalyje nagrinėjamas ekspertų požiūris į ES struktūrinių fondų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimų kokybę, apibrėžiami programų vertinimo sistemų privalumai bei trūkumai Lietuvoje.

Pagrindiniai žodžiai: vertinimas viešajame sektoriuje, vertinimo sistema, ES struktūrinių fondų programų vertinimas, Lietuvos biudžeto programų vertinimas.

Čepulėnė J. Advantages and disadvantages of European Union’s structural funds and Lithuanian budget programs evaluation system / Master’s Work in Performance Audit. Supervisor prof. habil. dr. S. Puškorius. – Vilnius: Department of Management, Faculty of Politics and Management, Mykolas Romeris University, 2011. – 73 p.

ANOTATION

Advantages and disadvantages of European Union’s structural funds and Lithuanian budget programs evaluation system are being analyzed and evaluated and Lithuanian budget evaluation system improvement recommendations presented in the Master's thesis. In the first part the theoretical aspects of evaluation phenomenon, the concept of evaluation and its role in the public sector are presented. The second part deals with EU's Structural Funds and Lithuanian budget programs evaluation systems. In the third part, the expert opinions about the quality of EU's Structural Funds and Lithuanian budget programs evaluation are considered, the advantages and disadvantages of Lithuanian evaluation systems are defined.

Key Words: evaluation in public sector, evaluation system, EU structural funds programs evaluation, Lithuanian budget programs evaluation.

Čepulėnė J. Europos Sąjungos struktūrinių fondų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemų privalumai ir trūkumai / Veiklos audito magistro baigiamasis darbas. Vadovas prof. habil. dr. S. Puškorius. – Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, Politikos ir vadybos fakultetas, Vadybos katedra, 2011. – 73 p.

SANTRAUKA

Veiklos audito magistro baigiamojo darbo tema yra aktuali, nes Lietuvos programinio biudžeto formavimo principo silpnoji vieta – viešųjų programų ir projektų vertinimas, o tai svarbu šalies ekonominei, socialiniai plėtrai. Darbo tyrimo objektas: viešojo sektoriaus programų vertinimas. Darbe iškelta hipotezė, kad Lietuvos biudžeto programos vertinamos nepakankamai kokybiškai.

Baigiamojo darbo tikslas: pasiūlyti Lietuvos biudžeto programų vertinimo tobulinimo priemones. Šiam tikslui pasiekti iškelti uždaviniai apibūdinti vertinimo reiškinį, išanalizuoti ir įvertinti ES struktūrinių fondų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemas bei pateikti Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemos tobulinimo rekomendacijas. Tyrime taikyti sisteminės ir lyginamosios duomenų analizės, statistinių duomenų ir mokslinės literatūros apžvalgos analizės, ekspertinio vertinimo metodai.

Pirmoje darbo dalyje teoriniu aspektu tiriamas vertinimo reiškinys, pateikiama vertinimo samprata ir jos vaidmuo viešajame sektoriuje. Antroje dalyje nagrinėjamos ES struktūrinių fondų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemos. Trečioje dalyje nagrinėjamas ekspertų požiūris į ES struktūrinių fondų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimų kokybę, apibrėžiami programų vertinimo sistemų privalumai bei trūkumai Lietuvoje.

Tyrimo analizė leidžia teigti, kad ES finansuojamų programų vertinimo kokybė ekspertų yra vertinama geriau, nei Lietuvos biudžeto programų. Atliktas programų vertinimo sistemų tyrimas atskleidė ES struktūrinių fondų programų vertinimo sistemos privalumus – tinkamumą, duomenų patikimumą, nuodugnią analizę, išvadų pagrįstumą, ataskaitų aiškumą – ir rekomendacijų naudingumo trūkumą. Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemos privalumas: vertinimų rezultatų atitikimas techninei specifikacijai; trūkumai: rekomendacijų naudingumas ir duomenų patikimumas. Apibendrinant programų vertinimo kokybės įvertinimus ir vertinimo sistemų privalumų bei trūkumų palyginimą, daroma išvada, kad iškelta darbo hipotezė pasitvirtino.

Remiantis atlikto tyrimo rezultatais, siūloma skatinti ES struktūrinių fondų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimų (kiekvieno projekto atskirai bei bendrų, lyginamųjų) kokybės įvertinimų įgyvendinimą.

SUMMARY

Čepulėnė J. Advantages and disadvantages of European Union's structural funds and Lithuanian budget programs evaluation system / Master's Work in Performance Audit. Supervisor prof. habil. dr. S. Puškorius. – Vilnius: Department of Management, Faculty of Politics and Management, Mykolas Romeris University, 2011. – 73 p.

Performance audit master's thesis topic is relevant, because the weakness of the principle of Lithuanian program budget forming is the evaluation of public programs and projects, which is important for the country's economic and social development. The object of the research is the assessment of public sector programs. A hypothesis was upraised that evaluations of Lithuania's budget programs are not of enough quality.

The final aim of this work is to offer the improvement measures for Lithuanian budget programs evaluation. The tasks were to describe the phenomenon of evaluation, to analyze and assess the evaluation system of EU's structural funds and Lithuanian budget programs, and to recommend improvement measures for Lithuanian budget evaluation system. The methods of systematic and comparative data analysis, statistical data and scientific literature review analysis, expert assessment were applied in the study.

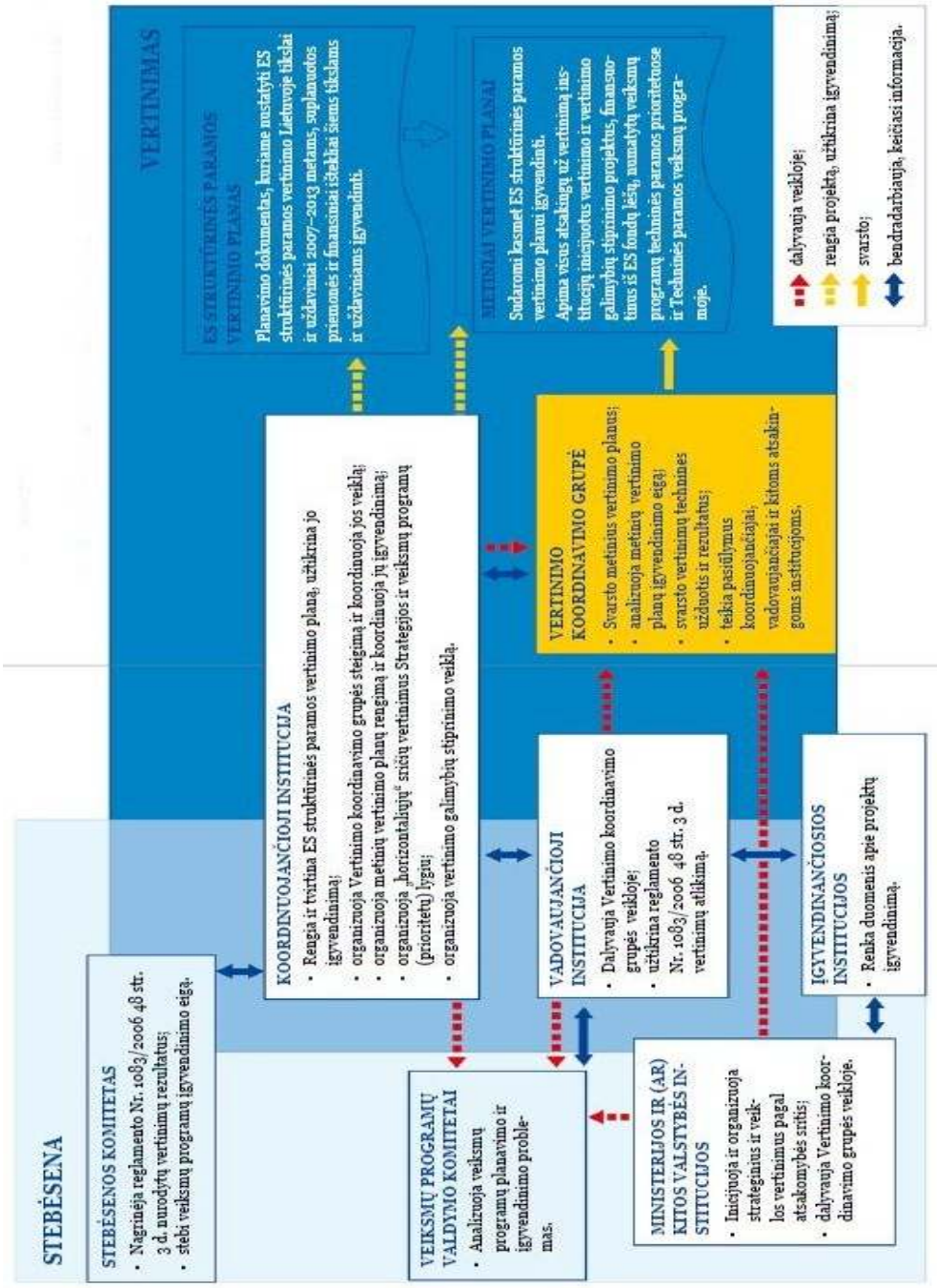
In the first part the theoretical aspects of evaluation phenomenon, the concept of evaluation and its role in the public sector are presented. The second part deals with EU's Structural Funds and Lithuanian budget programs evaluation systems. In the third part, the expert opinions about the quality of EU's Structural Funds and Lithuanian budget programs evaluation are considered, the advantages and disadvantages of Lithuanian evaluation systems are defined.

The analysis of study results suggests that quality of EU-funded programs assessment is considered by experts better than the quality of Lithuanian budget programs evaluation. The study of program evaluation systems has revealed the benefits of EU-funded programs evaluation system – relevance, reliable data, sound analysis, valid conclusions, clarity of reports – and the lack of helpful recommendations. The advantage of Lithuanian budget programs evaluation system is relevance and the disadvantages are helpful recommendations and reliability of the data. Summarizing assessments of the quality of programs evaluation systems and the comparison of advantages and disadvantages of these systems, it is concluded that upraised work hypothesis has been confirmed.

According to study results, it is proposed to promote Quality Assessment (of each project individually and overall, comparative) of EU's Structural Funds and Lithuanian budget programs evaluations.

1 PRIEDAS

Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo organizavimas (schema)

Šaltinis: Europos Sąjungos struktūrinės paramos vertinimo planavimas ir organizavimas Lietuvoje // Lietuvos Respublikos finansų ministerija. http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/fm/failai/Vertinimas_ESSP_Neringos/Vertinimo_planavimas_ir_organizavimas.pdf [žiūrėta 2011 09 27]

2 PRIEDAS

ANKETA

Gerbiamas Respondente!

Jus atrinktas/ta remiantis Jūsų aukšta kompetencija ES struktūrinių fondų administravimo ir/ar Lietuvos biudžeto programų vertinimo srityje. Jums žinomi egzistuojantys trūkumai šioje srityje, jų analizė, pasiremiant Jūsų patirtimi, gali padėti ženkliai pagerinti tų fondų panaudojimo tikslingumą ir efektyvumą.

Esu Mykolo Romerio universiteto Politikos ir vadybos fakulteto magistrantė Jurgita Čepulėnė, atlieku Europos Sąjungos struktūrinių fondų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistemų tyrimą. Šio tyrimo tikslas – išnagrinėti projektų, finansuojamų iš Europos Sąjungos struktūrinių fondų ir Lietuvos biudžeto programų vertinimo principus, jų privalumus ir trūkumus, palyginti juos tarpusavyje ir pasiūlyti alternatyvas bei rekomendacijas jiems tobulinti.

Labai prašau skirti šiek tiek Jūsų brangaus laiko ir atsakyti į pateiktus klausimus. Anketa yra anoniminė, bus skelbiami tik apibendrinti duomenys.

Dėkoju už bendradarbiavimą.

1. Šioje anketoje pateikiate įvertinimus:

Europos Sąjungos struktūrinių fondų programų vertinimų	
Lietuvos biudžeto programų vertinimų	

2. Įvertinkite programų vertinimų atitikimą informacijos poreikiui, ypač nurodytam techninėje specifikacijoje (vertinimo skalėje nuo 1 iki 5, kur 1 – labai blogai (niekada), 5 – puikiai (visada)):

	1	2	3	4	5
Vertinimo ataskaitose nagrinėjami visi įvadinėse ataskaitose suderinti vertinimo klausimai ir pateikiami atsakymai į juos (arba jei kuris nors vertinimo klausimas neatsakytas, nurodomos pateisinamos priežastys).					
Vertinimo ataskaitos atitinka techninėse specifikacijose nustatytą vertinimo apimtį intervencijų atžvilgiu (arba jei vertinimo apimtis yra mažesnė, nei buvo nustatyta techninėje specifikacijoje, ataskaitoje nurodomi kilę vertinimo apribojimai ir/ar jie yra pagrįsti).					
Vertinimo ataskaitos atitinka techninėse specifikacijose nustatytą vertinimo apimtį laikotarpių atžvilgiu (arba jei vertinimo apimtis yra mažesnė, nei buvo nustatyta techninėje specifikacijoje, ataskaitoje nurodomi kilę vertinimo apribojimai ir/ar jie yra pagrįsti).					
Vertinimo ataskaitos atitinka techninėse specifikacijose nustatytą vertinimo apimtį geografinių vietovių atžvilgiu (arba jei vertinimo apimtis yra mažesnė, nei buvo nustatyta techninėje specifikacijoje, ataskaitoje nurodomi kilę vertinimo apribojimai ir/ar jie yra pagrįsti).					
Vertinimo ataskaitos atitinka techninėse specifikacijose nustatytą vertinimo apimtį					

tikslinių grupių atžvilgiu (arba jei vertinimo apimtis yra mažesnė, nei buvo nustatyta specifikacijoje, ataskaitoje nurodomi kilę vertinimo apribojimai ir/ar jie yra pagrįsti).					
Vertinimo ataskaitos atitinka techninėse specifikacijose nustatytą vertinimo apimtį biudžeto dalių atžvilgiu (arba jei vertinimo apimtis yra mažesnė, nei buvo nustatyta specifikacijoje, ataskaitoje nurodomi kilę vertinimo apribojimai ir/ar jie yra pagrįsti).					
Vertinimo ataskaitos atitinka techninėse specifikacijose nustatytą bendrą vertinimo apimtį, t.y. bendrai vertinant intervencijas, laikotarpius, geografines vietoves, tikslines grupes, biudžeto dalis ir t.t. (arba jei vertinimo apimtis yra mažesnė, nei buvo nustatyta techninėje specifikacijoje, ataskaitoje nurodomi kilę vertinimo apribojimai ir/ar jie yra pagrįsti).					
Vertinimo ataskaitose atsižvelgiama į išorinius veiksnius, įtakojančius analizuojamos intervencijos įgyvendinimą, rezultatus, poveikį.					
Vertinimai suteikia papildomų žinių apie intervenciją.					

3. Įvertinkite, ar programų vertinimai buvo tinkamai suplanuoti, siekiant atsakyti į vertinimų klausimus ir gauti siektinus rezultatus (vertinimo skalėje nuo 1 iki 5, kur 1 – labai blogai (niekada), 5 – puikiai (visada)):

	1	2	3	4	5
Programų loginis pagrindas, politikos kontekstas, suinteresuotų pusių interesai ir pan. buvo išnagrinėti ir apmąstyti vertinimų planavimo etape.					
Vertinimų metodologinis pagrindas atitinka vertinimų poreikius ir sudaro pagrindą pateikti pagrįstas išvadas į visus vertinimų klausimus.					
Vertinimų metodai pakankamai ir aiškiai aprašyti vertinimų ataskaitose.					
Informacijos šaltiniai ir analizės metodai yra tinkami ir pakankami siekiant patikimai atsakyti į vertinimų klausimus.					
Atsakant į vertinimų klausimus, naudojami sprendimo kriterijai.					
Apsvarstytos kitos metodologinės alternatyvos, paaiškinti jų privalumai ir trūkumai.					
Laikomasi vertinimo etikos (užtikrinamas informacijos šaltinių konfidencialumas, vertinimų objektyvumas).					

4. Įvertinkite, ar buvo surinkti pakankami ir patikimi duomenys, užtikrinantys objektyvius programų vertinimų rezultatus (vertinimo skalėje nuo 1 iki 5, kur 1 – labai blogai (niekada), 5 – puikiai (visada)):

	1	2	3	4	5
Tinkamai identifikuota esama informacija ir šaltiniai.					
Pakankamai apžvelgta aktuali literatūra ir ankstesnės studijos.					
Panaudoti stebėsenos sistemos duomenys.					
Duomenyse ir informacijoje nėra faktinių ar loginių klaidų, surinkti tikslūs, nešališki ir pakankami duomenys.					
Naudojamas tinkamas kokybinės informacijos ir kiekybinių duomenų kiekis.					
Duomenų rinkimas ir analizė (apklausoms, atvejo studijoms, ekspertų grupėms ir pan.) paremta kriterijais, nustatytais įvadiniame etape.					
Jei reikia, aptarti ir paaiškinti duomenų rinkimo apribojimai (duomenų nebuvimas, pasirinktų dalyvių nedalyvavimas ir pan.) ir pritaikytos korekcinės priemonės.					

5. Įvertinkite, ar duomenys buvo sistemingai analizuojami, siekiant atsakyti į programų vertinimų klausimus ir tinkamai patenkinti kitus informacijos poreikius (vertinimo skalėje nuo 1 iki 5, kur 1 – labai blogai (niekada), 5 – puikiai (visada)):

	1	2	3	4	5
Aiški ir nuosekli analizė (pvz., derinami skirtingi informacijos šaltiniai ir metodai, pateikiami palyginimai ir pan.).					
Analizė sukoncentruota į aktualiausius priežasties ir pasekmės ryšius.					

Analizėje naudojami tinkami kiekybiniai arba kokybiniai metodai.					
Atliktas gautų duomenų kryžminis patikrinimas: analizė remiasi ne mažiau kaip dviem nepriklausomais informacijos šaltiniais.					
Pateikiami pakankami analizės argumentai.					
Nustatyti, aptarti ir aiškiai pristatyti analizės apribojimai.					

6. Įvertinkite, ar nustatyti programų vertinimų faktai ir gauti vertinimų rezultatai yra grindžiami surinktais duomenimis bei jų interpretacijomis, paremtomis iš anksto nustatytais sprendimų kriterijais (vertinimo skalėje nuo 1 iki 5, kur 1 – labai blogai (niekada), 5 – puikiai (visada)):

	1	2	3	4	5
Gauti duomenys yra pagrįsti nuodugnios analizės įrodymais.					
Vertinimų rezultatai (kuomet tinkama) yra pagrįsti sprendimo kriterijais.					
Padaryti pagrįsti apibendrinimai ar ekstrapoliacijos (pvz., per tinkamų atvejų atranką ar reprezentatyvios respondentų imties nustatymą).					
Apsvarstytos ir, kur tinkama, pareikštos suinteresuotų pusių nuomonės.					

7. Įvertinkite, ar išvados yra nešališkos ir paremtos programų vertinimų metu nustatytais faktais (vertinimo skalėje nuo 1 iki 5, kur 1 – labai blogai (niekada), 5 – puikiai (visada)):

	1	2	3	4	5
Išvados pateiktos iš eilės ir suskirstytos pagal vertinimo kriterijus ir klausimus.					
Išvadose pateikiami atsakymai į visus vertinimo klausimus, suderintus įvadinėse ataskaitose.					
Išvados paremtos vertinimų metu nustatytais faktais ir vertinimų analizės rezultatais (pateikiamos nuorodos į ataskaitos dalį, kurioje pateikta išvadą pagrindžianti analizė).					

8. Įvertinkite, ar siūlomos tobulintinos sritys remiasi programų vertinimų išvadomis, ar pasiūlytos rekomendacijos yra naudingos ir įgyvendinamos (vertinimo skalėje nuo 1 iki 5, kur 1 – labai blogai (niekada), 5 – puikiai (visada)):

	1	2	3	4	5
Rekomendacijos grindžiamos vertinimų metu nustatytomis politikos turinio ar proceso problemomis ar potencialiomis rizikomis.					
Rekomendacijos pateiktos laiku, atsižvelgiant į sprendimų priėmimo procesą.					
Siūlomos rekomendacijos yra įgyvendinamos, t. y. suformuluotos atsižvelgiant į institucijos, kuriai skiriamos, funkcijas ir išteklius (kur įmanoma, apskaičiuota rekomendacijų sąmata).					
Pateikiami patarimai dėl rekomendacijų įgyvendinimui reikalingų veiksmų (priemonių).					
Siūlomos rekomendacijos yra efektyvios, t.y. tikėtina, kad jos leis sumažinti ar išspręsti problemą, pasiekti gerą rezultatą.					

9. Įvertinkite programų vertinimų turinio pristatymo aiškumą ir tinkamą ataskaitos stilių (vertinimo skalėje nuo 1 iki 5, kur 1 – labai blogai (niekada), 5 – puikiai (visada)):

	1	2	3	4	5
Ataskaitos atitinka programų vertinimo ataskaitų stiliaus vadove pateikiamus reikalavimus ir rekomendacijas ataskaitos struktūrai ir stiliui.					
Lentelės, paveikslai ir panašios priemonės naudojamos teksto supratimui palengvinti, visa tai pakomentuota tekstu.					
Vertinimų ataskaitų tekstas yra analitinio, o ne aprašomojo pobūdžio.					
Vertinimų ataskaitų stilius aiškus (nėra dviprasmybių, naudojami tinkami terminai), paprastas (naudojamos paprastos gramatinės struktūros), glaustas (pateikiama esminė					

informacija, vengiama pasikartojimų).					
Pagrindinės vertinimų ataskaitų dalies apimtis yra optimali; detali informacija ir techninė analizė pateikiama ataskaitų prieduose.					

10. Ar Europos Sąjungos struktūrinių fondų / Lietuvos biudžeto programų vertinimo sistema atitinka Jūsų lūkesčius?

taip	iš dalies	ne	neturiu nuomonės

3 PRIEDAS

ORGANIZACIJŲ, KURIOSE DIRBA EKSPERTINIO VERTINIMO DALYVIAI, SĄRAŠAS

1. „BVRG Burson-Marsteller“
2. „PricewaterhouseCoopers International Limited“ (PwCIL)
3. Centrinė projektų valdymo agentūra
4. Darbo ir socialinių tyrimų institutas
5. Informacinės visuomenės plėtros komitetas prie LR Susisiekimo ministerijos
6. Lietuvos agrarinės ekonomikos institutas
7. Lietuvos Respublikos Vyriausybė
8. LR Aplinkos ministerija; LR Aplinkos ministerijos Aplinkos projektų valdymo agentūra
9. LR Finansų ministerijos ES struktūrinės paramos valdymo departamentas: ES sanglaudos politikos skyrius; Ekonomikos augimo veiksmų programos valdymo skyrius; Vertinimo skyrius
10. LR Kultūros ministerija
11. LR Socialinės apsaugos ir darbo ministerija
12. LR Susisiekimo ministerija
13. LR Sveikatos apsaugos ministerija
14. LR Švietimo ir mokslo ministerija
15. LR Teisingumo ministerija
16. LR Ūkio ministerija
17. LR Vidaus reikalų ministerija
18. LR Žemės ūkio ministerija; Nacionalinė mokėjimo agentūra prie Žemės ūkio ministerijos
19. Socialinės ir ekonominės plėtros centras
20. Struktūrinių investicijų konsultavimo centras
21. Tark Grunte Sutkiene
22. TNS LT
23. Transporto investicijų direkcija
24. UAB "Investicijų strategijos valdymas"
25. UAB "Sprinter tyrimai"
26. UAB “BGI Consulting”
27. UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“ (EKT Group)
28. UAB „ProBaltic Consulting“
29. US Consulting

30. Viešosios politikos ir vadybos institutas
31. VšĮ "MTVC"
32. VšĮ Europos socialiniai, teisiniai ir ekonominiai projektai (ESTEP)
33. VšĮ Europos socialinio fondo agentūra
34. VšĮ Lietuvos verslo paramos agentūra
35. VšĮ Nacionalinės plėtros institutas
36. VšĮ Plėtros ir informacijos centras